

T OHUM

Sanat ve Edebiyat d

Nazım Hikmet
Özel Sayısı

Haziran 87 Sayı 8 3.50 DM

N. Behram
M. Oruçoğlu
A. Behramoğlu
M. Çetin
N. Hikmet
A. Ö. Utku
N. Gürsel
P. Neruda
H. Hüseyin
Y. Feyzioğlu
A. Telli
T. Çiçek
T. Güleç
Karahana
K. Bozoklar
Z. Demir
F. Tırpan
B. Gemici
H. Gedik

Sorumlu:

Veli Genç

Yönetim Yeri:

*Olof af acreis
väg 7-413
17164 Solna-
Schweden*

Yazışma Adresi:

*A. Özgen UTKU
Postfach 10 11 92
5000 Köln 1*

Abone Kosulları:

*B. Almanya:
6 aylık: 15.00 DM
yıllık: 30.00 DM
Avrupa için.
6 aylık: 18.00 DM
yıllık: 35.00 DM*

Konto Nr:

*Stadtsparkasse-
Köln
Konto No:
34513523
BLZ: 37050198*

Dizgi ve Baskı:

*MONDIAL
Satz-, Druck-und
Vertrieb GmbH
Tel: 0203-447299*

SUNU

Değerli şairimiz Nazım Hikmet Ran'ın doğumunun 85. yılı ve ölümünün de 24. yılı. 3 Haziran 1963 günü yitirdiğimiz şairimizi anıyor ve TOHUM'un bütün sayfalarını ona adıyoruz.

Nazım, bir yaşamdır, sevgi, umut, seveda, aşk ve kavgadır. O, korkusuzluğun simgesidir. Kısacası Nazım, koca bir hayattır. O'nu kelimelerle ifade etmeye kalksak sayfalar doldururuz.

Bu büyük ustanın adı, sadece ülkemizde değil bütün dünyada ezilenlerin dilindedir. Şiirleri, meydanlarda gümbür gümbür haykırılıyor. Konuşmalar O'nun şiirleriyle açılıyor, dostluk duvarları O'nun şiirleriyle şenleniyor ve hayat onunla bir güzel oluyor. O'nunla barış bir anlam kazanıyor ve O'nunla şiir kardeşliği bir anlam ifade ediyor.

İşte bu büyük adam, gözlerden ırak tutulmaya, unutturulmaya çalışılıyor. Emperyalizme, faşizme ve feodalizme karşı özgürlüğün sembolü olan Nazım, biz var olduğumuz müddetçe yaşayacak elbet. Bu özel sayımız bu bakış açısıyla hazırlandı.

N. Hikmet Ran özel sayımızla birlikte yazarımız M. Çetin "PARTİZAN SANAT/SANATÇI ÜZERİNE" başlığı altında bir tartışma açmış bulunuyor. Bu tartışmanın bazı konulara ışık tutacağını ve mevcut burjuva-feodal bakış açılarına darbe vuracağını umuyor ve okuyucularımızı tartışmaya aktif katılmaya davet ediyoruz.

"85. Yıl N. Hikmet Şiir Yarışması" bu sayıyla beraber başlamış oluyor. Elimize ulaşan yarışma şiirlerini gelecek sayılarımızda yayınlayacağız.

Ayrıca, sanatçılarımıza N. Hikmet ile ilgili bazı sorular sorduk. Bu konuyla ilgili elimize ulaşan cevapları yayınlıyoruz. Gelecek sayımızda gelen cevapları yayınlamaya devam edeceğiz.

Temmuz/Ağustos sayımız Hiroşima ve barış ağırlıklı, Eylül sayımız ise Yılmaz Güney'e ayrılmış olarak çıkacak.

Nazım Hikmet'i, içimizdeki özgürlük ateşiyle bir kez daha anıyor ve 85. doğum yıldönümünü sevgi ve saygıyla kutluyoruz.

Yeni TOHUM'da buluşma dileğiyle, Sevgiyle, Dostlukla... □

Bu Sayıda

Nazım'ın Biyografisi	A. Özkırımlı	4
Sanatsal Özümleme Diyalektiği	N. Hikmet	5
Nazım Hikmet	A. Telli	8
Haziranda Ölmek Zor	H. Hüseyin	11
Nazım'ı Nazım Eden Şey	M. Oruçoğlu	14
Nazım Hikmet Soruşturması	Tohum	19
Nazım Hikmet Soruşturmasına Yanıt	N. Gürsel	20
Tüm Sanat Geleneklerinden Yararlan- nan Şair: Nazım Hikmet!	Y. Feyzioğlu	22
Kavga Düştü Payıma	K. Bozoklar	25
Mutluluğun Resmi	B. Gemici	28
İstisnanın Nazım Hikmet Gibisi	N. Behram	29
Kalbim	N. Hikmet	30
Partizan Sanat/Sanatçı Üzerine Tartış- maya Giriş	M. Çetin	32
Bala Biz	F. Tırpan	36
O Sözler ki	Z. Demir	38
Gülüşün Bekleyişi	E. Arslan	39
Kırmızıdan Arda Kalan	H. Gedik	40
Nazım'la Yaşamak	A. Özgen Utku	42
Nazım Hikmet	A. Behramoğlu	45
Nazım Hikmet 85 Yaşında	T. Güleç	47
Sevda Çiçekleri	K. Doğan	48
Güz Çiçeklerinden Nazım'a Çelenk	P. Neruda	50
"Mavi gözlerimde Korkuyu Görmek İçin.....	Karahan	52
Gül Goncası	Tansel	56
Darağacına Giderken	T. Çiçek	58
Güneşi İçenlerin Türküsü	N. Hikmet	59
Okuyucudan	Mektuplar	62
Çarpıntılar	Ü. Kartoğlu	66
Davet	N. Hikmet Ran	68

NAZIM'IN BİYOGRAFİSİ

Nazım Hikmet (Ran) 1902 yılında Selanik'te doğdu. Galatasaray ve Nişantaşı Sultanilerinde okudu, Heybeliada Bahriye Mektebi'ni bitirdi, Hamdiye Kruvazörü güverte Subaylığına atandı. Kurtuluş savaşına katılmak amacıyla Vâlâ Nurettin, Yusuf Ziya Ortaç ve Faruk Nafiz Çamlıbel'le anadoluya geçti. Bolu'da kısa süre öğretmenlik yaparak, oradan Batum'a gittiler. Moskova'ya giderek Kutv Üniversitesi'nde ekonomi-politik okudu. 1924 yılında Aydınlık gazetesinde şiir ve yazıları yayınlandı. Gıyabında 15 yıla mahkum olan Nazım, 1925 yılında Moskova'ya kaçtı. 1928 af yasasından yararlanmak için gizlice Türkiye'ye geri geldi. Ankara'ya geçmeden Hopa'da yakalanıp, Rize'de yargılandı. Mahkeme de aklandıysa da kelepçeli olarak Ankara'ya götürüldü. Mahkeme eski mahkumiyet kararını bozarak serbest bıraktı.

1929 yılında resimli ay dergisinde düzeltici, teknik sekreter olarak çalışmaya başladı. 1932 yılında yeniden tutuklandı. 4 yıl hüküm giydiyse de 1934'te çıkan af ile serbest bırakıldı.

Akşam ve Tan gazetelerinde Orhan Selim adıyla fıkralar yazdı. 1935 yılında harp okulunda yapılan bir aramada kitapları bulundu. Orduyu isyana teşvikten dolayı yeniden tutuklandı. 1938 yılında iki ayrı askeri mahkemede toplam 28 yıl 4 ay hapse mahkum edildi.

1949 yılında Ahmet Emin Yalman'ın başlattığı, verilen cezanın haksızlığı kampanyası genişledi ve 1950'de af kapsamına alınarak serbest bırakıldı.

1951 yılında askere alınması kesinleşince, deniz yoluyla Romanya'ya oradanda Moskova'ya gitti. Aynı yıl Türk vatandaşlığından çıkarıldı. Polonya uyruguna girerek ölümüne dek yurt özlemiyle Türkiye dışında yaşadı. 3 Haziran 1963 yılında bedenen aramızdan ayrıldı. Mezarı Moskova'dadır. □

Kaynak: Türk Edebiyatı Ansiklopedisi.

A. Özkırımlı

SANATSAL ÖZÜMLEME DİYALEKTİĞİ

Nazım Hikmet

SANATÇI

1

Her çağın en büyük yazarları, dönemlerinin en öncü, kültürlü ve bilgili insanlarıydılar. Bizim zamanımızda yazar, ilerici toplumsal olayların en ön saflarında bulunmak zorundadır.

2

(Gerçek şair) Kendi aşkı, kendi mutluluğu ve acısıyla uğraşmaz. Onun şiirlerinde halkının nabızı atmalıdır... Şair başarılı olmak için, yapıtlarında maddi yaşamı aydınlatmak zorundadır. Gerçek yaşamdan kaçan ve onunla bağıntısız konuları işleyen kimse, saman gibi anlamsızca yanmaya yargılıdır.

3

Gerçek şair dediğin, bizim Mevlana'dan, Yunus Emre'den, Fuzulî'den, Ahmet Haşim'den tut da, Shakespeare'ye, Goethe'ye, Hugo'ya, Baudlaire'ye, Puşkin'e, Mayakovski'ye, Yesenin'e, Aragon'a filan kadar hepsinde, hepsinin kuvvetle belirli bir felsefe sistemleri, bir sosyoloji görüşleri, hiç olmazsa sezileri vardır. Yeni şüera ise —hele bizimkiler— bundan tamamen mahrum. Böyle bir şeye sahip olduklarını sananlar ise sahip oldukları sistemin daha doğrusu metodun ancak kulaktan dolma bir müridi halindeler. Şiir de, bütün öteki güzel sanat şubeleri gibi, ilim ister. Şairin âlim olması şart değildir ama, cahil olmaması şarttır.

4

Yeni şair; şiir lisanı, vezin lisanı, konuşma lisanı diye ayrı ayrı lisanlar tanımıyor... O, bir tek lisanla yazıyor: Uydurma, sahte, sun'i olmayan; canlı, geniş, renkli, derin ve sade lisanla. Bu lisanın içinde, hayatın bütün unsurları vardır. Şair, şiir yazarken başta şahsiyet, konuşurken veya kavga ederken başka şahsiyet değildir! Şair; bulutlarda uçtuğunu vehmeden dejenere değil, hayatın içinde, hayatı teşkilatlandıran bir vatandaştır!

5

Küll'i, küll'in ahengini, mimarisini yapamadıktan sonra insan sanatkâr olur muymuş?

6

Şairin dünyası, en az, bir romancının dünyası kadar büyük olmalı. Bak, bugün bizim şiir piyasasında çok istidatlı delikanlılar var, fakat ekserisinin dünyası daracık, soluğu yok, tıknefes. Ve bu da dünyalı oluşlarını, tıknefeslilikle örtbas için, sözde kendi iç alemlerine kulak verdikleri iddiasındalar. Halbuki bir metodoloji bakımından ayrılabilir, gerçekte iç alem dış alem diye bir şey yoktur, şairin iç alemi gerçekte dış alemin bir inikasından başka bir şey değildir, bundan dolayı da dış dünyası dar olanın, iç dünyası da daracık olur.

7

Şiir —haydi hagaragort konuşalım— bir büyük sergüzeşte atılmak demektir, bir büyük ve mesuliyetli sergüzeşt, böyle bir işi ancak geniş soluklu, yüzde yüz inanmış, hudutsuz seven, dövüşen, akli başında, karınca gibi çalışkan ve görüş sahası kartalinki kadar geniş insanlar başarıyla sona erdirebilir. Ondokuzuncu asırda Fransa da şair olmak kolay işmiş, ama rönesans devrinde İtalya'da şair olmak çok zor şeymiş. Bugün de bir rönesans devri yaşıyoruz, hem dünya, hem memleketimiz, bundan dolayı şairlik şimdi kolay iş değil.

8

Şairin kendinden bahsetmesi de, kendinden bahsetmemesi de, bir kişiye yahut milyonlarca insana seslenmesi onun felsefi, siyasi görüşünü açıklamaz. Milyonlarca insana seslenen, kendisinden hiç bahsetmeyen nice şairler vardır ki mistik, subjektif, idealist felsefenin, hatta dini akidelerin temsilcisidirler. Tersine, yalnız kendinden bahseden nice şairler vardır ki, yahut çok kere kendinden bahseden şairler vardır ki materyalisttirler, hem de diyalektik materyalist. Ve onların şiirleri kitlelerin malı olmuştur.

Ben hem yalnız kendimden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem bir tek insana, hem milyonlara seslenen şiirler. Hem bir tek elmadan, hem sürülen topraktan, hem zindandan dönen insan ruhundan, hem kitlelerin daha güzel günler için savaşından, hem bir tek insanın sevda kederlerinden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem ölüm korkusundan, hem ölümden korkmamaktan bahseden şiirler yazmak istiyorum.

9

Sanatkâr, ressam, şair, romancı, mimar, aktör vesaire, her şeyden önce in-

sandır. İnsan her şeyden önce mücerret bir varlık değil, konkrete bir varlıktır. Yani her insan muayyen, belirli, belli bir tarih devrinde, belli bir sosyete, belli bir sınıfın insanı olarak vardır. Yoksa umumiyetle, mücerret olarak insan denilen bir şey, bir anlam mevcut değildir... Şimdi, bundan dolayı, sanatkâr da konkrete bir insandır. Muayyen bir fizyolojisi, belli bir maddi fizyolojik, biyolojik yapısı vardır. Bu yapı belli bir tarih devrinde, belli bir sosyetenin içinde yaşar, o belli sosyete çeşitli sınıflar ve tabakalar vardır. Sanatkâr insan bütün bu şartlar içinde eserini verir. Onun üzerinde doğumundan başlayarak bütün bu sayıp döktüğüm şartlar tesirini gösterir. Ve maddi-şahsi yapısı konkrete muhitinden aldığı intibaları, bulunduğu tarih devrine bağlı olduğu sosyete ve sınıfa göre aksettirir. Fakat bu aksettirme işi, bu muhteva esas olmakla beraber, kullandığı aletin, boyanın, kelimenin, notanın filan teknik imkanlarıyla da sınırlanmıştır. Bu suretle muhteva ile şekil arasında muhteva esas olmak üzere karşılıklı bir tesir vardır...

Şairle çevresi arasındaki münasebet pasif bir münasebet değildir. Yani şair sadece tesbit etmekle kalmaz, onun tesbit ettiği şey sosyal çevresine tesir eder, onun değişmesinde derece derece âmil de olur.

10

Ben şimdi şiir olsun, roman olsun, hikaye olsun, resim olsun, musiki olsun velhasıl bütün güzel sanat şubelerinde yirminci asrın vatandaşı, yirminci asrın konkrete insanı olarak şu suali soruyorum: bundan —“bana” da dahil— bize ne? Şair şiir yazmış, sevgilisi için, o sadece ikisinin arasında bir hadise ise ve şair aşkını yirminci asrın muayyen bir “bizi alakadar eden —beni alakadar eden de dahil— hususiyeti ve tarafıyla” bağlamamışsa bana ne, bize ne? Yirminci asır muazzam asırdır. Yirminci asırda yaşayan şairin, muharririn, ressamın filan kıymeti, konkrete olarak yirminci asrın bütününü yahut hiç olmazsa parçalarını aksettirdiği nisbette vardır. Şair şiir yazmış, şu veya bu cümle turnürü veya hayal oyunuyla kendi faniliğinden bahsediyor. Bize ve bana ne? Ama bu fanilik günün birinde ölmek lazım geldiği vakıasını yirminci asrın bir küçücük tarafıyla olsun bağlamış, ümitli, hatta ümitsiz, okurum. Ümitli, neşeli ise yirminci asrın ümitli ve neşeli insanların yani istikbalin sözünü ediyordur, ümitsiz ise göçmeğe mahkum olan yirminci asrın ifadesidir. Fakat mücerret, umumiyetle, yirminci asırda bu asrın içindeki memleketler, sınıflar ve kavgalarla ufak da olsa elle tutulur gözle görülür, bağı bulunmayan şiiri filan okumam. Çünkü bu şiir de yirminci asrın bir çeşit insanlığının ifadesidir. Ama, dolayısıyla tahtında müstetirlerle niye uğraşayım, onların kuvvetlileri, aşıkaları varken. Bodler’i okurum. 19. asırda açıktan açığa, dolayısıyla değil, tahtında müstetir değil, göçen tarafla alakası vardır. Balzak’ı okurum. Apaşık bir 19. asır muhiti, bir yirminci asır unsurlarını taşır. Yani senin anlayacağın, Kemal’ciğim, mihenk olarak kullanmağa başladığım bu “bize ne?” sualine maruz kalanlar bu suali sordurmayı icap ettirenler bu harikulade yirminci asırda okunmaya değmez muharrirlerdir.

Bu kitabın yazarı, yüreğini, kafasını, kalemini boydan boya ömrünü halkına vermiş olmakla övünen sıradan bir Türk şairidir. Öte yandan bu şair; adı, coğrafyası, ırkı, milliyeti ne olursa olsun, milli bağımsızlık, sosyal adalet, barış için döğüşen her halkın bu uğurdaki savaşlarını şiirlerinde övmüştür. Onların zaferlerini öz halkının zaferleri, yenilgilerini öz halkının yenilgileri, sevinçlerini, acılarını

NAZIM HİKMET

Ahmet Telli

Resimlerdeki kuşlar gibi el sallamıyor sana dostlar
Hâlâ tepeden tırnağa kavga, hasret ve ümitten ibaret
Ve hâlâ başı bulutlarda bir çınar gibi esenliyorlar
Yanımızda değil, yanan kanımızdasın ey nazım hikmet

öz halkının sevinci, acısı bilmiştir. Bu kitapta bu acılardan, bu sevinçlerden, bu yenilgilerden, bu zaferlerden yankılar da var.

SANAT VE DÜNYA GÖRÜŞÜ

Sanatta Tezlilik

1

1. Davası, meselesi olmayan kitap kitap değildir. Dikkat et, bütün büyük kitaplar, roman, şiir falan, insanların karşısında bir davayı öne süren, bir meseleyi ele alan, onu edebiyat çerçevesi ve kanunları ve imkanlarıyla halle çalışan kitaplardır. Bu dava ve mesele ne kadar insana yakın, ne kadar kendi devrinin ve hiç olmazsa yakın geleceğin davası ve meselesi olursa kitap o kadar büyük ve değerli olur. Davası olan kitap kavgası olan kitap demektir. Kavgasız kitap hareketsiz kitaptır, hareketsiz kitap ise ölüdür.

2

Benim kanaatime göre; tezi olmayan, yüzde yüz tezsiz roman, hikaye, hatta şiir; muayyen bir manada, yoktur. Yalnız bazı yazıcılar, eserlerinin tezini, kendileri de farkına varmadan, insiyaki bir surette yaparlar, hatta müdafaa ederler. Maruf tabir ile, en saf bir aşk ve ölüm şiiri bile; muayyen bir inkişaf merhalesinde bulunan muayyen bir cemiyetin, muayyen bir içtimai muhitinde yaşayan muayyen bir şairinde aşkın ve ölümün ifadesidir. Tabii bu, ana hattında böyledir.

3

Ben herşeyden önce bir yazarım, fakat aynı zamanda toplumeuyum. Bence, XX. yüzyılda yüceliğinin doruğuna ulaşan sosyalist öğretiyi bilmeden hiçbir şey olamayız; yalnız şair değil, genellikle düşünen insan da olamayız.

4

Söz yok, ilerici şair olmak iyi şey, güzel şey, Ama daha güzeli sosyalist şair olmak. Ben sosyalist şairim.

5

Fakat sosyalist şair olmak, yani memleketini ve halkını en çok seven, memleketinin ve halkının en mamur olmasını isteyen şair olmak neden kusur olsun ve neden dolayı Türklük şuuruyla uygun düşmezmiş? Ah, bir kere, bir saniye olsun, memleketimi bir sosyalist şairin sevdiği gibi sevmesini, bir sosyalist şairdeki Türklük şuuru gibi bir şura sahip olmasını öğrenebilseydiler. Bir sosyalist şairde memleket ve halkının sevgisi nasıl konke, elle tutulur bir toprağa ve gözle görülür, sesle konuşulur insanlara ait bir sevgidir. Ama onlar bunu bilmezler. Onlar sevgilerini bile mücerret bir mahluk olarak şiirlerine geçirirler. Halbuki, mesela ben sosyalist şair, memleketimi ve halkımı, tıpkı karımı sevdiğim gibi etiyle kemiğiyle seviyorum.

6

Bugün halkının ve bütün ilerici insanlığın mutluluk ve barış mücadelesinin dışında kalan aydın, ya egemen sınıfın elinde basit bir araçtır, ya da havayı zehirlmekten başka bir şeye yaramıyan kokuşmuş bir verimsiz ottan ibarettir.

Sanatta Yantutma

1

Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu kitabını okurken kolaylık olsun diye sana bir tavsiyede bulunayım. Kitabın başından başlama, aklımda kaldığına göre “Filozoflar iki karargaha ayrılırlar: materyalist, idealist” filan diye bir pasajı vardır, ilkönce onu oku.

2

İşçi edebiyatı, her şeyden önce devrimci bir edebiyattır. O kapitalist rejimin yanında için için oluşan ve bugün Sovyetler Birliği’nde çalışan yeni topluma uyarak, onu aydınlatan, tasvir eden edebiyattır. Bu geniş çevreleri saptamaya ve yorumla kalkınca büyük bir güçlük karşısında kalırız:

Gerçekten edebi eylem bir yapıt ürünüyle kendini tanıtır. Oysa biz bu alanda ancak önce yapıtlarla karşılaşırız. Maddi değişmeler henüz tektük ve gençtir.

Bu yeni estetik hareketinin doğal gelişimini ve tüm genişliğini ancak estetiğin geliştiği yeni topluma tümüyle yerleşmesinden ve hatta yerleşmesini uzun bir süre izledikten sonra saptamak mümkün olacaktır. Böyle olmakla birlikte onun ilkele-ri ve olumlu bir başlangıcı vardır...

Devrim yeni bir insan yaratmıştır. Bu adam ister fabrika işçisi, ister toprak işçisi olsun, bu adam akımlara karşı gelecek, eskiden kalanları yok edecek, planı ile gereçleri hazır olan bir kurumu yapacak olan bir doğuşçüdür. Devrim onları kendi iç dünyasına, kendi özelliğine göre yaratmıştır.

İşçi edebiyatı bir dövüşen işçinin malıdır. Bu edebiyat bu işçinin eylemlerini, çalışmalarını, duygularını, eğilimlerini dile getirmelidir. O uluslararası bir bütünün hücreleridir. Onun en karakteristik yanı kişilik çerçevesinden fırlayışı ve toplumsal şeklidir. Bu durum, kişiliğin feda edilmesini gerektirmez, aksine devrim içindeki vatanda, sosyalist vatanda o yeni kişilik yükselecektir.

3

Halide Edip burda diyor ki:

"İçlerinde 'Taranta Babu' ve sırf ideoloji propagandası olan parçalar çıkarılırsa 'Benerci Kendini Niçin Öldürdü' derecesindeki eserleriyle gençler arasında, hatta bu devirde dahi sıfatını alabilecekler vardır."

... yazıyı bir daha okudum, beni gençler arasında sayması tuhafıma gitti. Hem içerledim, hem sevindim. Sonra ve belki hepsinden önce "ideoloji" meselesine güldüm. Hey sersem bayan, dedim, ben bir dahi değilim, fakat iyi bir sanatkârım ve bunu her şeyden önce ideolojime borçluyum. Eğer sizin iyi sanatkârlarınız yoksa ideolojinizin bugün artık iyi sanatkâra muhteva olamayacak kadar tefessüh etmiş olmasından gelir.

4

Maksim Gorki'ye, yahut Mayakovski'ye, yahut Tevfik Fikret'e, yahut bizimkilerden, yani Türk edebiyatımızdaki herhangi bir şairimize haset etmedim, çünkü sevdim, hatta bu sevgi mesela Piraye'ye karşı duyduğum bir sevgi gibi bir şeydir. Piraye'ye haset etmem kabil midir? Diğer taraftan Ahmet Haşim'e, Bodler'e, ne bileyim Yahya Kemal'e filan da haset etmedim. Çünkü onların estetiği düşman ve ayrı cins ve neviden bir estetikdir. Sonra Mevlâna, Fuzulî filan gibiler de var, onlar bugün çok uzak, belki bu sebepten düşmanlıklarını öyle konkre ve keskin duymuyorum ve bazen parça parça sırf teknik bakımdan ve bazen lirik unsurlarıyla hoşuma gidiyorlar. Zaten Kemal, gün geçtikçe kendimin gitgide daha kuvvetle politik bir varlık olduğumu anlıyorum. Politik kelimesini en doğru manasıyla anlıyorum tabii. Bundan dolayı da seksüel, cinsi kıskançlığın haricinde bende ya sevgi, ya nefret ve düşmanlık var. Fakat haset yok. Felsefede materyalist, hayatta idealist olmanın, olmaya çalışmanın, bir hususiyeti de bu olsa gerek.

5

Dönemlerinin karanlık güçleriyle savaşılan ilerici sanatçılara her ülkede ve her çağda raslanır. İnsanların mutluluğu ve dünyada güzel bir yaşam için savaşa giden bu ilerici sanatçılar her zaman karanlık güçlerce kuşatılmış, kovuşturulmuş, baskıya uğratılmış, hapsedilmiş ve öldürülmüşlerdir. Fakat onlar hiçbir baskı ve tehdide, hiçbir ölümün, hiçbir yalanın; tarihin akışını, iyiye, güzele, haklıya ve mutluluğa yönelişini durduramayacağını bilirler. Ve bu yazarların yapıtları ve bütün yaşamları gelecek kuşaklara örnek olur. □

HAZİRANDA ÖLMEK ZOR

Hasan Hüseyin

Orhan Kemal'in güzel anısına...
işten çıktım
sokaktayım
elim yüzüm üstümbaşım gazete

sokakta tank paleti
sokakta düdüğü sesi
sokakta tomson
sokağa çıkmak yasak

sokaktayım
gece leylâk
ve tomurcuk kokuyor
yaralı bir şahin olmuş yüreğim
uy anam anam
haziranda ölmek zor!

havada tüy
havada kuş
havada kuş soluğu kokusu
hava leylâk
ve tomurcuk kokuyor
ne anlar tanktan toptan
ne anlar tomsonlardan haziran
kopuk bir kol sokakta
çırpınıp durur
uy anam anam
haziranda ölmek zor!

çalışmışım onbeş saat
tükenmişim onbeş saat
açılmışım yorulmuşum uykusamışım
anama sövmüş patron
ter döktüğüm gazetede
sıkılmışım dişlerimi
ıslıkla söylemişim umutlarımı
susarak söylemişim
sıcak bir ev özlemişim
sıcak bir yemek ve sıcak bir yatakta
unutturan öpücükler

çıkılmışım bir kavgadan
vurulmuşum sokaklara

sokakta tank paleti
sokakta düdüğü sesi
sarı sarı yapraklarla birlikte sallanıyor
iplerde insan iskeletleri
gece leylâk
ve tomurcuk kokuyor
uy anam anam
haziranda ölmek zor!

asacaklar aydemir'i
asacaklar gürcan'ı
belki başkalarını
pis bir ota değmiş gibi sızlıyor genzim
dökülüyor etlerim
sarı yapraklar gibi.
asmak neyi kurtarır
sarı sarı yaprakları kuru dallara?
yolunmuş yaprakları kırılmış dallarıyla
ne anlatır bir ağaç?
hani rüzgar
hani kuş
hani nerde rüzgarlı kuş sesleri?
asılmak değil sorun
asılmamak da değil
kimin kimi astığı
kimin kimi neden niçin astığı
budur işte asıl sorun!

sevdim gelin morunu
sevdim şiir morunu
moru sevdim tomurcukta
moru sevdim memede
ve öptüğüm dudakta
ama sevmedim, hayır
iğrendim insanoğlunun
yağlı ipte sallanan morluğundan!
bu tanklar niçin, neden?

neden niçin bu sokaklar böyle boş
niçin neden bu evler böyle dolu?
sokaklarla solur evler
sokaklarla atar nabızı

kentlerin
kahkahanın yanbaşı gözyaşı
gece leylâk
ve tomurcuk kokuyor
uy anam anam
haziranda ölmek zor!

işten çıktım
elim yüzüm üstümbaşım gazete
anama sövdü patron
ter döktüğüm gazetede!
ah desem
eriyecek demirleri bu korkuluğun
oh desem
tutuşacak soluğum!

sokakta tank paleti
sokakta dükük sesi
sokakta tomson
hava leylâk
ve tomurcuk kokusu
havada kör yoluna
havada suçsuz günahsız
gitme korkusu
asmak neyi kurtarır
öldürmek neyi
yaşatmaktır önemlisi
güzel yaşatmak!
ah canım yavrum benim
ah güzelim sevdiceğim bitanem
kısasürdü bu yolculuk
n'eylersin ki sonu yok!
gece leylâk
ve tomurcuk kokuyor
uy anam anam
haziranda ölmek zor!

nerdeyim ben
nerdeyim ben
nerdeyim?
kimsiniz siz
kimsiniz siz
kimsiniz?
"burası
bizim radyo
kısadalga

30 virgül 83
büyük şair nazım hikmet
moskova'da
bu sabah"

asmak neyi kurtarır
öldürmek neyi?
yolunmuş yaprakları
ve kırılmış dallarıyla bir ağaç
söyler hangi güzelliği?
kökü burda
yüreğimde
yaprakları moskova'da bir çınar
ılık çala çala göçtü bir çınar
göçtü memet diye diye
şafak vakti bir çınar
silkeledi kuşlarını
güneşlerini

"oğlum sana sesleniyorum işitiyor musun,
meme! memet!"

gece leylâk
ve tomurcuk kokuyor
üstümbaşım elim yüzüm gazete
vurmuşum sokaklara
uy anam anam
haziranda ölmek zor?

nerdeyim ben
nerdeyim ben
nerdeyim?
kimsiniz siz
kimsiniz siz
kimsiniz?
3 haziran '63'
"burası

bizim radyo
30 virgül 83
büyük şair nazım hikmet
bu sabah"

bu düdükler
bu namlular
bu tanklar
asmak neyi kurtarır
öldürmek neyi?
bu korkunç ağaçlar
neyi kimden esirgiyor bu buz gibi silahlar!
bu ağaçlar niçin böyle yapraksız
bu sokaklar niçin böyle insansız

bu insanlar niçin böyle yarınsız
kim bu tomson
ne adına
kim için?

sokakta namlu gözü bir gece
gece leylâk
ve tomurcuk kokuyor
uy anam anam
haziranda ölmek zor!

“uyarına gelirse
tepemde bir de çınar”
demişti on yıl önce
demek ki on yıl sonra
demek ki sabah sabah
demek ki “*manda gönü*”
demek ki “*şile bezi*”
demek ki “*yeşil biber*”
bir de memet’in yüzü
bir de güzel istanbul
“*bir de saman sarısı*”
bir de özlem kırmızısı
demek ki göçtü nazım
kaldı yürek sızısı
geride kalanlara

yıllar var ki ter içinde
taşıdım ben bu yükü
bıraktım acının alkışlarına
3 haziran '63'ü!

bir kırmızı gül dalı
şimdi uzakta
bir kırmızı gül dalı
iğilmiş üzerine
yatıyor moskova'da
bir eski gömütlükte
yatıyor *nazım usta*
bir kırmızı gül dalı
iğilmiş üzerine
okşar yanan alnını
bir kırmızı gül dalı
nazım usta'nın!

gece leylâk
ve tomurcuk kokuyor
birbasın işçisiyim
elim yüzüm üstümbaşım gazete
geçsem de gölgesinden tankların tomsonlarını
uy anam anam
haziranda ölmek zor!

DIE LEBENDEN DEM TOTEN . ERINNERUNG AN DEN 13. JANUAR 1979

NAZIM'I NAZIM EDEN ŞEY

Muzaffer Oruçoğlu

Büyük sosyal ve bilimsel devrimler, ışığı geleceğin çağlarına vuran büyük yapıtların ve dehaların fışkırdığı ana kaynaktır. Devrim öncesinin sancılı, kâbuslu ve karanlık şartlarında filizlenip boy atan ve kahredici aydınlığıyla gerici engelleri zorlayan devrim neşterleri ve dehalar da vardır hiç kuşkusuz. Ama toplumun derinliklerindeki cevheri açığa vuran, onu atılımların dinamiği haline getiren şey, sosyal ve bilimsel devrimlerdir. Büyük insanların doğuşunu inceleyen her kafa bu gerçeği (görmezlikten gelse de) görür, etinde iliğinde duyar.

Nazım, tüm dünyaya atılım ve tan aydınlığı sunan Ekim Devrimi'nin ürünüdür. Onun ayakları altında işgal edilmiş bir toprak vardı. Bu toprağın üzerinde, Parti Pehlivan'ların, Kara Yılan'ların, Sütçü İmam'ların, Gizik Duran'ların tüfek takırtılarıyla, Ekim Devrimi'nin görkemli şiarları birbirine karışarak sert ve taze bir bahar rüzgarı halini alıyordu. Nazım'ın gencecik ruhu bu rüzgarla yıkanmak, bu rüzgarın mizacını emmek zorundaydı. Moskava'ya gittiğinde inisiyatifin ve yaratıcılığın devrimci büyüyle, genç Sovyet gerçeği ile tanıştı. En ileri teoriyle ve Rus proleterlerinin mucizeler yaratan eşsiz enerjisiyle tanıştı. İşte Nazım'ın yeteneğine sıçrama gücü, öz ve biçim veren şey, Nazım'ı Nazım eden şey bu gerçektir.

Bu durumu, yani Nazım'ı Nazım eden şeyi en iyi kavrayan da bizzat Nazım'ın kendisidir. Proleter devrimci ideolojinin tayin edici önemine ve yol göstericiliğine inanç çok güçlüdür onda: "Ben bir dahi değilim" der, "fakat iyi bir sanatkarım ve bunu herşeyden önce ideolojime borçluyum." Nazım'a göre, "yirminci yüzyılda yüceliğinin doruğuna ulaşan sosyalist öğreti bilinmeden hiç bir şey olunamaz; yalnız şair değil, genellikle düşünen insan da olunamaz." "Diyalektik materyalist felsefeyi anlamadan modern anlamda sanatkar olunamayacağı" görüşünü ömrünün sonuna kadar inatla savunması boşuna değildir ve ondaki güçlü özden kaynaklanmaktadır.

Kompradorların ve feodal mütegalibenin, sırtlarını emperyalistlere dayayarak emperyalislerle birlikte vahşice soyduğu ezilen bir Asya ülkesinin ozanıydı O. Onun karakterinde ve verdiği olgunluk dönemi ürünlerinde başkaldırı ve davaya bağlılık ögesi çok daha yalın ve tartışmasızdır. Sadece yapıtlarında değil, savunduğu görüşlerinde de bu böyledir. Ona göre, "hayatın içinde, hayatı teşkilatlandıran" bir sanatçının kitabında dava olmalıdır. "Davası meselesi olmayan kitap kitap değildir... Kavgasız kitap hareketsiz kitaptır, hareketsiz kitap ise ölüdür."

Eğer bir sanatçı, yaratacağı yapıtların estetik nakışlarını daha cazip kılmak ve onun hayatı değiştirme gücünü daha bir bilemek istiyorsa büyük ilerleyişe klavuzluk eden en ileri, en devrimci teoriyi kuşanmalı bu ilerleyişe bizzat katılmalıdır. Sıkı polis takibatı, sorgulamalar ve uzun mahpusluk yılları, Nazım'ın "bizzat"lığının önemli bir bölümünü teşkil ediyor. Mustafa Kemal'e, suçsuzluğuna ve kendisine karşı olmadığına dair yazdığı duygusal mektuba rağmen, birçok hatasına ve zaaflarına rağmen onun hayatı onurluluk ve boyun eğmezliktir. Böyle bir yaşam içinde o, Türkiye proletaryasının doğuşunu, yaşam tarzını ve kavgasını teorisinin gücüyle birleştirerek etkin bir sanat haline getirdi. Yoksul Anadolu köylüsünün damarını götürüp Börklüce Mustafalara bağladı. Onun şiirlerinde Anadolu'nun yoksul köylüsü, "Arık toprak"lar üzerinde dipdiri ve dimdik olarak ve kendi deyişiyle güneşi kafasında ateş bir sarık gibi taşıyarak, "çıplak ayaklarında çarık"la gelip yanibaşımıza dikilir. O, "yanımızda değil" adeta "yanan kanımızda" gibidir. Onun şiirlerinde proletarya öncü müfrezedir. Yaratmanın ve kahretmenin baş kahramanıdır. "Tohumların tohumu"dur. "Paranın padişahlığını" yenecek olan, "ekmeği, gülü ve hürriyeti" getirecek olan biricik sınıftır. Bu anlayıştır ki ona şunu söyletir: "İşçi edebiyatı dövüşen işçinin malıdır." Onun şiirlerinde gençliği ve köylülüğü proletaryanın yanibaşında görürüz. Bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mevzisinde...

Nazım'ın şiirleri tüm dünyayı, en başta da Asya, Afrika ve Avrupa'yı harmanlar. Tüfek seslerini ve tamtamları şiirinde yücelterek, derin bir ilgiyle eğilir Asya ve Afrika'nın bağımsızlık mücadelelerine... O Asyalılıyla övünür. Kültür ve sanatta Avrupa'nın rolünün abartılmasına karşıdır. "Çin, Japon klasikleri, Hind, İran, Türk klasikleri ve halk sanatçıları, genel olarak bütün bu ülkelerin insanlık kültür hazinesindeki payları, Avrupa'nın payından hiç de aşağı değildir."

Nazım, çok doğru olarak döğüşen insanın kuvvetli olduğunu söyler. "Don Kişot kuvvetli bir adamdır, çünkü aksiyon adamıdır. Mücadele adamıdır. İnanıldığı şey için dövüşen adamdır." Döğüşen adamın en güzel yanlarından birisi de halka, çalışan emekçi insanlara güven duymasıdır. Nazım, "insanlarımı seviyorum" diyordu, "bütün zaafları ve kepezeliklerine rağmen onlara güveniyorum, tarihi onlar yapmışlardır ve onlar yapacaklardır." Onun için aslolan kolektif, yığinsal yaratıcılıktı. Kendi yaratıcılığını bu büyük yartıcılığa bağlamıştı. "Realist-diyalektik-materyalist iyimser bir insanım. Hayatımı ve sanatımı yaratıcı, geniş halk yığınlarının hayatına ve yaratıcılığına bağlamışım." Yığınların yaratıcılığına bağlanan bir sanat, çok şey özümler o yaratıcılıktan ve yığınlara çok şey verir. Lenin, Çernişevski'nin "Nasıl Yapmalı"sı için, "beni derin bir biçimde ikinci kez sürmüş, çapalamıştır bu kitap" der. Nazım'ın yapıtları için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Onun şiirleri, özellikle 1960'dan sonra, aydınları, gençliği ve sanayi işçilerinin nisbeten aydınlanmış kesimlerini derinden etkiledi. Gericilerle tartışmalarda, Nazım'ı savunmak, proletaryayı ve sosyalizmi savunmanın kriteri haline geldi. Faşistlerin, gericilerin Nazım'a bu denli sistemli, ısrarlı ve azgınca saldırıları boşuna değildi. Çünkü burjuvaziye karşı güçlü bir saldırıydı. Onun ürünleri; proletaryanın, proletarya devriminin yalın, eğitici, etkin sesiydi... Bizi güneşi zaptetmeye çağıran, bizi, "o duvar, o duvarınız, vız gelir bize vız" dik kafalılığını aşılayarak kurşun eritmeye çağıran ilk büyük sestir O. Bizim kuşağı, Marx, Engels ve diğer ustaları okumaya götüren, ve de devrimci pratiğe götüren ilk görkemli sestir O.

Nazım'ın Balzac için söylediğini, kendisi için de aynen söyleyebiliriz: Onun "gerçekçiliği çok yönlü, gerçeği tüm karmaşıklığı, geçmiş, mevcut durum, geleceğiyle ve hareket halinde veren bir gerçekçiliktir." Onun gerçekçiliği, gerçeğin çok yönlü sunuluşunu aşan, gerçeğin bizzat değişmesine de etken olan sosyalist bir gerçekçiliktir. Okuyucuyu hayatın en canlı yanına bağlayan, Onu harekete teşvik eden ve yönlendiren, öğretici, etkin bir gerçekçiliktir. Sanatçının bilinçli olarak taraf tutmasını savunan Nazım, devrimin yeni tip bir insan yaratacağını, "kitleleri kendi iç dünyasına, kendi özelliğine göre" biçimlendireceğini söyler ve Lenin'in parti edebiyatı anlayışını savunur.

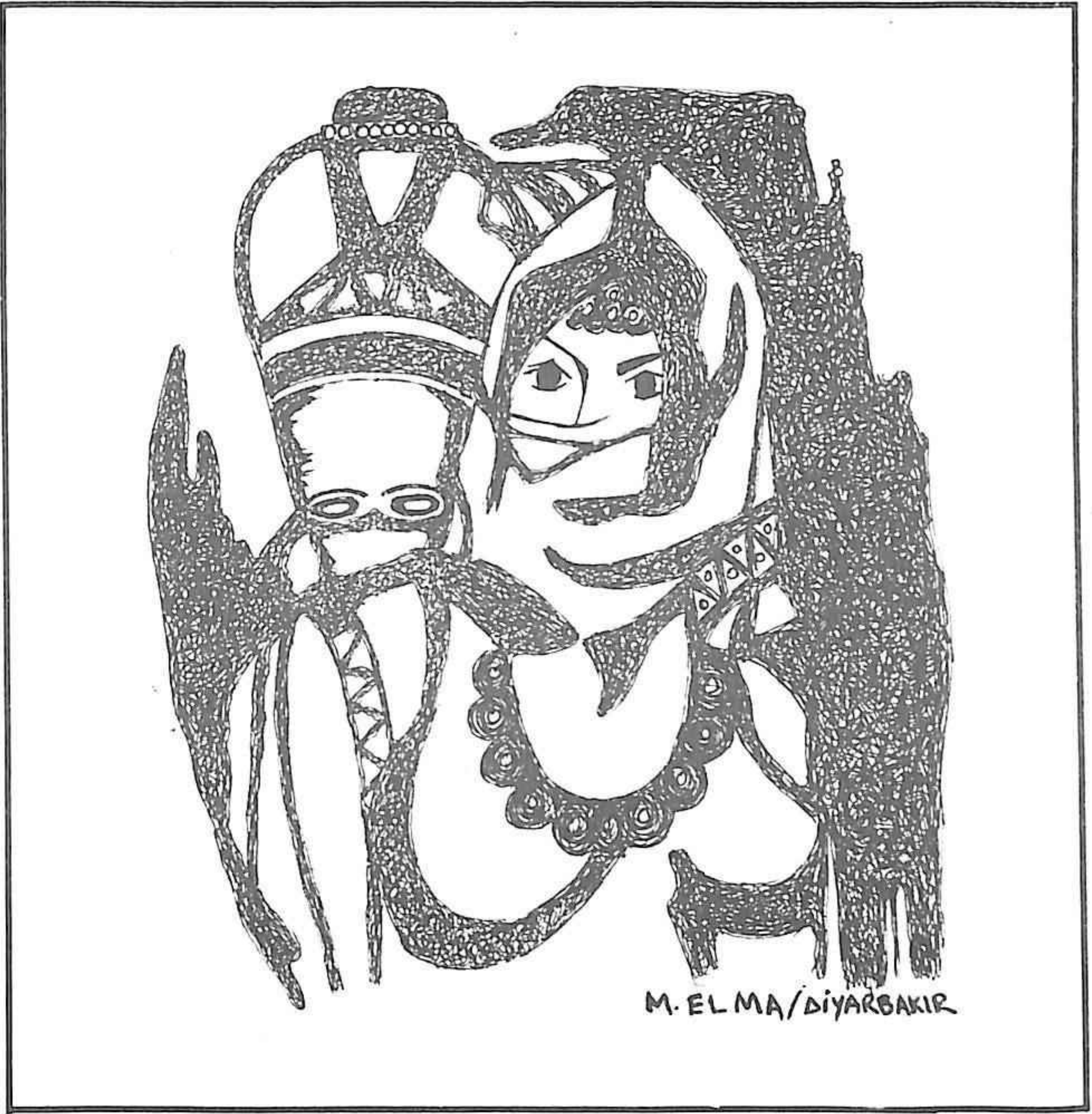
Nazım'ın uzun hapislik yıllarından sonra ayağı Sovyet toprağına bir kere daha basar. Beş altı yıldır yıkıntılarını kaldırmakta, yaralarını sarmaktadır Sovyet halkı. Ve savaş yıllarında iyice güçlenerek dokuz başlı bir canavar haline gelen bürokrat burjuvazi, iktidarı gaspetmek için fırsat kollamaktadır. Bu ortamda sessizce şiir ve tiyatro üzerinde yoğunlaşır. Stalin'in ölümünden sonra başlatılan anti-Stalinist kampanyanın etkisi altında kalır. "Kişiye tapma" adı altında Stalin'e yöneltilen eleştirileri destekler. Geçmişte Meyerhold gibi sanatçılar üzerinde uygulanan baskıları, tutuklamaları kınar. Bu sanatçıların itibarlarının iade edilmesini savunur. Meyerhold'u, "Sovyet tiyatrosunda sosyalist gerçekçiliğin kurucularından birisi" olarak görür. Bir şiirinde üstü örtülü olarak kendisini putlaştırdığına dair eleştirir Stalin'i. Bir diğer şiirinde ise Kruşçev'i över. 1956'dan sonraki şiirlerinde nükleer savaşa karşı mücadele ve barış ögesi önemli ölçüde yer alır. Ayrıca gezip gördüğü ülkelerin değerlerini şiirlerine konu eder. Bağımsızlık savaşlarını yüceltir. Aşka ve memleket hasretine dair yeni şiirler yazar.

Gerek Ekim Devrimini izleyen yıllarda, gerek faşizmin demir ökçesiyle sokakları titreterek ve işçi sınıfıyla kavga içinde peş peşe iktidarları ele geçirdiği, yıllarda ve gerekse emperyalist savaş ve hapislik yıllarında ortaya çıkan şiirlerle, Nazım'ın hapisten çıktıktan sonra Sovyetlerde yazdığı şiirler arasında içerik bakımından önemli farklar vardır. Birincisinde proletaryanın devrimci gücünü, ayağa kalkışını ve seferberliğini görürüz. Diyalektik materyalist öz daha güçlüdür. Bu şiirlerdeki devrimci güç, merdivenin "çengelini yıldızlara takarak/ölülerinin başlarına basarak" yükselmektedir güneşe doğru. Ve o büyük ozan, 1956'dan önce, gözü kanlı bir demirci gibi demir dövmekte, her vurduğu çekiçe karanlıkları ısıtmaktadır sanki. Proleter enternasyonalist dayanışma ve kavga ruhu, çok az ozana nasip olacak derecede derin ve boyutludur.

*Ey meşin jaketli komünist!
koltuğundaki cüzdanı
Sırtına asker çantası yap.
Sakla yarısını yediğin ekmeğin
Berlin amelesine.*

1956'dan sonraki şiirlerinde, hümanizm ve duyarlılık daha ağırlıklı ve daha bir incelmış olarak işler içimize. Mücadele ruhu çekip gitmemiş ama ikinci plana düşmüştür. Bunun böyle olmasında birçok neden vardır. **Birincisi**, Nazım artık 1956 öncesinin çetin şartlarında, faşizm, savaş ve hapisane şartlarında değildir. Nükleer savaş tehlikesine karşı, savaştan yeni çıkmış halkların barış arzusunun yüksek olduğu şartlardadır. **İkincisi**, uluslararası komünist harekette modern re-

vizyonizmin alabildiğine güçlendiği şartlardadır. **Üçüncüsü**, çalışan geniş yığınlarla ilişkileri son derece zayıftır ve ayrıcalıklı, entellektüel, elit bir tabaka içindedir. Ama teslim etmeliyiz ki tüm bu şartlara rağmen Nazım, 1956'dan sonra verdiği ürünlerde sosyalist gerçekçi çizgiyi kavbetmemistir.

Nazım, geriye dönüş gerçeğini görememesine rağmen, parti ve devlet cihazı başta olmak üzere çeşitli kurumlara yerleşen bürokrasinin ciddi gücüne dikkati çekmiş, onun bütün karakteristik özelliklerini ve taktiklerini "İvan İvanoviç var mıydı yok muydu" adlı eserinde açığa çıkarmıştır. Modern revizyonizmin yozlaştırdığı, dumura uğrattığı Sovyet sanat dallarını zaman zaman eleştirmiştir. Özgürlüğe tutkunluk, dürüstlük ve Lenin'e bağlılık çizgisinde ısrar ettiği için Sanatta sosyalist gerçekçiliğini korudu. "Ben sekter olmayacak, nihilizme kapılmayacak ya da herhangi revizyonistlerin yargılarını paylaşmayacak kadar çok yaşadım bu dünyada" diyordu. Hem revizyonizme hem de dogmatizme karşı, ömrünün sonuna kadar şu görüşün de ısrar ettiği için her iki kanadın da şimşeklerini üzerine çekti:

“Bence sosyalist gerçekçi sanatın iki düşmanı vardır: Revizyonizm ve sekter dogmatizm.

Politikada revizyonizm bugün daha ciddi bir tehlikedir. Sanatta da aynı şey. Çünkü revizyonistler, aslında, sanatı halka hizmet görevinden koparmaya çanak tutmaktalar. Oysa sanatta başta gelen bir şeydir bu. Çoğu kez olduğu gibi, aşırılıklar burda da benzeşiyor. Sanat alanında revizyonizm de, dogmatizm de somut gerçekliği parlak bir laf kalabalığına boğarak bizi geriye çekiyorlar. Her iki anlayış da “yöntem” ve “usul” kavramlarını özdeşleştirerek sosyalist gerçekçilik kavramını hakiki içeriğinden yoksun kılıyorlar. Revizyonistler, sosyalist gerçekçilik yöntemini, dünyanın bilinçli toplumcu ilkeler temelinde bu sanatsal kavranışını karalamak için, onun tüm sanata sözümona bir sanatsal üniforma “direktifi verdiği” uydurmasyonuna sarılıyorlar. Sekterler ve dogmatikler de, toplumcu ilkelere, —benim için herşeyden daha değerli olan bu ilkeler— sahte sadakatlerini sosyalist gerçekçilik maskesi altında gizleyerek, revizyonistlerin sosyalist gerçekçiliğe iftiralarına yardım ediyorlar. Onlara kesinlikle karşıyım. Toplumcu sanat ilkelerimizi onun açık düşmanları olan revizyonistlere karşı nasıl savunuyorsak, sosyalist gerçekçiliğin bu türlü ‘koruyucularına’ karşı da aynı tutkuyla savunmalıyız.” (Nazım Hikmet, Sanat ve Edebiyat Üstüne, A. Çalışır. Sf: 57)

Sanatçıları, verdiği ürünler ve kişiliğiyle birlikte, yaşadığı sosyal şartlar içinde değerlendirmeliyiz. Ama değerlendirmede esas kriter, onun verdiği ürünlerdir. Sanatçının gücünü ve büyüklüğünü tayin eden de, bu ürünlerin gücü ve büyüklüğüdür. İnsanlığın büyük ilerleyişine bu ürünlerin ne ölçüde katıldığı ve ne ölçüde katkıda bulunduğu sorusunun cevabı, sanatçının çapını belirleyen asıl unsurdur. Bazıları Nazım’ı değerlendirirken, bugünkü programı ve savunduğu görüşleri kriter olarak kullanıyor. Eğer Nazım bu programı ve görüşleri, yapıtlarında, konuşmalarında ve mücadele pratiğinde tamıtamına, şu ya da bu noktasından sapmadan savunmuşsa proletaryanın ozanıdır. Yok eğer, bazı sapmalar, önemli eksiklikler, zaafılar varsa, o küçük burjuvazinin dünyasına aittir. “Bu ozan, sınıf mücadelesinin cılız olduğu, revizyonizmin, oportünizmin ve kuyrukçuluğun tam ege-men olduğu o günkü ülke şartlarında ve modern revizyonizmin ana kalesi haline gelen Sovyetlerde ne yapabilirdi?” sorusunu hiç sormaz. Nazım’ın dediği gibi yazarlar, “soyut değil somut olarak değerlendirilmeli, incelenmeli, yani bir insan, bir yazar, yaşadığı devir, içinde bulunduğu ülke, sınıf, zümre, çevre gözönünde tutularak... incelendikten sonra, o devrin, o memleketin, o sınıfın imkanları içindeki başarılarına göre hakkında bir yargı verilmeli.”

Ustaların, sanatçıları nasıl ve hangi kriterlerle değerlendirdiklerine bakmalıyız. Marx, Henrik Hein’i proletaryanın ozanı olarak değerlendirir. Bu günkü devrimcilerin diyebilirim ki yüzde doksanı, Henrik Hein’i kişiliği ve verdiği ürünlerle birlikte ele alıp değerlendirmeye kalkışsa Marx’ın yargısına katılmaz, onu devrimci burjuvazinin ozanı olarak ilan eder. Bu hususta ustalardan öğrenmeliyiz.

Nazım, başlıbaşına bir deryadır. Onu her yönüyle değerlendirmeliyiz. Devrimci sınıf mücadelesinde güçlü bir silahtır çünkü o. Sadece şiirlerini değil, masallarını, oyun yazarlığını, sanata dair yazılarını incelemeli, değerlendirmeli ve onu her yönüyle tanımalı, tanıtmalıyız. Devrimci kültür cephesinin kutup yıldızıdır O. Hiç bir göz, kör göz bile görmezlikten gelemes O’nu. [ ]

NAZIM HİKMEK SO- RUŞTURMASI

1- Doğrudan sınıf mücadelesi içinde olma ve uzun süreli bir cezaevi yaşantısı, Nazım'ın şiirleri üzerinde ne derecede bir etkide bulunmuştur? Bu şartları, şiirlerin filizlendiği ana toprak olarak gösterebilir miyiz?

2- Nazım'ın şiirlerinde, dikkati çeken belli başlı öğeler nelerdir? Teorik derinlik, devrimci romantizm, hümanizm ya da mizah ve hiciv gücü açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

3- Nazım'da tekrar çok mudur ve rübai alanında az ürün vermesine rağmen başarılı buluyor musunuz onu bu alanda?

4-Halk kültürünün ve şiirinin Nazım'ın şiirleri üzerinde oynadığı rol konusunda ne diyorsunuz?

5- Bazı ozanlarımız Nazım'ı, diyalektiği ve yaşamın zenginliğini şiirlerine ustaca yediren, yirminci yüzyılın en büyük ozanı olarak görüyor. Siz ne diyorsunuz bu konuda?

6- Biliyorsunuz Nazım, Parti Edebiyatı anlayışını savunuyor. Onun özel olarak bu konuda, genel olarak da sanat anlayışı konusunda savunduğu görüşleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

7- Sizce günümüzün şiiri, özde ve biçimde Nazım'ın şiirini aşmış mıdır?

8- İvan İvonoviç Var mıydı Yok muydu? eseri hakkında nasıl düşünüyorsunuz? Bu eser, hangi tepkinin ürünü olarak ortaya çıktı?

Bize vereceğiniz yanıtlar için şimdiden teşekkür ediyoruz. Sevgiyle, Dostukla...

NAZIM HİKMET SORUŞTURMASINA YANIT

Nedim Gürsel

1- Nazım'ın yaşamını ve siyasal mücadelesini yapısından ayrı düşünemeyiz elbette. Ne var ki, şairin inandığı ve uğruna her şeyi göze aldığı dünya görüşünün şiirlerinde doğrudan etkisi, dönemseldir. Örneğin bu etki **İnsan Manzaraları**'nda ve son dönem şiirlerinde ilk döneminde yazdığı militan şiirlere oranla azalmış, estetik yapıya olgun bir biçimde yedirilmiştir. Siyasal mücadele Nazım Hikmet şiirinin filizlendiği, sizin deyiminizle "ana toprak" değildir bence. Nazım Hikmet üzerine yazdığım ve yakında yayımlanacağını umduğum çok geniş kapsamlı bir inceleme kitabında şairin yapısını temellendiren başlıca kaynağın halk kültürü ve bu kültürün çağdaş açıdan özümlemesi olduğunu göstermeye çabaladım.

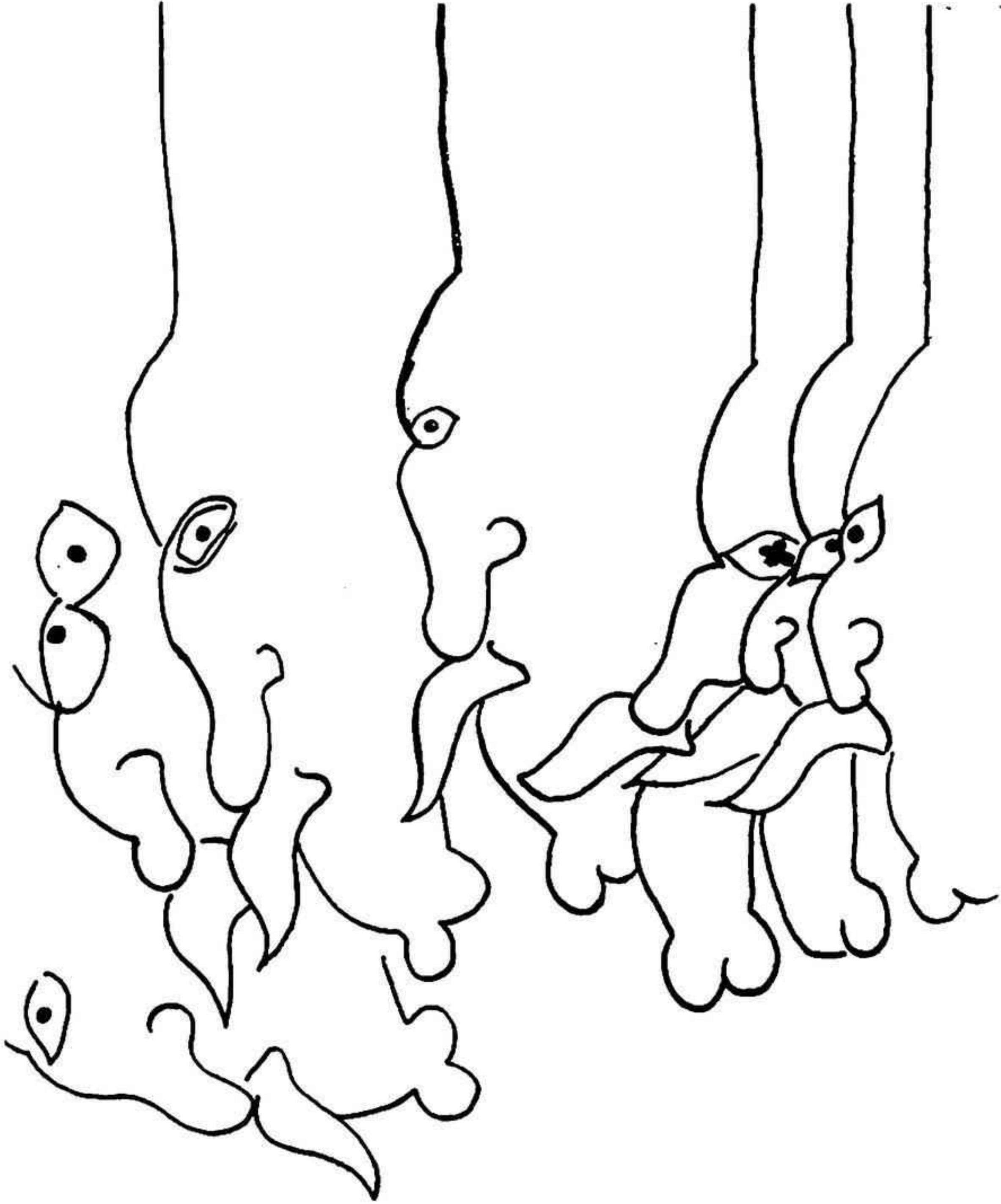
2- Nazım'ın şiirlerindeki belli başlı öğelerin dökümünü bir soruşturmanın dar sınırları içinde yapmak oldukça güç. Gerçekçi eğilimlerle lirizm, dünyayı algılayıştaki sağlam bakış ama aynı zamanda çocuksuluk, vs. Nazım'ın şiirinde rastladığımız belli başlı öğelerden bazılarıdır. Salt teorik derinlik bir metni şiir yapmaya yetmez.

3- Nazım'ın rubaileri çok ilginç bir girişimdir. Bu konuda uzun bir inceleme yazmıştım. İlgilenenler **Birikim** dergisinin Mayıs 1976 sayısına bakabilirler. Doğu şiirinde ancak büyük ustaların başarıyla kullanabildikleri bir klasik yapıyı, Nazım Hikmet çağdaş açıdan özümleyebilmiş, kendi deyişiyle "rubainin yapısını bozmadan diyalektik materyalizmi verebilmiştir."

4- Nazım Hikmet'in şiirlerinde, özellikle de fütürist dönemini geride bırakıp Anadolu gerçeklerine yöneldiği yıllarda, halk kültürünün etkileri vardır. Bu konuda üzerinde durulması gereken, şairin halk kültüründen yararlanırken geleneksel motifleri dönüştürmesi, içinde yaşadığımız yüzyılın sorunlarıyla kaynaştırmasıdır. "Kerem Gibi" şiiriyle **Ferhat ile Şirin** piyesi bu dönüştürme ve kaynaştırmanın en başarılı örneklerindendir. Nazım Hikmet masal motiflerini de, ya dolaylı ya da doğrudan doğruya kullanmış, bu alanda kendisinden sonra gelen şairlere yol göstermiştir.

5- Nazım Hikmet hiç kuşku yok yirminci yüzyılın en büyük ozanlarından. Bunun, ille de diyalektikle bir ilgisi olduğunu sanmıyorum. Diyalektik materyalizm bir şairin büyüklüğü için ön koşul olamaz.

6- Nazım Hikmet'in parti edebiyatını savunduğu kesinlikle yanlıştır. Parti edebiyatı kavramı yurdumuzda yeterince anlaşılmamış, irdelenmemiş bir kavramdır. Burada "Lenin ve Kültür" başlıklı yazımda (bkz. **Birikim**, Mayıs 1978) söylediklerimi özetlemek isterdim. Ama yeriniz sınırlı. Nazım Hikmet'in sanat konusunda her türlü sekteleştiğini belirtmekle yetineyim.

7- Günümüzün şiiri, Nazım Hikmet'in estetik anlayışının uzantısında gelişmiyor. Bugün şiirin sorunları, yirminci yüzyılın ilk yarısındaki sorunlardan daha farklı.

8- *İvan İvanoviç*, özellikle siyasal yönden, önemli bir yapıttır. Nazım bu yapıtıyla Sovyetler Birliği'ndeki bürokratik anlayışı eleştirmiş, ama Sovyet Sosyalizmi'nin dayandığı temelleri eleştirmekten kaçınmıştır. Bugün yaşasaydı eleştirilerinde daha da ileriye giderdi sanıyorum. Nazım'ın, her şeye karşın, gençliğinin idealine sonuna dek bağlı kaldığını da burada belirtmeliyim. [ ]

TÜM SANAT GELENEKLERİNDEN YARARLANAN ŞAİR: NAZIM HİKMET!

Yücel Feyzioğlu, Haziran 87

Tohum Dergisi Yazı Kurulu'na,

Nazım Hikmet özel sayısı çıkarmak için gönderdiğiniz soruları aldım. Yaptığınız güzel ve ciddi bir iş, elinize sağlık. Ancak sorular çok. Her biri öylesine açılabilir, öylesine derin işlenebilir ki; koca bir kitabın sayfalarını doldurur. Durum böyle olunca, en kestirmeden, anlaşılır biçimde nasıl yanıt vermeli diye düşündüm. Nazım'ın kitaplarından bazılarını gözden geçirdim, yine Nazım'da buldum kısa yanıtı. En iyisi sözü kendisine vermeli, "Söz büyüğün, sofrta küçüğün" demişler. Bakın birinci sorunuzu özetle nasıl yanıtlamış:

1: "... Komünist oldum olalı, güzel sanatlardan beklediğim şey, halka hizmetleri, halkı güzel günlere çağırmalarıdır. Halkın acısına, öfkesine, umuduna, sevincine, hasretine tercüman olmalarıdır. Sanat telakkimde değişmeyen işte budur. Geri yanı boyuna değişti, değişiyor, değişecek. Değişmeyi, en dokunaklı, en usta, en faydalı, en güzel, en mükemmel ifade edebilmek için durup dinlenmeden değiştim, değişeceğim..."

Sınıf savaşının içinde olmasının şiirine etkilerini en güzel ve öz biçimde böyle ifade etmiş, sınıf savaşı onun şiirinin ana toprağı olmuştur.

"Uzun süreli cezaevi yaşantısının şiirine etkisi" konusuna gelince; elbette içeride yeni tipler, yeni karakterler tanıdı. Bunları yapıtlarında işledi. Ama daha cezaevine girmeden şiirinin devrimci özüne uygun sayısız biçimler denemişti. Denemekle kalmamış, şiir sanatına büyük yenilikler getirmiş, büyük şiirler yaratmıştı. Ancak cezaevine girdikten sonra şiir üstüne daha geniş düşünme zamanı buldu. "... Şekil meseleleri, hele hapse girdikten sonra, kafamda birkat daha beraklaştı..." diye yazıyor kendisi. En görkemli yapıtlarından biri olan "Memleketimden İnsan Manzaraları"nı da cezaevinde yazdığı doğru. Bana kalırsa Nazım onu zaten yazacak kıvamdaydı. Esir düşürülme de yazacaktı. Cezaevi sanıldığı gibi ona çok şey katmamıştır. Kendi halkıyla birlikte, içiçe çalkalanacağı en verimli döneminde onlardan koparılmış, yıllarca dört duvarın arasına tıkmıştır. Bu sıkıntısını birçok şiirinde ve dostlarına yazdığı mektuplarda dile getiren şair, Vâlâ Nureddin ve karısı Müzehher hanıma gönderdiği mektupların birinde bakın ne yazıyor:

"... Kalan ömrümün geri kısmını da dışarıda geçirmeyi, mesela tramvaya, vapura binebilmeyi, sevdiğim insanlarla iki lakırdı edebilmeyi canım pek çekiyor..."

... *Memleketi Evliya Çelebi gibi karış karış dolaşma imkanınız ne büyük bir mutluluktur. Bunu ancak bütün azemetiyle benim gibi on yıl hapiste yatan ve memleketinin taşını, toprağını, denizini, havasını ve insanlarını oldukları gibi ve olacakları gibi yazmak isteyen bir insan bilir...*”

Yanıt 2: Nazım Hikmet yapıtlarında toplumcu gerçekçidir. hem gününü aydınlatır, hem de geleceğe ışıldaklarını yöneltir. “Oraya! O büyük kurtuluşa!” der gibidir. Onun gerçekçiliği çığ değildir. Anlatmak istediğini en iyi pişirebilmek için gelmiş geçmiş tüm sanat geleneklerinden yararlanmıştır. Masal, destan, efsane öğelerini hiciv ve mizah unsurlarını şiirinde ustaca kullanmıştır. Aynı zamanda lirik bir şairdir. Epik bir anlatımı vardır. Şiirini okuduktan sonra onun devamı sizin kafanızda devam eder. Geleceği görürsünüz, o geleceğe siz de bir kiremit döşemek istersiniz.

Teorik derinlik Nazım’ın şiirlerinde hiçbir zaman yapay değildir. Öylesine işler ki onu; şırıl şırıl dupduru bir su gibi akıp insanın gönlüne dolar, aklına yerleşir.

Yanıt 3: Onun şiirlerinde tekrar çok mudur? Düşünmedim doğrusu. Araştırmadım da. İlk gençlik şiirlerinin dışında büyük bir çoğunluğu çok zevkle okudum, etkilendim, hayran oldum. Edebiyata şiirle başladığım halde Nazım Hikmet’i ve büyük Azeri şairi Semet Vurgun’u okudukça şiirlerimi yayınlamaktan utandım, cesaret edemedim. Ancak ne yazacak olsam, mutlaka bu iki büyük şairimizden şiirler okuyorum. Yüzlerce kez okuduğum şiirleri var Nazım’ın. Tekrarı varsa bile, yerine oturmuş bir tekrar olmalı ki; rahatsız etmedi beni. Tıpkı masallardaki “...az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş...” gibi meraklı ve sevimli geldi. Ya da nakaratlı bir koçaklamada olduğu gibi coşkulu...

Rübailerini de etkili buluyorum. Bu alanda da gelenekten yararlanıyor ama, alışılmış rübai kalıplarını kırarak öz kişiliği ile çıkıyor:

“Ben bir insan.

Ben, Türk şairi Nazım Hikmet ben,

Tepeden tırnağa insan

Tepeden tırnağa kavga, hasret ve ümitten ibaret ben...”

Yukarıda söylediğime tipik bir örnek değil mi bu rübai?...

Yanıt 4: Tüm sanat geleneklerinden yararlandığını ikinci soruyu yanıtlarken söylemiştim. En eski halk kültürünün ve halk şiirinin olanaklarını kullanıyordu: “Bence edebiyat bütün çeşitleriyle masalla başlar, masalla biter” diye yazıyordu, “ritmiyle, tekrarlarıyla, lakonikliğiyle, hayatiyle, hasretiyle, dramıyla, eşyası ve insanı işleyişiyle tabiatta ve cemiyette eşine raslanmayan, ama umutlarımızı ve korkularımızı, sevinçlerimizi, bütün derinlikleri, bütün genişlikleriyle taşıyan yeni eşyalar, yeni hayvanlar yaratışıyla masal elbette ki, en çok şiire yakındır...” di-yordu.

Ünlü Türkolog Ekber Babayev ise: “Destanını tasarlarken... çağları ve halkların yaşamını kapsayan en önemli dünya edebiyatı yapıtlarını yeniden inceledi. Halk destanları, Dede Korkut, Köroğlu ve Battal Gazi hikayeleri, İliada, Odusseus, İgar Alayı Destanı ve bunların yanısıra Gogol ve Tolstoyun ölümsüz yapıtlarını...” diye yazıyor.

Yalnızca bunlar da değil. Divan edebiyatının olanaklarından da yararlanmış. Hatta bir adım daha ileri gidersek; dini kitapları da derinden incelediğini, “Yusuf ile Zeliha”yı tevrati okuduktan sonra yazdığını biliyoruz. 1958’de Polon-

ya'yı ziyaretinde "Sen Tevrat'ı çarpıttın" diye tutturuyor "dindar kardeşimiz." Nazım o yılmaz inadiyla tartışmaya giriyor, çarpıtmadığını, tersine Tevrat ve öteki kutsal kitapların aslına sadık kalarak, erdem diye gösterilenin aslında ihanet olduğunu ortaya çıkardığını söylüyor. Söylemekle kalmayıp kanıtlıyor.

Bu da Nazım'ın kendinden önce yaratılan her bir kültür ürününden yararlandığını gösteriyor.

Yanıt 5: Elbette o, diyalektiği ve yaşamın zenginliğini şiirlerine ustaca yediren bir şair. Bu görüşe katılıyorum, ancak çağımızın en büyük ozanı diye adlandırılmasını bencilce buluyorum. Kendisine böyle birşey söyleneceydi, çok bozulurdu.

1942 yılında "Yücel" dergisi Halide Edip Adıvar'la bir söyleşi yayınlamış, "Bugünkü gençler hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna ünlü romancı: "İçlerinde Taranta Babu ve sırf ideoloji propagandası olan parçalar çıkarılırsa Benerci Kendini Niçin Öldürdü derecesindeki eserleriyle gençler arasında, hatta bu devirde **dâhi** sıfatını alabilecekler vardır" demiş. Nazım buna hem sevinmiş ama hem de içerlemiş: "... Hey sersem bayan" demiş "ben bir dâhi değilim, fakat iyi bir sanatkârım ve bunu herşeyden önce ideolojime borçluyum..."

Öyleyse Nazım'ı çağımızın en büyük ozanı değil ama, Mayakovski, Aragon, Neruda, Lorca, Vurgun ve sayılarını daha da çoğaltabileceğimiz şairler arasında, dünyanın en büyük şairlerinden biri olarak saymak daha doğrudur bence.

Yanıt 6: Şimdi sanatçılarımızda bir eğilim var. Örgütlerden, sol ve komünist partilerden uzak durmak. Bağımsız görünmek. Örgütlerin özgürce yaratma eylemini öldüreceğine inananlar var. Elbette yalnızca sanatçıların eksikliği olarak değerlendirmek istemiyorum bunu. Örgütlerin, partilerin eksik yaklaşımlarından da kaynaklanan bir durum. Ama bu durum sanatçılara bağımsız kalma haklılığını vermiyor bence. Diyorlar ki: "Hangi örgüte gitsen, öteki itici oluyor..." doğru. Ama geçici bir durum. Eğer yaptığınız iş gerçek sanat yasallıklarının üstüne inşaa edilmişse, eninde sonunda herkes, her örgüt o sanatı ve o sanatçıyı kabul edecektir. Bu biraz zaman alabilir. Hatta sanatçı öldükten sonra gerçekleşebilir. Ama ne gam. Bugün Nazım Hikmet'i herkes bağrına basmış değil mi?.. O'nun yapıtları herkesin dilinde değil mi?..

Bu nedenlerden ötürü ben partili edebiyatın doğruluğunu savunuyorum. Halkımıza, ülkemizin kurtuluşuna, insanların incelemesine, gelişmesine daha çok yardım edeceğine inanıyorum. Sanatçıların örgütlerden uzak durmalarının başka nedenlerine de değinmek istemiyorum.

Nazım'ın genel sanat anlayışına gelince; yine kendisi şöyle dile getiriyor: "...*(Sanatçı).. denenmiş birçok sanat kaidelerinin tecrübelerinden elbetteki faydalanacaktır... Ama sadece faydalanacaktır. Onları bir sıçrama tahtası olarak kullanacaktır, ayaklarına pranga yapmayacaktır... Biz komünist sanatkârlar... kendimizi, bütün insanlıkça yaratılmış değerlerin, bütün insanlık kültürünün mirasçısı sayarız...*" diyor ve sanatını bu mirasın üstüne kuruyor. Ve devamla şuna dikkati çekiyor: "*Burada bütün insanlık tabirine dikkat nazarınızı çekerim. Bütün insanlık, yalnız Avrupa, yalnız Eski Yunan, Roma, Rönesans değildir. Asyayla, Afrikayla, eski yeni Amerikayla bütün dünyadır. Çin, Japon klasikleri, Hint, İran, Türk klasikleri ve halk sanatları, genel olarak bütün bu ülkelerin insanlık kültür hazinelerindeki payları, Avrupanın payından, Eski Yunan, Roma ve Röne-*

KAVGA DÜŞTÜ PAYIMA

Kutsiye Bozoklar

Anımsa, ilk yazda üleştik
yarını
Payıma, kavgaya düştü
sevdaysa senin.
Ben, kavgamla sevdalıyım
gülüm
Ve sen, sevdanla kavgalı
Kavgaya gibi sevdan olsun
derim.
Yaşamak bu olmalı.

sans'ın payından hiç de aşağı değildir. Resimde de, şiirde de, heykelde de, edebiyatta da, rakısta da bu böyledir.

...Sanat bahsinde sekterlik en büyük düşmanımızdır. Sekterlik nihilistliğin bir çeşididir. Sekter, kendi zevkinden başka herşeyi, bütün görüşleri inkar eder. Hele şekil meselelerinde sekterliğin kötülükleri sayılmayacak kadar çoktur. Kafiye, vezinli şiir yazılmaz diyenler de, kafiyesiz, vezinsiz şiir yazılmaz diyenler kadar dar kafalıdır. Şiir öyle de yazılır, böyle de. Edebiyet dili hele şiir dili hayallerle, teşbihlerle falanla ortaya çıkar, ancak böyle bir dil şiir dilidir demek ne kadar yanlışsa, tersini kabul etmek de o kadar yanlıştır... Bence öylesi de lazım, böylesi de, daha nice nice de. Sanatkâr, halka türküsünü dinletmek için en uygun şekilleri durup dinlenmeden, ömrünün sonuna kadar aramak zorundadır. Bazen bu araştırmalar aylarca süren bir baş ağrısından, sinir bozukluğundan başka sonuç vermez. Olsun. Bazen yanılır. Yanılsın. Başta aylarca ağrımayan, sinirleri bozulmayan, yanılmayan sanatkar, olduğu yerde sayandır..."

Bu görüşlere katılmamak elde mi?..

Yanıt 7: "Günümüz şiiri özde ve biçimde Nazım'ın şiirini aşmış mıdır?" sorusuna gelince, böyle bir tanımlamayı her zaman yanlış buldum. Neye benziyor bu, biliyor musunuz? Güvercin Kayalıklarını mı seviyorsun, Zozo Dağını mı? Buğatepesi'nin zirvesi mi daha yücedir, Erdağı'nın mı? Şimdi ben nasıl ayırım yapayım? Her birinin benim yaşamımda ayrı bir yeri, ayrı bir güzelliği var. Güvercin kayalarında kartallar kovaladım, ilk sevdaya Zozo dağının eteklerinde düştüm. Buğatepesinin zirvesinden beni yazarlık sanatına vurgun edenlerden arkadaşım

Enver'in köyünü gördüm, bir kolumu Ağrı'nın görkemine, ötekini Azerbaycan diyarına uzattım. Erdağında hırsızlığa çıktım, bir atlayışta çıldır gölüne ulaştım. Hepsinin zirvesi ayrı ayrı güzellikler açtı önümde. Dünyada olup bitenleri daha net seçtim. İşte böyledir her bir iyi şair., Ahmet Arif, Hasan Hüseyin, Enver Gökçe, daha niceleri ve Nazım Hikmet... Hepsi bir sıradağın ayrı birer zirvesidir. Onlar birbirlerini aşmak için yarışmazlar. Her biri dünyanın ayrı bir güzelliğinin tadını yayarlar...

Yanıt 8: Nazım Hikmet'in elde kalan oyunlarının toplamı 16 tanedir. Bunlardan çok azı bence; "Ferhat ile Şirin" ve "Yusuf ile Zeliha" klasik değerde, bir bölümü orta halli, geri kalanı da aceleyle çırpıştırılmıştır. Başarılı değillerdir. Bu, işin başka yanı. "İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?" oyununa gelince; bu oyun, Sovyetlerde hantallaşmış, ağır işleyen, kişisel çıkarlarını öne çıkarmış bir

takım bürokratların eleştirisidir. Bu tip bürokratlar bugün de vardır. Hatta daha da ileri gidelim; işçi sınıfının arasında da böyleleri eksik değil. İşe gelip çalışmayanlar var. Emek verimliliği düşük. Önemli bir sorun. Patron tarihe karıştığı için, atan satan da yok. Lenin'in "Kapitalist ülkeler var oldukça sosyalist ülkeleri olumsuz, sosyalist ülkeler var oldukça da kapitalist ülke insanlarını olumlu olarak etkileyecektir" saptamasının tipik örnekleridir bunlar.

Başka boyutta sorunlar da var Sovyetler Birliği'nde. Örneğin her Baku'ya gidişimde, Hazar Denizinin kıyısında her volta atışında bir yanımla sevinçle dolar. Denizin üstü orman gibi petrol kuyusudur. Azeri müziğinin o müthiş etkileyici li-

rizmi ile işçiler işe gidip gelir, su gibi petrol üretirler. Enerji krizinin artık orada sözü bile yok. Bir yanım hüznün içinde kalır. İnsanı incelten o müziğe rağmen petrol öylesine özensizce çıkarılmış ki, denizin üstü petrol doludur. Onu temizlemek on yılları alır... Neyi gösteriyor bu? Olumlu ve olumsuzun birlikteliğini. Yeter ki, olumsuz olumludan fazla olmasın.

Üstelik Komünist Partileri sihirli bir anahtar değil ki, hemen her kapıyı bir çırpıda açıversin. Kapitalizmin olumlu olumsuz mirasını tümüyle devralıyorlar. Herşeyi yoluna koyma büyük bir süreyi gerektiriyor. Kaldı ki, 17 Ekim devriminden hemen sonra emperyalist işgal, gericilere karşı verilen iç savaşlar, ve bunlar bertaraf edilip tam işler yoluna girmeye doğru yol alınırken Sovyetlere faşistlerin saldırısı... İkinci dünya savaşı. Haydi dünyayı bu beladan kurtardık derken soğuk savaş vb... Bu bağlamda düşünmek gerek bana göre. İyi de kardeşim, bunlar var diye eleştiri yapılmayacak mı? diyeceksiniz. Herşeyin kuralı içinde elbette yapılacaktır. Nazım Hikmet de bunu yapmış işte. Yalnızca Nazım Hikmet yapmış değil üstelik. Daha nice örnekler var. Herşeyden önce de kendileri yapmış. Şolohov'un Broy yayınları arasında "Yazarın Sorumluluğu" diye bir kitabı yayınlandı.

Aynı dönemde hem de nasıl eleştiriler yaptığını orda okumak mümkün. Hem de öyle uluorta değil, parti kongrelerinde, kitlesel toplantılarda, yığın örgütleri önünde. Yanız eleştiri ile mi yetinmiş bu insanlar? Hayır! Olumluyu da övmüş, öncülere, kuruculara yürek vermişler, tutunmaları için deyim yerindeyse yıkılmaz direkler dikmişler. Halka dal verip dayanak olmuşlar. İşte Nazım'ın birçok şiirinde ifadesini bulan ve "İvan İvanoviç"i yazdığı o dönemde yazılan "Sovyet Kadınının Yeni Yılı" şiirinden birkaç mısra örnek:

"...

*Boynumda gerdanlığın olmalı,
pırıldamalı nehir boylarınca kurulan
bütün elektirik istasyonlarının ışıyla,
onların her birinde
senin ellerinin de mukaddes payı var.
Uçsuz bucaksız ülkende ellerinin şefkatli gücünü duymamış
ağaç mı, alet mi,
hayvan mı, beşik mi var?
Çapayefin makineli tüfeğini kimin elleri işledi?
Stalingrad cephesinde uçağın yekesine şahin katanları gibi
konan eller
senin ellerin değil miydi?
Traktörlerin volanını kimin elleri güvercin kanatları gibi
okşuyor bugün?... "*

İşte böyle bence. Nazım'ı tüm yapıtları ile birlikte değerlendirdiğimiz zaman "İvan İvanoviç"i neye tepki olarak yazdığı daha iyi anlaşılır. Kaldı ki, Nazım "İvan İvanoviç"de Petro gibi olumlu, tipleri de çizmiştir. Ülkenin gerçek sahipleri de Petro'lardır zaten. Nazım yaşamı bir yanlı yansıtmamıştır. İşini bilen büyük bir sanatçısıdır o.

Bilmem son sorunuzu da böylece yanıtlamış oldum mu?

MUTLULUĞUN RESMİ

*Bahattin Gemici
Herten, Mayıs 87*

-Abidin Dino'dan N. Hikmet'e-
ben mutluluğun resmini
yapardım yapmasına
nasip olsaydı eğer
bir şafak vakti
yedi tepeli şehrim dönmek
kokusu buram buram tüten
limanda simit satan çocuklar
martıların telaşı bir bambaska
işçiler gözler yolunu
inebilseydin o vapurdan
ayağında varna'nın tozu
yüreğinde ince bir sızı
mavi gözlerinde yanıp tutuşan
hasretle kucaklaşabilseydim
seninle bir daha
davullar çalıp, zurnalar söylerken
bağrımıza bassaydık seni nazım
yapardım mutluluğun resmini

başında delikanlı şapkan
kolların sıvalı kavgaya hazır
bahriyeli adımlarla düşüp yola
giriverseydik meseret kahvesine
ilk karşılaştığımız yere
ve bir acı kahvem işseydin
anlatsaydık o günlerden
geçmişten, gelecekten
ne günler biterdi
ne geceler
dinerdi tüm acılar seninle
bir düş olurdu ayrılığımız
anılarda kalan
ve dolassaydık türkiye'mi
bir baştan bir başa
yattığımız yerler müze olmuş
sürgün şehirler cennet
işte o zaman nazım
yapardım mutluluğun resmini
lâkin ne tuval yeterdi ne boya

‘‘İSTİSNA’’NIN NAZIM HİKMET GİBİSİ

Nihat Behram, Wuppertal 87

Sınıf mücadelesi, hayatın birçok alanındaki sonuçlarının toplamıyla gerçek anlamını bulur. Sınıf mücadelesini sadece, ‘‘proletarya ve halk sınıflarının, burjuvazi ve egemen güçleri alaşağı edip siyasi iktidarın alınması’’ olarak, siyasi devrim’in sınırları içinde tanımlamak dargörüştür.

Gerçek anlamıyla sınıf mücadelesi, gerek siyasi devrim öncesi, gerekse sonrasında, hayatın sayısız alanında ki yansımalarıyla değerlendirilmelidir. Devrim ve devrimler bu yansımaların toplamında şekillenir. Bu alanlardan birisi de kuşkusuz ki sanat alanıdır. Nazım Hikmet’in dediği gibi, ‘‘Sanat alanında sınıf savaşı, sosyalist realizmin taraftarları ile karşıtları arasında yürütülmektedir.’’

Sosyalist realist sanat, hayatın daha güzele, daha insancıl, daha adaletli olana dönüşümünü arzulayan sanattır. Sosyalist realist sanat, yani sosyalist gerçekçi sanat, hayatın gerçeklerinden can bulan; gerçeği, yaratıcı eylemiyle gelişim doğrultusunda etkileyen sanattır. Sosyalist realist sanat, insan beğenisini inceltten, insanileştiren sanattır. Mazluma kulak ve omuz veren, zalime ise karşı duran sanattır. İnsani değerleri işleyen sanattır. Sosyalist realist sanat demokratik, devrimci talepleri olan sanattır. ‘‘İnsan ruhunun mimarı, hayatın aynası olan’’ sanattır. Egemen güçlerce ‘‘güdülmeye gelmez’’ sanattır. Sosyalist gerçekçi sanat insanlık davasının ödünsüz bekçisidir. Sosyalist realist sanat, hem toplumun, hem bireyin dünyasını işleyen, zenginleştiren sanattır. Toplumda bireyin, bireyde toplumun çıkarlarını kollayan sanattır. İnsanlığın zengin kültür hazinesinin gerçek anlamıyla sentezine ulaştığı, yaratıcı sanat mirasının gerçek sahibi olan sanattır. Sosyalist realist sanat, gelişmenin devrimci dinamizmini taşır...

Sanatıyla sosyalist realist sanatçı, sınıf mücadelesinin bir eylemcisidir. Hayatın diğer alanlarında da, sınıf mücadelesinin fırtınalarını yüreğinde taşıması doğaldır artık.

Sınıf mücadelesinin bir alanı olarak sanatta gelişmeyi, özgünleşme ve özgürleşmeyi, insanileşmeyi, hayatın gelişim dinamizmine denk düşmeyi... arzulayanlar gibi; teslimiyeti, uzlaşmayı, toplumdan kaçmayı, kaçaklığı, güdümü, güdülmeyi... temsil eden anlayışlar da öteden beri olagelmıştır.

Sanatçı, günlük yaşantısında ne derse desin, ürünüyle kaçınılmaz olarak bir ‘‘yan’’ın temsilcisidir. Bir ‘‘yan’’ı temsil eden, temsil ettiği ‘‘yan’’ın mücadelesini veriyor demektir.

MUTLULUĞUN RESMİ

*Bahattin Gemici
Herten, Mayıs 87*

-Abidin Dino'dan N. Hikmet'e-
ben mutluluğun resmini
yapardım yapmasına
nasip olsaydı eğer
bir şafak vakti
yedi tepeli şehrim dönmek
kokusu buram buram tüten
limanda simit satan çocuklar
martıların telaşı bir bambaska
işçiler gözler yolunu
inebilseydin o vapurdan
ayağında varna'nın tozu
yüreğinde ince bir sızı
mavi gözlerinde yanıp tutuşan
hasretle kucaklaşabilseydim
seninle bir daha
davullar çalıp, zurnalar söylerken
bağrımıza bassaydık seni nazım
yapardım mutluluğun resmini

başında delikanlı şapka
kolların sıvalı kavgaya hazır
bahriyeli adımlarla düşüp yola
giriverseydik meseret kahvesine
ilk karşılaştığımız yere
ve bir acı kahvemi içseydin
anlatsaydık o günlerden
geçmişten, gelecekten
ne günler biterdi
ne geceler
dinerdi tüm acılar seninle
bir düş olurdu ayrılığımız
anılarda kalan
ve dolassaydık türkiye'mi
bir baştan bir başa
yattığımız yerler müze olmuş
sürgün şehirler cennet
işte o zaman nazım
yapardım mutluluğun resmini

lâkin ne tuval yeterdi ne boya

‘‘İSTİSNA’’NIN NAZIM HİKMET GİBİSİ

Nihat Behram, Wuppertal 87

Sınıf mücadelesi, hayatın birçok alanındaki sonuçlarının toplamıyla gerçek anlamını bulur. Sınıf mücadelesini sadece, ‘‘proletarya ve halk sınıflarının, burjuvazi ve egemen güçleri alaşağı edip siyasi iktidarın alınması’’ olarak, siyasi devrim’in sınırları içinde tanımlamak dargörüştür.

Gerçek anlamıyla sınıf mücadelesi, gerek siyasi devrim öncesi, gerekse sonrasında, hayatın sayısız alanında ki yansımalarıyla değerlendirilmelidir. Devrim ve devrimler bu yansımaların toplamında şekillenir. Bu alanlardan birisi de kuşkusuz ki sanat alanıdır. Nazım Hikmet’in dediği gibi, ‘‘Sanat alanında sınıf savaşı, sosyalist realizmin taraftarları ile karşıtları arasında yürütülmektedir.’’

Sosyalist realist sanat, hayatın daha güzele, daha insancıl, daha adaletli olana dönüşümünü arzulayan sanattır. Sosyalist realist sanat, yani sosyalist gerçekçi sanat, hayatın gerçeklerinden can bulan; gerçeği, yaratıcı eylemiyle gelişim doğrultusunda etkileyen sanattır. Sosyalist realist sanat, insan beğenisini incelten, insanileştiren sanattır. Mazluma kulak ve omuz veren, zalime ise karşı duran sanattır. İnsani değerleri işleyen sanattır. Sosyalist realist sanat demokratik, devrimci talepleri olan sanattır. ‘‘İnsan ruhunun mimarı, hayatın aynası olan’’ sanattır. Egemen güçlerce ‘‘güdülmeye gelmez’’ sanattır. Sosyalist gerçekçi sanat insanlık davasının ödünsüz bekeşidir. Sosyalist realist sanat, hem toplumun, hem bireyin dünyasını işleyen, zenginleştiren sanattır. Toplumda bireyin, bireyde toplumun çıkarlarını kollayan sanattır. İnsanlığın zengin kültür hazinesinin gerçek anlamıyla sentezine ulaştığı, yaratıcı sanat mirasının gerçek sahibi olan sanattır. Sosyalist realist sanat, gelişmenin devrimci dinamizmini taşır...

Sanatıyla sosyalist realist sanatçı, sınıf mücadelesinin bir eylemcisidir. Hayatın diğer alanlarında da, sınıf mücadelesinin fırtınalarını yüreğinde taşıması doğaldır artık.

Sınıf mücadelesinin bir alanı olarak sanatta gelişmeyi, özgünleşme ve özgürleşmeyi, insanileşmeyi, hayatın gelişim dinamizmine denk düşmeyi... arzulayanlar gibi; teslimiyeti, uzlaşmayı, toplumdan kaçmayı, kaçaklığı, güdümü, güdülmeyi... temsil eden anlayışlar da öteden beri olagelmıştır.

Sanatçı, günlük yaşantısında ne derse desin, ürünüyle kaçınılmaz olarak bir ‘‘yan’’ın temsilcisidir. Bir ‘‘yan’’ı temsil eden, temsil ettiği ‘‘yan’’ın mücadelesini veriyor demektir.

KALBİM

Nazım Hikmet

Göğsümde 15 yara var!..
 Saplandı göğsüme 15 kara saplı bıçak!..
 Kalbim yine çarpıyor,
 Kalbim yine çarpacak!!!
 Göğsümde 15 yara var!
 Sarıldı 15 yarama
 Kara kaygan yılanlar gibi karanlık sular!
 Karadeniz boğmak istiyor beni,
 Boğmak istiyor beni
 Kanlı karanlık sular!!!
 Saplandı göğsüme 15 kara saplı bıçak.
 Kalbim yine çarpıyor,
 Kalbim yine çarpacak!..
 Göğsümde 15 yara var!
 Deldiler göğsümü 15 yerinden,
 Sandılar ki, vurmaz artık kalbim kederinden.
 Kalbim yine çarpıyor,
 Kalbim yine çarpacak!!!
 Yandı 15 yaramdan 15 alev,
 Kırıldı göğsümde 15 kara saplı bıçak
 Kalbim,
 Kanlı kızıl bir bayrak gibi çarpıyor,
 Çar-pa-cak!

Sınıf mücadelesi bir açıdan da, sanatla uğraşan insanlar arasında, sanatın özgül alanında sürmektedir. Yaptıkları sanatı, toplumsal davanın bir parçası sayan, sosyalist realist akımın temsilcisi sanatçılarla, bu görüşe karşı çıkan akımları temsil eden sanatçılar arasında sürmektedir.

Sosyalist realizm karşıtlarının “şarkısı” hep aynı “şarkıdır.” Bilinen o eski şarkı: “Sanat salt güzelliğin arayıcısıdır. Gerçek sanat sadece sanat yapmanın kaygısını taşır. Güncel sorunlar sanatın ilgi alanı dışındadır. Sanat, güncel sorunlarla haşırneşir olan siyasetin güdümünde olamaz. Sanat sanat içindir... vs...”

Esas olarak güftesi bu olan ‘şarkı’, değişik dönemlerde değişik bestelerle söylenegelmiştir. Onların, “toplumsal sorunlarla uğraşmak siyasetin ilgi alanına girer, sanatın değil” biçiminden görüşleri de özü itibariyle siyasi bir görüş ve tutumdur. En az sosyalist realist sanat akımını savunan sanatçıların tutumu kadar siyasi bir tutumdur. İşte sınıf mücadelesi, bir anlamıyla da, (genel hatlarıyla belirttiğim) sanatın bu iki akımı arasında süregelmektedir.

“İki akım arasındaki mücadeleyi, edebiyatta halktan yana olan, hümanizm, ilericiilikten yana, emperyalizme karşı, yani barıştan yana olan yazarlar kazanacaktır.” diyor Nazım Hikmet. Ve bu mücadelede yansızlıktan dem vuranlara da şunu söylüyor: “Devletler arasındaki ilişkilerde yansızlık politikası yararlı ve etkili olabilir, ama yazarlarda olamaz.”

Sanatta, sosyalist realizm akımının gelişip güçlenmesi, genel anlamıyla da sınıf mücadelesinin gelişip güçlenmesine hizmet etmektedir. Nazım Hikmet gerek sanat ürünleri ve yazılarıyla ve gerekse güncel yaşantısındaki saf’ı ve tutumuyla, sanatta sosyalist realizm akımının temel taşlarından birisidir. Kültür mirasımız içinde muazzam bir anlamı olmasının, Nazım’ın bu muazzam anlama sanatıyla ulaşmış olmasının, kuşkusuz ki O’nun sosyalist realizmiyle derin bağı vardır. Nazım’ın büyük sanatçılığıyla, sosyalistliği ve sanattaki çizgisi iki ayrı şey olarak düşünülemez. Bu nedenledir ki de, sanatta sosyalist realizm karşıtları, Nazım Hikmet’i “bir kaba sığdırma” uğraşlarında aciz kalmaktadırlar.

Sözgelimi, sosyalist realizm akımının karşıtları, devrimci gerçekçi sanatçılar için öteden beri “sekteizm” silahını kullanagelmışlerdir. Onlara göre, siyasetle haşırneşir olan sosyalist realist sanat ve temsilcisi sanatçılar, kaçınılmaz olarak sekterdirler! Hem, sanatı sanat yapan unsurlar açısından; hem, güncel davranışlarıyla sanatçılar, hem de ortaya koydukları ürünler sekterlik kokar!

Peki kim sekterdir, Nazım Hikmet mi? denildi mi, sözlerini ağızlarında gevelemekten başka çareleri yoktur. Oysa ki, bireyci ve kaçak tutum ve bu tutumlarında ki kemikleşmiş davranışlarıyla asıl sekter olan kendileridir. Sekterliğin her biçimine karşı ise, sosyalist realist akımın ve bu akımın sanatçılarının tarihi bir mücadele mirasları vardır. “Sanat bahsinde en büyük düşmanımız sekterliktir.” diyor Nazım Hikmet, “Sekterlik nihilistliğin bir çeşididir. Sekter, kendi zevkinden başka her şeyi, bütün görüşleri inkâr eder.”

Onlara göre, yani sosyalist realizm karşıtlarına göre, devrimci gerçekçi sanatçıların, sanatı sanat yapan değerlere ilişkin fazla bir kaygıları yoktur! Peki kim, yani Nazım Hikmet mi? denildiğinde, sözü bir başka dağın ardından dolaştırıyorlar..

Devrimci gerçekçi sanatın muarızlarına göre, devrimci gerçekçi sanatta, birey güme gitmiştir! Devrimci gerçekçi sanat, ya kanıksanmış bir kahramanlık şarkısıdır, ya da zavallılık edebiyatı! Yani Nazım Hikmet’i mi kastediyorsunuz? denildiğinde, öksürük krizleri tutmaktadır.

“ben hem yalnız kendimden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem bir tek insana, hem milyonlara seslenen şiirler. Hem bir tek elmadan, hem sürülen topraktan, hem zindandan dönen insanın ruhundan, hem kitlelerin daha güzel günler için savaşından, hem bir tek insanın sevda kederlerinden bahseden şiirler yazmak istiyorum, hem ölüm korkusundan, hem ölümden korkmamaktan bahseden şiirler yazmak istiyorum.” diyor Nazım Hikmet.

Onlar’ın, yani sosyalist realizm karşıtlarının biraz üstüne gittiğinizde, “Nazım Hikmet’i kastetmediklerini” söylüyorlar. Fakat, Nazım Hikmet, sosyalist realizm anlayışının en güzel en verimli çiçeğidir diye üstlediğinizde ise, Nazım’dan bahisle “bir istisna” diye geveliycekler.

Her istisna kural bozmaz değil ya! İstisnanın Nazım gibi olanı da kural bozan cinstendir.

İÇERDEKİNİN NOTLARINDAN

PARTİZAN SANAT/SANATÇI ÜZERİNE TARTIŞMAYA GİRİŞ

Mehmet Çetin, Bursa

Ön açıklama: Bu çalışmamızda, içinde bulunduğumuz 'özgöl' koşulların da olumsuz etkisiyle —özellikle kaynak bulma güçlüğü vb. nedenlerle— amaçladığımız düzeyi yakalayamamış olabiliriz. Ancak, üzerinde pek konuşulmayan ve mevcut koşulların da sağladığı olanakla her türden burjuva-feodal, ya da formalist, kaçışçı vb. görüşlerin fink attığı böyle bir dönemde, partizan sanat/sanatçı üzerine bir tartışmaya girmeyi özellikle gerekli ve zorunlu bulduk. Bu anlamda, henüz sadece bir adım olarak nitelenebilecek bu çalışmamız hedeflediğiyle buluştuğu, gerekli katılımı sağlayıp, ilişkin görüş, eleştiri ve katkıları aldığı ölçüde, amaçladığına daha bir yaklaşmış olacaktır. Bu katılım ve katkıyı beklerken, yazının I. bölümünde, olayı Nazım Hikmet Ran gerçeğinde sorgulamaya, sonraki bölümlerde ise, kuramsal açıdan ve daha kapsamlı olarak boyutlandırmaya çalışacağımızı kısaca not düşelim istedik.

I. BÖLÜM

1.

Bizler;

N. H. Ran'ın ülkesindekiler;

Hayatımızın her tezahüründe okuyabilelim, sorduğumuz her sorunun, sanat bakımından yanıtını bulalım, yani sevdiğimiz zaman, kavga şiiri okumak ihtiyacında olduğumuz zaman, yani yenildiğimiz zaman, ümit şiiri okumak ihtiyacında olduğumuz zaman, yani yendiğimiz zaman sevinç şiiri okumak ihtiyacında ol-

duğumuz zaman, yani yaşlanmaya başladığımız zaman, yaşlılık sorununu çözmek ihtiyacında olduğumuz zaman, doğayı dinlediğimiz zaman, toplum sorunlarını çözmek istediğimiz zaman;

Sözün kısası sanatçı(ları)mızın kitaplarını elimizden bırakamayız!

.....

O ki hayatın içindeyiz. Hayatımızın her cephesini ele alan, hayatımızın her cephesinde insanal direnişimizi sürdürebilmemizde kararlılığımızı motive eden bu sanatsal yaşatımları sahiplenmekte, bunlara yeniden hayat kazandırmakta suskun kalamayız. O ki sanatçı(ları)mız bu kaygıyı böylesine derinden duyuyor ve... Nitekim, yukarda 'özne' değişimiyle bu konudaki görüşlerini aktardığımız N. H. Ran, K. Tahir'e yazdığı mektubunda devamla şunları söyler. "Biz, diyalektik materyalist realist sanatkarlar hayatın, insan ruhunun her cephesini ele almalıyız."

Sözünün sahibiydi!

3 Haziran 1963'te yitirdiğimiz,

Mevlevi ve şair Nazım Paşa'nın torunu, lamartin hayranı Celile Hanım'ın oğlu,

Bu,

Ritsos'un dizelerindeki 'dünyanın gülümseyişini koruyan o masmavi gülümseyiş'i'yle

Ozanımız der ki:

"Şair oldum olalı, güzel sanatlardan beklediğim istediğim şey, halka hizmetleri, halkı güzel günlere çağırmalarıdır. Halkın acısına, öfkesine, umuduna, sevincine, hasretine tercüman olmalıdır. Sanat telakkimde değişmeyen işte budur. Geri yanı boyuna değişti, değişiyor, değişecek."

Derin sarsıntılarla değişen, yeni ve anlamlı çehreler edinen çağın tanıklığına denk düşen de buydu.

Değişmeliydi! Yani, yine N. H. Ran'ın vurguladığı üzere, "Gerçeği Marksist-Leninist bir gözle incelemekten gayri hiçbir değişmez, mutlak sanat kaidesi" tanımayacaktır. Hayatın her cephesinde olduğu gibi yazın-sanat alanında da, kültürel-kuramsal birikim ve deneylerden yararlanan insansal-sanatsal edim, belirli tarihsel koşullara denk düşen, estetik beğeni, kuramsal yaklaşım ve sanatsal yaşatım değerlerini değiştirmek zorunda kalmıştır. İnsanlığın önlenemez tarihsel ilerleyişi, öncü kol'larını yazın-sanat cephesinde de hep yürütegelmıştır. Ve öncü sanatın, toplumun gelişmesinde, kültür-sanat-etik-estetik vb. değerlerinde ilişkin değişimlere hep önayak olmuş, değişim ve dönüşümün dinamiklerinden, toplumu buna hazırlayan bir rol oynamıştır. Rolünde gönüllü, işlevinde hazırlayıcı, dönüştürücüdür. Ve kuşkusuz ki bu ilişki ve değişimde sanatın kendisine düşen ayrı bir pay daha var. Yani sonuçta değişip gelişen sadece toplum ve değerleri olmayıp, bu gelişme ve ilerleme, sanatı da yeniden etkileyip, daha ileri arayış ve gelişmelere yönelmesinde zorlayıcı olmuştur. Burda, sanat ile toplum arasındaki kopmaz ve birbirlerini karşılıklı etkileyen ilişkiye, karşılıklı bu olumlu konumlanışlarına yeniden tanık oluyoruz.

Nitekim, N. H. Ran'ın dikkat çektiği, toplumsal ve nesnel gelişmeye bağlı olarak sanatta da gözlemlenecek bu gelişme ve değişimin zorunluluğudur. Nesnel gerçeği hangi gözle inceleyeceğimizin ayrımındaysanız, bunun; bilinci, ısrarı ve kararlılığındaysanız, değişen hayatın ihtiyacına da yanıt verebilmeniz, öncü ko-

numunuzu tarihsel süreçte koruyabilmeniz için, değişmek zorundasınız ve bu bağlamda da değişmeyecek bir sanat kuralı yoktur. Ki edebiyatın taraflılığındaki tarihsel değişime dikkat çekerken, Pospelov: “edebiyat eserlerinin taraflılığı ve sınıf karakteri tarihe bağlı olarak değişkendir. Ve her bir halkın tarihinin değişik gelişim evrelerine göre değişik olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla bunun bilimsel incelenişinde somut tarihsel bir yol izlemelidir” demektedir.

2.

Sanatçıların tanıdığı oldukları tarihsel süreç ve koşullarda, belirledikleri bir tavır olmuştur hep. Bu, politik bir tavır olarak yeterince net bir şekilde ortaya konmamış, ve hatta “tarafsızlık” adı altında da gündeme sokulmuş olabilir. Ama gerçek bu değil! İlerde daha kapsamlı ele alacağımız gibi sanatçının da, içinde bulunduğu, yaşadığı ve tanıdığı olduğu tarihsel süreç, koşul ve toplumsal kuşatılmışlıktan kendini yalıtabileceği, böylece sanatsal yaşatımın da ‘bağımlı’ olmaya-bileceği, hayatın ve kendi sanatçı kimliğinin -ediminin gerçeğine aykırıdır. Yaratımındaki düşünsel içerik ile yönsemesini şekillendiren dünya görüşüyle, yeterince bilinçli olsa ya da olmasa da taraflıdır. Sınıflara bölünmüş bir toplumsal yapılanma ve koşullarda sanat yapıyor olmasının karakteristiğidir bu...

Ve N. H. Ran da ısrarlıdır bunda. İlkini:

“Dünya tarihinde çağın sorunları karşısında büsbütün yansız bir tek yazar göstermek çok güçtür” der. Ve bu gerçekliğin ışığında da tavrını bilinçle koyar ortaya yere: Bugün, halkının ve bütün ilerici insanlığın mutluluk ve barış mücadelesinin dışında kalan aydın, ya egemen sınıfın elinde basit bir araçtır ya da havayı zehirlemekten başka bir işe yaramayan kokuşmuş bir ottan ibarettir.”

N. H. Ran, yine Marx’ın deyiimiyle ‘hayatın dili’ olan gerçeği konuşur. Ve sadece konuşmakla da kalmayıp, insanal-sanatsal pratiğinde kanıtlar bunu. Duyarlılıkla, çağımızda gerçekliğe ulaşabilmenin ancak eğer sanata da diyalektik maddecilik uygulanırsa mümkün olabileceğini görür ve gerçekçiliğimizin ne olduğuna da şu yanıtı verir:

“Bugün tam anlamıyla, yani tek yanlı olarak değil, edilgen olarak değil, gerçekliği bütün karmaşıklığıyla ve akışıyla kendi gelişimi içinde yansıtan gerçeklik en ilerici sanat ilkesidir.” Bu en ilerici sanat ilkesini benimsemeyenler olmuştur, olabilir ve olacak da. Ama bu ilkeyi sanatsal yaşatımının ve yönteminin merkezine koyan pek çok toplumcu gerçekçi sanatçı gibi N.H.Ran’da kavrayış ve tavrını yürütür. Sanatçının politik kaygılarının taraflılığında yazın-sanatta ifadeleşmesi —ama bu ideolojik yönsemenin, yazınsal— estetiksel nitelikte bütünlüklü olarak, partizan sanatı sahiplenir. Evet, C. Dobzynsky’le söyleşisinde bu tercihini açıklıkla dile getirir N.H.Ran. “Kendi hesabıma” der “Kesinlikle parti yazınından yanayım” ve ‘parti yazını’ derken neyi kastettiği sorusuna da “Lenin’in kastettiği gibi bir düşünce oluşturmaya çalışıyorum” diye yanıt verir. Ancak, bunun bütün derin düşünceler gibi görünüşte basit olmasına karşın çok güç olduğunu da ekler.

N. H. Ran, tüm arayış ve sorgulayışlarında ve doğruluğuna inandıklarında, yani çağın en ileri sanat ilkesinde, toplumcu gerçekçilikte, parti yazınında, halka derin bir bağlılık ve ideolojik kararlılığında, taraflılığında, sanatsal yaratının ya-sallığında, kuramsal düşünceler oluşturmada, ve bir bütün olarak bu kavgayı

omuzlamasında öncü ve militan tavrını hep koruyagelmıştır. Yine bu kavgayı ülkesinde sürdürürken hangi koşullarda olduğu çok açıktır. Nitekim, ömrünün son 13 yılında yakın arkadaşı olan E. Babayef'e bu koşulları anlatırken, "Memlekette parti faaliyeti hemen hemen yüzde doksan sekiz illegaldi. Fakat bazı legal neşriyat yapmak imkanı vardır. Artık şiirlerimi tiyatro sahnesinden işçilere yüksek sesle okumamın imkanı yoktu, fakat onları legal olarak ve hapse girmek pahasına bastırmak imkanım vardı" diyor. Ve bunu yaparken, kendi deyimiyle biraz 'dumanla örtmek' tekniğini kullandıysa da durum pek değişmedi. Ülkemizde, onun öncü sanatına, halkıyla bütünleşmesine ve halktaki dönüşüme katkıda bulunmasına karşı oldukça tahammülsüz olan egemen güçler, yapacaklarını yapmaktan geri durmadılar. Takibatlar, zindanlar, sürgünler N. H. Ran içindi artık. Ve yıllar yılı tutsak olup da teslim olmamak da! Bundandır ki, C. Yücel, çok güzel bir biçimde bu durumu şöyle betimler: "Edebiyatta üstün başarı kazananlara her zaman lejyon-donör vermezler, Nazım gibilerine de yirmibeş sene verirler."

3.

Sanatçı, haklı bir kavganın içindeyse, egemen güçlerce kendisine verilecek olan 'lejyon-donör' ödülü olmayacaktır. Bunun başka bir bedeli vardır, karşılanır. Bu da kavganın gereklerindendir. Kurşuna dizilmek de var, çatışmanın orta yerinde, bir direnme mevzisinde ölmek de veya yıllar yılı zindanda kalmak da! Ama o ki sağdır, hayatın içindedir, bu kavga kesintisiz sürecektir...

Şair içerdedir. Ve şiirini yazar; "Sevdalınız komünisttir/On yıldan beri hapistir/Yatar Bursa kalesinde" der. Hem de çok sevdiği, açık, yalın, ve o 'barok'-tan kaçınan, en kısa, en kestirme söylemiyle. Kavgasında yalındır, söyleminde yalın! Ve tutup "Şairi savaştan ayırmamız olanaksızdır" tanımında bulunan Asturias, ve devamla "işte, N. H. Ran buydu!" der, hayatın dilini konuşur...

N. H. Ran şimdi 85 yaşındadır.

Ve hlâ öncü bir savaşıdır!

Savaşçılığın ve sanatındaki öncü karakterin temelinde, benimsediği dünya görüşü ve izlediği sanat hattı bulunur ama kuşkusuz ki bunun da gereği olarak, verili olanla yetinmeme, hep daha ileriye yönelik arayış ve ısrarı da olayının dinamiklerindendir. N. H. Ran, ülkede yeni bir sanat çığırını açan sanatsal yaratım ve mücadele pratiğinde, bu toplumsal bakışın, tembelliğin bir biçimi olarak günde me gelmesine hiç olanak tanımamıştır. Hele de sanatsal faaliyetinin niteliğine ve düzeyine değil de 'partili' kimliğine, saygınlığına yaslanma, kendini böyle bir yolda öncü sanatçı olarak lanse etme, kabul ettirme gibi bir yanılsa asla bir prim vermemiş, yazar-şair kimliğini yazarın devrimci görevi 'iyi' yazmaktır gibi sağlıklı bir ısrarda koruyagelmıştır. N. H. Ran'ın sanatının öncü karakteristiği aynı zamanda bu gerçeklikle beslenmiş, güçlenmiştir. Bunu da yine yazınsal yaratımıyla kanıtlamıştır. O, yazarların, en başta da komünist yazarların, "yaşam bilgisinin gerekli kaynaklarından birini oluşturacak bir yazın yapımları gerektiğine" inanıyordu: "Halkım için, öteki halklar için, partim için —en yeni üyesinden en tepedeki yöneticisine dek— bu etkiyi yaşatacak şiirler, romanlar, oyunlar yazmak isterim" diyordu.

Bunun için, hem ulusal hem evrensel kültürle beslenip güçleniyor, sanatsal yaratımında bu değerlerin, geliştirici dönüştürücü yeniden üretimini gerçekleştiri-

BALA BİZ

F. Tırpan, G. antep Cezaevi

Acıyı bal eylemedik,
Tuz koymadık bala biz.
Zaptetmeye balımızı,
Petek ördük bala biz.
Tek tek ve topluca
öldük, katre bal uğruna
zor ve zulmün direncinde
Lezzet verdik bala biz.

yordu. Alımlarken, sanatsal-insanal değeri olan her ögeyi kabul etmeye açık, sekter olmaya ısrarla karşıydı. Kendi tercihini de bilinçle belirlemişti. Nitekim bu beslenme ve yararlanma mantığını E. Babayef'e şiirini anlatırken, gelenek cephesinde şöyle ele alıyordu:

"Elbetteki, kendi halk sanatının, dünya halkları sanatlarının, kendi ve dünya halkları klasiklerinin geleneklerinden faydalanacaktır. Ama sadece faydalana- caktır. Onları bir sıçrama tahtası olarak kullanacaktır, ayaklarına pranga yapma- yacaktır." diyordu. Yine. A. Fevrolski'ye de; "Ulusumuzun geçmişindeki tüm en iyi şeylerin mirasçıları olmak" gerektiğini vurguluyordu. Ama, "Yeni içeriğe uy- gun yeni biçimi yaratmaya çaba" gösterilmesi gerektiğini eklemeyi de unutma- dan. Ve şiirinde de;

"Memleket toprağındadır kökü
Bedreddin gibi taşır yükü
Yatar Bursa kalesinde"

Derken, aynı gerçekliğe şiirsel bir duyarlılıkla işaret ediyordu. Toplumcu gerçekçi, bir sanatçı, sanatını kitlelerin kurtuluş mücadelesi unsuru kılmaya çalışırken, tarihselliği içinde sanatı bu işlevi yerine getirirken, gelenek konusunda da ne köksüzlüğü ne de tutuculuğu kabul edemez. Bin yılları bulan, halkının ve dünya halklarının yaşayış, mücadele, deneyim ve kültür birikimine ısrarla sahip çıkmayı yadsıyamaz. Kuşkusuz ki bulunup ortaya çıkarılması gereken pek çok de- ğer, ve daha ileriye varmak için bir sıçrama tahtası olarak değerlendirilmesi, ya- rarlanılması gereken pek çok demokratik-yaşatım-kazanım vardır. Bunları yad- sımak gibi sekter-nihilist bir tutum, toplumcu gerçekçi bir sanatçının tavrı ola-

maz. 'Eski'yi mutlak bir "gericilik" olarak algılamak gibi bir yanılsa düşülemez. Dünü olmayanın yarını olmayacağı açıktır. Nitekim, Bursa Cezaevi'nden, Vanu'lara yazdığı bir mektupta; "Şark kültürünün elinde, binbir gece gibi bir hazine varken, bizim bundan faydalanmamamız rezalettir" der N. H. Ran. Bu, açıklıkla köksüzlüğün de mahkum edilmesidir.

Ancak, 'gelenek' bir pranga da değildir. Ki Marx'ın da vurguladığı gibi, "Bütün ölmüş kuşakların geleneği, büyük bir ağırlıkla, yaşayanların beyinleri üzerine çöker." İşte, bunun altında ezilmemek, bu noktada tutuculuğa kilitlenmemek gerekiyor. Evrende, ayakları üzerinde duran ilk 'homo sapiens'lerden günümüze, bu hayat her şeye karşın devam etti, ilerledi, zenginleşti. Bu durumda, toplumcu gerçekçi sanatçı, köksüzlüğe olduğu kadar tutuculuğa da bilinçle tavır almasını bilmek durumundadır. Hayatın, sosyal pratiğin içeriği bu tarihsel gelişme sürecinde devamlı bir değişime uğramaktadır. Açıktır ki, sosyal bilinç disiplinlerinden olan sanatsal yaratımın da içeriği, bu değişimden payını kaçınılmaz olarak alır. Ve zaten bu değişimde rolü de vardır. Burda diyalektik bir bağıntı söz konusudur. Değişen içeriğin biçimlenişi de, kendini bulur bulmaz içeriği üzerinde bir etkide bulunur. Karşılıklı ilişki, uyum ve çelişki, gelişmenin de dinamiğini oluşturur. Ki öncü karakter de bunda şekillenir ve hayat ile sanatın öncü işlevi arasındaki devrimci-dönüştürücü ilişki de bu bileşim ve çelişmede disiplinini bulur. Bu durumda yeni biçim bulma olayı, yeniden içeriğinin koşullamasıyla da, araştırma, sorgulama, durağan olmayan estetik beğeniyi her an geliştirmekle mümkün olur. Yoksa, Lenin'in de belirttiği gibi, "Arşiv memurunun eski evrakla yaptığı gibi, ataların mirasını saklı tutmamak gerekir."

İşte, bunun bilincinde ve ayrımındaydı N. H. Ran. Hep bunu gerçek kılmanın devrimci pratiğindeydi. Gerçekleştirdiği anıt-sanatsal yaratımlarından "Şeyh Bedreddin Destanı", hem köksüzlüğe hem de tutuculuğa bilinçle ve yetkinlikle tavır almanın kendisiydi. Geleneğin yaşayan karakteriyle, hayatın gelişen-dönüşen niteliğini, yeni içeriğe yeni biçim olayını, deney ve birikimden de yararlanarak, en ustalıkla dile getirdiği, bu alanda örnek, öncü bir yaratımdı...

4.

Toplumcu gerçekçi sanat, eleştirel ögeden yoksun olabilir mi? Hayır! Bu mümkün değil. Aksine, gelişmesini sağlayan dinamiklerdendir eleştirelliliği. Ve zaten toplumcu gerçekçi sanatın nesnel gerçekle ilişkisinin niteliği, eleştirel ögeden ayrı durmasına olanak tanımaz. Değişen, tarihselliği ve özgül koşulları içinde, eleştirel ögenin yöneleceği hedef ve biçimlenişidir. Nesnel yasallıklarla ilişkideki sanatçı, burdan yola çıkarak tarihsellik kesitinde ve içinde bulunduğu koşulların her cephesinde eleştirel yanını ayakta tutmak durumundadır. Sanatsal yaratımın dinamiğini, koşulları düşünsel değerlendiriş, eleştiriş, yorumlayış ve ileriye taşıyış, ama bunu yine sanatsal yaratımın yasalılığıyla ifadelendiriş oluşturur. N. H. Ran'ın bu alanda kendini, sanatsal eylemini konumlayışı, öğreticidir. Örneğin, açıklıkla ilan eder ve yazınsal pratiğinde de bunu kanıtlar ki; parti yazınından yadır. Ve Plehanov'un bu konudaki yaklaşımından ne ölçüde haberdardır, bununla somut olarak karşılaşamadık ancak parti yazınına tercihine karşı, diyelim ki bir 'ajitasyon' konusunda, K. Tahir'e yazdığı mektuplarının birinde N. H. Ran: "Kısaca demek istiyorum ki realist edebiyat benim anladığım manada bir ajitas-

O SÖZLER Kİ

*Z. Demir, Mayıs 87
Eskişehir Kapalı Cezaevi*

O sözler ki
O sözler ki acıdır
mapushane avlularında
demirli kırbaçlar gibi şaklar
o sözler ki sırasında
çiçek açmış bir nar ağacıdır
dağ ufkuna vuran deniz aydınlığı
sırasında gizemli bıçaklar
o sözler ki
imgelem sonsuzluğunun
ateşten gülüdürler
kelebek çırpıntılarıyla doğarlar ölürler
o sözler ki kalbimizin üstünde
dolu bir tabanca gibi
ölüp ölesiye taşırız
o sözler ki bir kere çıkmıştır ağızımızdan
uğrunda ölürüz.

yon vasıtası değildir. Fakat hayatta ajitasyon da terbiyeci, müessir bir rol oynar. Ama o başka 'edebiyat' unsurları ile yapılır" demektedir.

Bilinir ki sanatsal yaratı, ustalıkla boyanmış ideoloji ya da politika değildir. Estetiğin işlevi yüzeysel bir boyama olamaz. Ve herhangi bir ideolojik-politik belirlenimin, bunun 'slogan' vb. bir disipline oturtuluşunun adı-parti tarafından yapılıyorsa da-kuramsal açıklamasına kavuşturulduğu üzere, parti sanatı değildir. Kuşkusuz ki, 'slogan'ın da sanatta yer alması mümkün ve özellikle gerekli olabileceği dönemlerin varlığı da yadsınamaz. Ama bunun sanattaki biçimlenişi politik belirlenim disipliniyle değil, sanatsal yaratım yasallığıyla olur ancak. Bununla birlikte 'geçici' dönemlerdeki ihtiyaçlara yanıt olarak belirlenen propaganda-ajitasyon sloganları vb. belirlenimler de edebiyatın en genel anlamıyla sanatın kimi unsurlarından kuşkusuz ki yararlanır, yararlanmalı da. Ancak, bu 'sanat' değildir. Kalıcı sanatsal yaratım, ideolojik karakteri yanısıra, başlı başına

GÜLÜŞÜN BEKLEYİŞİ

Ercan Arslan, Berlin 87

Bir gülüştür içimde
 yüzyıllardır bekleyen
 bir sevgi
 bir umuttur
 bir bekleyiştir
 bir yolculuk heyecanı gibi
 büyük adımlarla yürüyüşümdür
 arkama dönüp bakmadan.
 Bir sonsuzluktur
 içimde büyüyen heyecan
 sevgilimi düşünür gibi
 dalışım.
 Hep beraber
 türkü söyler gibi
 çağrışımdır.

bir estetik olaydır. Yani sanatsal yaratımın kendine özgü yasalıkları vardır. Ve yaratımın 'sanat' olup olmadığını bu yasalıklar, kriterleri belirler.

Halkın, estetik beğenilerini her an daha geliştirmek, dönüştürmek gibi bir işlevi-yükümlülüğü de olan toplumcu, gerçekçi sanat/sanatçıların, bu açıdan da eleştirel öğeden uzak durması beklenemez. Bu gelişme ve dönüşmenin de gerekliliğindendir. Toplumun kurtuluşunu sağlamak ve kurtuluşla birlikte sağlıklı bir toplumsal kurtuluşu başarıyla gerçekleştirmek, başta belirlenen doğru politikalar akabinde, kadrolar, daha geniş anlamıyla 'yeni tip' insanlar sorunudur. Ve tek tek bireyler özelinden toplumsal örgütleniş geneline dek, 'yeni tip' insanların yığınlaşmasında bu sanatın rolü ve önemi kuşkusuz ki yadsınamaz. Nitekim, 'Sosyalizm ve Kültür'de M. Gorki, "Sosyalist gerçekçilik, eski dünyadan arta kalanlarla, bunların çürütücü etkilerine karşı savaşmayı ve bu etkiyi ortadan kaldırmayı amaçlar. Ama sosyalist gerçekçiliğin asıl amacı, sosyalist devrim anlayışını ve yaşam bilincini uyandırmaktır" derken sosyalist sanatın, bu inşadaki yerine ve önemine dikkat çekmektedir. Ancak sanatın, bu işlevini yerine getirirken eleştirel öğeden mutlak bir kopuşta olduğu düşünülemez. Ki nesnel yasalıkla ilişkisinin niteliği buna izin vermez demiştik: O ki kuşatılmışlık var, o ki hala burjuva hukuku

KIRMIZIDAN ARDA KALAN

Hamdi Gedik

gideriz en vakitsiz zamanında günün
sakallarımızda sabahın eşiği
ellerimiz soğuk demir ürpertileri

göverip en yeni mintanımızı
ak bir buluta giydirdik
sancılanan bir kadındı o
birazdan doğuracak
o en üretken en anaç tavrıyla
kotarıp evlatlarını ardımıza yağdı

kırmızılığımız yıkansın diye...

ve değerlerinin varlığından sözediliyor, ve o ki insanların etkide kalan duyarlık noktalarının bunlardan arındırılması çok uzun süreli bir mücadeleyi gerektiriyor, o ki bunların bir toplamı olarak ve hele de kuruluş halindeki bir toplumda süregelen antagonist karakterli bir sınıf mücadelesi var, toplumu gerçekçi sanat da, bu inşadaki önemli rolüne, eleştirel işlevine, değiştirici-geliştirici gücüne ivme taşımakla yükümlüdür. Yine de, toplumu gerçekçi sanatın organik bir parçası durumunda olan eleştirel öge, hayat kazandığı bu yeni toplumsal koşullarda, kendi özgün disiplinini de bulacaktır.

N. H. Ran, Sovyetler Birliği'nde yaşadığı koşullarda, eleştireliliğini ne ölçüde doğru kullandı, sanatsal yan tutarlılığında benimsediği o anki yöntem ve buna perspektif tutan politik tavrı ne ölçüde doğrudu, kuşkusuz ki geniş tartışmalara yol açtı ve kimi eleştiriler de aldı. Ancak şu kadarı açık ki eleştirel tavrından ve amaçlarının gerçek kılınmasında üzerine düşeni yerine getirmekten vazgeçmedi. Bu noktada Lenin'in izinde olma kaygısını taşıdı. Ki, Lunaçanskı ile yaptığı bir konuşmada Lenin, Sovyet sanatının görevlerini tanımlarken; "Ülkenin dikkatini yalnızca yeni ve iyinin canlı atılımının dile geldiği olaylar üzerine çekmekle yetinmemek, bunun yanı sıra hem Sovyet toplumunda hem de yabancı ülkelerde hakeden herkesi maskaraya çevirmek ve kınamak" gerekliliğinden söz ediyordu. Nite-

kim, “İvan İvanoviç var mıydı, yok muydu?” oyununu yazarken, N. H. Ran’ın güttüğü kaygıların daha bir anlaşılıyor olmaları gerek. Ki ilişkin düşünceleri de şunlardır; “Yazarın, halka ve partiye sosyalist toplumun kurulmasında yardım etmeyi kendine görev bilmesi gerektiğine inanıyorum.(...) Öte yandan, kuruluş halindeki bir toplumda ortaya çıkan tüm sorunlara —çelişiklere de— savaş açmaktan çekinmemesi gerektiği kanısındayım.”

Toplumeu gerçekçi sanatın dünyayı değiştirme kavgasında bir yeri varsa:

Bu değiştirme ve dönüştürme mücadelesinde, ‘yeni tip’ insanın yaratılmasında toplumeu gerçekçi sanatın daha özel bir önemi ve rolü varsa; kuruluş halindeki bir toplumda da ortaya çıkan sorun ve çelişiklere savaş açmakta dünya görüşünün ve sanatsal eyleminin niteliği gereği cesur olmak zorundadır. Bu da kuşkusuz ki öncelikle kendisi ‘yeni tip’ insan, sanatının ‘yeni tip’ sanat olması gerçeğiyle açıklanır.

N. H. Ran, bu kaygının sahibidir! Toplumeu sanatın üstlendiği bu kavga cephesindeki konumlanışı da militancadır.

C. Dobzyonski ile söyleşisinde, “Biliyorsunuz” der, “1923’ten bu yana Komünist Parti üyesiyim, duyduğum tek onur budur. Devletlerarası yansızlık politikası yararlı ve etkili olabilir ama ozanlarda siyasal yansızlığın etkili olacağı kanısında değilim. (...) Bana gelince, bilinçli yan tutmayı yeğlerim.”

Bu bilinçle kavgaya atılmış, zindanlarda yılları tüketmiş, sanatsal yaratımların da bu bilinçli yan tutmanın ve estetik gelişkinliğinin, öncülüğünün gereklerini evrensel düzeyde bir etkiyle yerine getirmiştir. Daha 1924 yılında A. Haşim “Harabeler de tünemiş baykuşlar fırtınalı semalardan gelen bu şahinin vahşi ışıklarını anlamazsa bunda şaşacak ne var?” demektedir. Anlamak istemeyen, anlamayabilirdi.

Ama, halkı anlamıştır O’nu! Dünya halkları anlamış ve mücadelelerinin sıcağına, saflarına, en önlere katmışlardır O’nu!

N. H. Ran, partizan sanatı, partizan kimliği, şiirleriyle doğuşuyor! Böylesine ölümsüz olmak, çağının gerçeğine bilinçle tanık olmak, evrensel değerlerle donanmış ve bu değerlerde böylesine yaşıyor olmakla mümkündür. İşte, 85 yaşındaki N. H. Ran’ın gerçeği budur!

“Bana yeter
yirminci yüzyılda olduğum safta olmak
bizim tarafta olmak...”

Çalışmamızın bu bölümünde, aslolarak N. H. Ran’ın sanatsal yaratım, sosyal pratiği ve sanat anlayışına, halka bağlılık —gelenek— eleştirel öge, yönseme vb. konularda kuramsal yaklaşımına, partizan sanat/sanatçı konumlanışına, yazın-sanat hayatımızdaki öncü karakterine, ulusal ve evrensel değerine vb. dair kimi notlar düştük. Kuşkusuz ki bunlar, soruna ilişkin ilk, ve N. H. Ran özelinden yola çıkan anlayışlardı. Ve daha çok, doğrudan görüşlerini aktarmayı yeğledik. Yazının sonraki bölümünde ise tartışmayı kuramsal açıdan daha boyutlandırmayı hedefliyoruz. Ve bunu yaparken de, yeri geldikçe (örneğin sanatçı-parti ilişkisi biçimi, partizan sanat/sanatçının bağımlı ve özgür niteliği vb. konularda) N. H. Ran’ı yine tartışmanın içinde bulacağız. Ve ayrıca, bu bölümde ele alamadığımız, toplumeu gerçekçi sanatın diğer kimi sorunlarına dair notlar düşebilmeyi de amaçlıyoruz.

NAZIM'LA YAŞAMAK

A. Özgen Utku

XX. yüzyılda en büyük şairlerimizden biri olan Nazım Hikmet'in doğumunun 85. yılını yaşıyoruz. 61 yaşında bedenen aramızdan kopup giden usta Nazım, ölümlü üzerinden 24 yıl geçmesine rağmen hala tap taze yaşıyor, biz de Nazım'la yaşıyoruz.

Aslında, 61 yıl pek o kadar uzun ömür sayılmaz. Lakin, kalles ölüm onu erken ayırdı bizden. Bir yazarımızın dediği gibi, "sanatçılarımız genel olarak az yaşıyor. Çoğu erkenden ölüyor, kimini de biz öldürüyoruz." Cezaevi ve sürgün yaşamı onu erken aramızdan ayırttı.

Tam 24 yıl önce aramızdan ayrılan bu büyük ustayı, bu korkusuz adamı hala yaşatan ve yaşatacak olan şey nedir? Nazım'ı, insanlık varoldukça yaşatacak olan o şey, geride bıraktığı sanat yapıtları mıdır, voksa, sanatını ve yaşamını yönlendiren, dünyayı derinlemesine inceleyip, sosyalizmden yana saf tutan dünya görüşü müdür? Başka bir deyişle, o sadece büyük bir sanatçı mı, yoksa, kendi siyasal bakış açısıyla, kendi sanat kuramı üzerinde düşüncesiyle etki kuran ve tüm değişme ve gelişmelere siyasal bir bakış açısıyla tavır alan devrimci bir sanatçı mı? Nazım'ı sınıflardan, sınıflar arasındaki çatışmalardan uzak tutabilir miyiz? "Ben siyasetten anlamam, sadece sanatçıyım" diyenlere Nazım'ın yaklaşımı nasıl olmuştur? Ve Nazım, neden hep "sanatçı" gösterilerek siyasal kişiliği gözlerden irak tutuldu?

Bu soruların yanıtını iyi bir şekilde gün ışığına çıkarmak için, Nazım'ın tüm bu konulara ilişkin düşüncelerini bulmak ve bilmek lazım. Bende, bu kısa yazımda bu soruların cevaplarını okuyucuya sunmaya çalışacağım.

Her toplum tarih sahnesine kendi kültür ve sanatıyla birlikte ortaya çıktı. Ortaya çıkan her yeni toplum, eskiyi aştı, yeniyi yarattı, gelişti. Sınıfların tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte, toplumların gelişmesi sınıf mücadelesi tarafından belirlendi. Her toplumun kendi sınıfları tarafından belirlenen egemen ve ezilen kültür ve sanatlar oluştu. Bu oluşumun seyri içerisinde yeninin filizlenip yeşermesi mücadelesine katılmış ve bu katılım anında en ileri kültür ve bilgiyle donanmış yazarların, bu gelişimin olumlu yanına önemli katkıları olmuştur.

"Her çağın en büyük yazarları, dönemlerinin en öncü, kültürlü ve bilgili insanlarıydılar. Bizim zamanımızda yazar, ilerici toplumsal olayların en ön saf-

larında bulunmak zorundadır” diyen Nazım, yazarların toplumsal-gerçekçi niteliklerinin ne olması gerektiği hakkında bilgi sunuyor bizlere.

Nedir, “en öncü kültürlü ve bilgili insan” olmak? Kuşkusuz ki bu, her topluma göre değişiyor olmasına rağmen yaşadığı toplumda en ileri sınıfın kültürüne ve bilgisine sahip olmak demektir. Bunu kapitalist topluma göre ele alacak olursak, öncü kültür ve ileri bilgi, mevcut toplumu değiştirmeye ve ileriye götürmeye muktedir olan proletaryaya aittir. Ancak proletaryanın kültürü ve bilimi, mevcut yapılanmayı gerçekten parçalayabilir.

Nedir, “ilerici toplumsal olayların en ön saflarda bulunma zorunluluğu?” Bu çok önemlidir. Belki de, kimi yazarlarımızın hoşuna gitmeyebilir. Varsın hoşlarına gitmesin. Ne yazık ki, gerçekçi bir yazar olmak pek de kolay değil. Nazım’ın kendisi “ilerici toplumsal olayların” en ön saflarında bulunuyordu. Her şeyden önce o, kendi kişisel yaşamı ve mutluluğu için en ön saflarda uğraş vermiyordu. Mücadelesi, halkın yaşamı ve mutluluğu içindi. Onun mücadelesinde, kendi halkının ve dünya halklarının nabızı çarpıyordu. Nazım’a göre gerçek sanatçı, maddi yaşamı aydınlatan sanatçıydı. Tersini yapan sanatçı, yaşamdan kaçmış ve saman gibi anlamsızca yanmaya mahkum olacaktı. Bunun için toplumsal-gerçekçi yazar, haksızlığa ve zulme karşı verilecek olan savaşta yerini almak zorundadır. Kendi mutluluğunu esas alan, kendi çıkarını temel alan bir yazar, toplumsal-gerçekçi yazar olamaz. En karanlık bir dönemde dahi, kalemler, karanlığı aydınlatmak için yazmalı ve en önemlisi de, ilerici-toplumsal olayların en ön saflarında vuruşmalıdır.

“Davası, meselesi olmayan kitap, kitap değildir. Davası olan kitap kavgası olan kitap demektir. Kavgasız kitap hareketsiz kitaptır, hareketsiz kitap ise “ölüdür” diyen Nazım, her yerde, davanın, kavganın, yani dünya görüşünün tayin ediciliğinden bahseder. Her yazarın, diğer bireyler gibi hiç kuşkusuz bir dünya görüşü vardır. Kendi dünya görüşü yazarın kalemine yön verir ve onu şekillendirir. Hatta ve hatta bazen farkında olmadan bile bu böyle bir vaziyet alır. Bunun aksi düşünce yanlıştır ve ölü düşüncedir.

Nazım, bu düşüncesini biraz daha uç noktaya çekerek, “ben her şeyden önce bir yazarım, fakat aynı zamanda toplumcuyum. Bence, XX. yüzyılda güncelliği doruğa ulaşan sosyalist öğretiyi bilmeden hiç bir şey olamayız; yalnız şair değil, genellikle düşünen insan da olamayız” der. Evet toplumcu bir yazar Nazım’ın söylediği gibi olmak zorundadır. Bilindiği gibi, XX. yüzyılda sosyalist öğreti doruğa ulaştı. Artık dünyayı değiştirmenin ve yeni dünyayı kurmanın yüce öğretisi sosyalist öğreti oldu. Bu öğreti, toplumsal yazarları daha da geliştirdi ve en ileri düşünmenin bir silahı haline geldi. İşte insanı kölelikten kurtaracak, kültür kalıtına kalıcı katkıları yapacak öğreti bu öğretilerdir. Bu öğreti dışında, hiç bir öğreti toplumsal-gerçekçi öğreti olamaz. Hiç kuşkusuz ki, Nazım’ı Nazım yapan şey bu öğretiliydi. Sosyalist öğreti sayesinde Nazım, bir çok zorluğu aşabilmiş ve çok iyi düşünebilen bir şair olabilmıştır.

Mevcut kurulu düzenler, soylalist-gerçekçi yazarların kalemine pranga vuruyor. Sosyalist öğretinin gelişmesini engellemek için onları tutukluyor, hapse tıkiyor, idam ediyor. Daha açıkçası, kurulu burjuva düzenlerinde sosyalist yazar olmak, yığınlarca zorluğu göze almak demektir. Bu da, halk deyiimiyle “her baba-yiğidin kârı değildir.”

Her dönemde, sosyalist öğretiden öcü gibi korkanlara ve “ideoloji” denince dut yemiş bülbüle dönenlere Nazım, “ben bir dahi değilim, fakat iyi bir sanatkarım ve bunu her şeyden önce ideolojime borçluyum” diyerek yanıt vermiştir. Bu ideoloji hiç kuşkusuz ki, proletarya ideolojisi. Demek ki, Nazım’ı iyi bir sanatçı yapan şey bu ideolojidir. Demek ki, sanat kuramı üzerinde etki kuran ve Nazım’ı Nazım yapan temel öge budur. Bu anlamda Nazım dünya görüşü dışında bir aziz olarak ele alınamaz.

“Realist-diyalektik-materyalist iyimser bir insanım” diyen Nazım, hangi dünya görüşü temelinde mücadele ettiğini açıkça vurguluyor. Bu da, Nazım’ın sanatını halk yığınlarının hayatı ve yaratıcılığına bağlamasında yatmaktadır. Nazım, gerçek olarak kabullenmediği ve gerçekliği hala ispatlanmamış olan şeylere inanmayan biridir. Bunun için sanatını, toplumcu-gerçeklik üzerine oturtmuştur. Onda, görünmeyen şey değil, madde belirleyicidir. Nazım’ın tüm olayları ele alış biçimi ve tanıma yöntemi hep diyalektik olmuştur. Olayları yorumlama ve anlama yöntemi ise hep materyalist olmuştur.

Ne yazık ki, Nazım ustayı günümüze ulaştıran ve daha da ileriye götürecek ana temalar, kendisinin izah ettiği gibidir. Nazım’ın yapmış olduğu sanat, bir ideolojiden kaynaklanıyor ve siyasal bir bakış açısını içeriyor. Bu da Nazım’ı, aynı zamanda bir kavga adamı mertebesine çıkarıyor. Çünkü, sanatı bir sınıfın sanatıydı ve karşıtı sınıfla kavgalıydı.

Nazım, sosyalist-gerçekçi sanat anlayışının bilinçli bir uygulayıcısı olduğu için sürekli baskıya uğramış ve yıllarca hapis yatmıştır. Düşüncesi uğruna ülkesinden sürülmüş ve yıllarca ülke hasretiyle yanıp tutuşmuştur. Baskılar ve hasretlik onu kendi davasından bir adım dahi geri döndürememiştir. Her yerde sosyalist-gerçekçi bir sanatçı olduğunu ve haksızlıklara karşı mücadele etme görevinin varlığını bir an bile unutmamıştır. Ülkemizdeki haksızlıklara ve baskılara karşı koyma ve bunun neticesinde kovuşturmaya uğrama yanısıra, sovyetlerdeki bürokrasiye ve kapitalist yola korkusuzca karşı koymuş ve yeni “ivan ivanoviç”leri açığa çıkarmıştır. Revizyonizmin ideolojik tehlikesini sezen Nazım, orada dahi sosyalist-gerçekçi sanat anlayışını korkmadan ve büyük bir cesaretle savunmuştur. Sanatın özgür olması gerektiğini bu pratiğiyle de ispatlamıştır.

Kendi ülkemizde ve dışarda “ben sanatçı adamım”, siyasetle uğraşmam” diyen şahaser yazarlarımız az değil. Kuşkusuz ki, bu ölü bir düşüncedir. Kaldı ki, böyle söylenmesi dahi bir siyasettir! Ne yazık ki, en çok da bu şahaserler Nazım’a sahip çıkıyor görünüyorlar. Her vesilede, “büyük” lüğünden, “sanatçı”lığından dem vuruyorlar. Dedik ya, bu da bir siyasettir. Ama bilmiyorlar mı ki, Nazım’ın bundan da öte parti edebiyatını savunduğunu? Belki! Evet Nazım, bütün çalışanların, ileriye fırlayan insanların, sömürsüz bir dünya kurma yürüyüşünün öncüsü komünist partisi edebiyatını savunuyordu. Bu edebiyat, tarihin gelmiş geçmiş en ileri, en devrimci edebiyatıdır. Parti edebiyatı, yaratıcı ve yönlendirici kudrete sahip olduğu için, toplumsal hayata egemen olur. Her sınıfın olduğu gibi, işçi sınıfının partisi, insanlığı kurtarmak için kendi edebiyatına sahip çıkar geliştirir ve egemen kılmaya çalışır. İşte Nazım da böylesi bir edebiyatın safındaydı.

Nazım’la yaşamak, ondan öğrenmek demektir. Ondan öğrenmek de, onu bütünlüklü ele almaktan geçer. 85. doğum yılında onu saygıyla anıyor ve yaşıyoruz.

NAZIM HİKMET

Ataol Behramoğlu

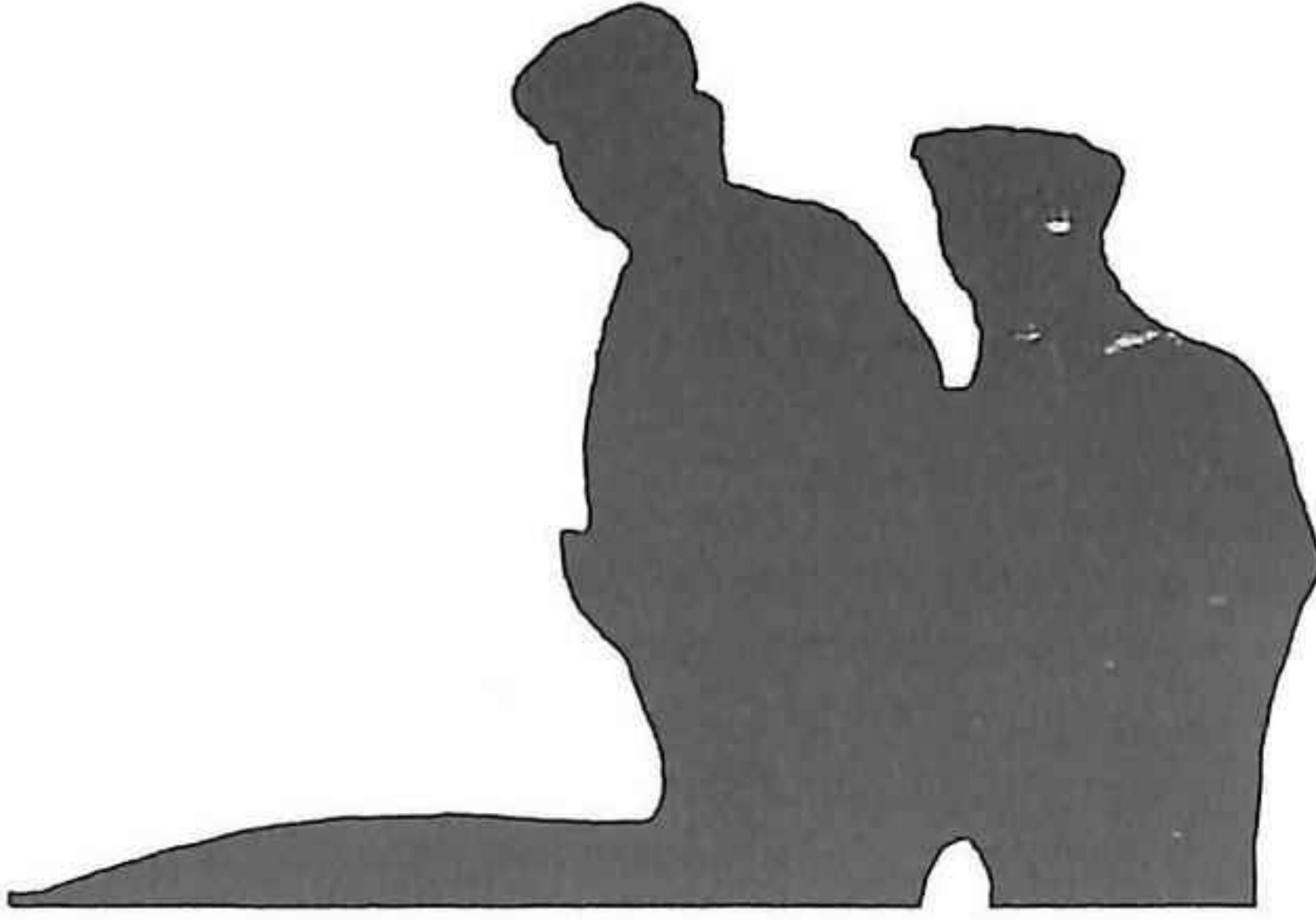
Nazım Hikmet üstüne konuşmak hem kolay, hem de güç bir iş. Ona duyduğumuz hayranlığı kalıplaşmış sözlerle belirtmek kolay. Yapıtının ve kişiliğinin, şiirimizde, edebiyatımızda, dünya şiirinde ve edebiyatında yerini belirleyebilmek ise, bu yapıtın ve kişiliğin çok yönlülüğü, enginliği düşünülürse, gerçekten güç.

Genç bir şair olarak duyarlılığımın oluşmaya başladığı ve ilk şiirlerimin yayınlandığı yıllarda, 1960'ın hemen öncesi ve sonrası yıllarında, yaşıtlım bütün öteki şairler gibi, ben de Nazım Hikmet'in adını biliyordum sadece. El altından bulup okuyabildiğim bir kaç şiiri ise onun şiir dünyasını kavramama yetecek kadar değildi. Zaten, etkisi altında olduğum şiir duyarlıkları ve o yıllardaki bilinç düzeyimle, bu dünyayı birden kavramam olanaksızdı. Sonra YÖN dergisinde şiirlerinin yayını başladı. Bunu kitapları izledi.

Yapıtlarının bir okunuştaki tadına varılan ve şiir dünyalarının boyutları bir okuyuşta kavranan şairler vardır. Üstelik seçkin, hatta büyük olanları da vardır bu türden şairlerin. Nazım Hikmet bu tanımın dışında kalıyor. Şiirlerini yıllardır tekrar tekrar okuyorum. Her okuyuşta yeni tatlar, yeni zenginlikler, yeni ufuklar bu-
lur.

İçerik açısından baktığımız zaman, Nazım Hikmet'in şairliğinin bütün dönemlerinde, toplumsal olayları anında yansıtan bir şair olduğunu görüyoruz. On sekizinde yazdığı "Kırk Haramilerin Esiri" ve "Yaralı Hayalet"ten, yaşamının son yıllarında yazdığı "Havana Röportajı" ve "Tanganika Röportajı"na kadar. Onun yapıtı, şairin yaşadığı süre içinde, yüzyılımızın tarihi gibidir. Türkiye Kurtuluş Savaşı, Sovyet Devrimi, Çin Devrimi, İkinci Dünya Savaşı, bütün bu süre içinde Türkiye'de ve dünyada işçi sınıfının ve tüm ilerici insanlığın, bu tarihin bölümleridir. Ülkesinde ve tüm dünyada yaşanan toplumsal olaylar karşısında böylesine duyarlı ve ürün verme açısından böylesine doğurgan bir başka şair göstermek belki de olanaksızdır. "Taranta Babu'ya Mektuplar"ı devrimci bir Habeş şairi yazmış olabilir. "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?" Hindistanlı, "Jakond ile Si-Ya-U" Çinli bir devrimci şairin elinden çıkmış gibidir. Yüreği gezenimizin her yanında, ilerici insanlığın, işçi sınıflarının, halkların mücadelesi adına çarpar. "Karanlıkta Kar Yağıyor" bir İspanyol devrimcisinin, "Beyaz Karanfilli Adam" Yunanistan'da kurşuna dizilen bir devrim savaşçısının yürek çarpıntısıyla yazılmıştır.

Atom bombasının insanlığa getirdiği yıkımlar üstüne yazdığı şiirler, Japon-yalı bir devrimci şairin elinden çıkmış gibidir. Port Said’li savaş kurbanı ayakkabı boyacısı küçük Mansur’dan, Marsilyalı dok işçisinden, Amerikalı devrim şarkıcısına, Kübalı devrim önderine ve Kübalı işçiye kadar, Çek şairi Nezvalden, 1917’de Kışlık Sarayı zapteden Rus emekçisine ve devrim sonrasında yeni yılı kutlayan Sovyet kadınına kadar, çağımızın bütün önemli olayları ve bu olayların içinde yer alan insanlar onun yapıtının kahramanlarıdır. Bütün öteki şiirleri bir yana, sadece “Memleketimden İnsan Manzaraları” ise, Türkiye’den ve dünyadan, her biri ayrı bir romana konu olacak nitelikte yüzlerce hayat içerir.

İster, “Şeyh Bedreddin Destanı”nda olduğu gibi tarihten, ister gününde yaşanan bir toplumsal olaydan, ister geleceğe ilişkin bir düşünceden söz etsin, yapıtlarının tümünde, şairin çarpan yüreğini duyarız. Anlattığı olayların soğukkanlı bir tanığı, izleyicisi değildir o. İnançları, tutkuları, umutları, umutsuzlukları, sevgileri, nefretleri, sevinçleri ve acılarıyla bir insan olarak o, anlattığı olayların içindedir. Ve Nazım Hikmet’in yapıtı şairin, bireysel olarak da yaşamının tarihidir. Tüm çelişkileri, karmaşıklığı, olanca içtenliği, açıklığı ve tüm devreleriyle. Bu yönüyle de Nazım Hikmet’in şiirinin, çağımız şiirinde benzersiz zenginlikte ve yoğunlukta bir örnek olduğunu söyleyebiliriz.

Biçim açısından baktığımız zaman, onun yeni özlere sürekli olarak yeni biçimler arayan ve bulan bir şair olduğunu görüyoruz. Kişiliğinin belirlediği ilk şiirlerinden yaşamının son anına kadar, kalıplaşmamış, yanılıkçı bir şair olarak kalmıştır. Bu da, sadece bizim edebiyatımızda değil, tüm dünya edebiyatında az rastlanan bir örnek olsa gerekir.

İlk kez, bir Cezayir şiiri antolojisinde, Nazım Hikmet’in çağdaş Arap şiiri üzerine etkisi konusunda sözler okumuştum. Sonra Rus’undan Azarbeycan’lısına, Letonya’lısından Kazakistan’lısına kadar, tanıştığım bütün Sovyet şairleri, onun Sovyet şiiri üzerindeki etkisinden söz ettiler. “On şairlik bir çağdaş dünya şiiri antolojisi yapsanız Nazım Hikmet’i alır mısınız?” sorusuna, Neruda’nın “Tek şairlik bir çağdaş dünya şiiri antolojisi yapsam Nazım Hikmet’i alırım” diye karşılık verdiğini biliyorum.

Yirminci yüzyıl şiirine Nazım Hikmet çapında bir şairi armağan eden düşüncenin ve edebiyatın bir emekçisi olmak, büyük bir mutluluk. □

NAZIM HİKMET 85 YAŞINDA

Tonguç Güleç

Halkımızın kültürünün önemli köşe taşlarından bir olan NAZIM HİKMET bu yıl 85 yaşına bastı. Bedenen aramızdan ayrılmasının üzerinden 24 yıl geçmesine rağmen o, bütün ülkelerde başta işçi sınıfı olmak üzere bütün ezilen insanların mücadelesinde ve bilincinde yaşıyor ve yaşayacaktır.

Nazım, bir anda parlayıp sönen saman alevi misali sadece belirli bir döneme damgasını vuran ve sonra tarihin sararan yaprakları arasında kaybolan bir yazar değildir. O, sahip olduğu düşüncelerinin kendinde yarattığı şevkle, geçmişten günümüze uzanan ve kuşaklar boyunca güzelliğini ve güncelliğini koruyan bir hat'ta yürümesini bilmiştir.

Nazım, çağdaş bir yazardır. O'nun çağdaşlığına bugün için sınır çekmenin imkanı yoktur. Daha çok uzun yıllar o, çağdaş bir yazar olarak karşımızda duracaktır. Nazım'a bu özelliği veren en önemli yön ufkunun dar olmamasıdır. O, ileriye görebilen ve eserlerinde onu yansıtabilen bir sanatçıdır.

Öyle sanıyorum ki, 85. yaş günü nedeniyle Nazım hakkında bizde olduğu gibi birçok ülkede çeşitli çevrelerce bir dizi şeyler yazılıp çizilecek, çeşitli yorumlar yapılacak ve hatta bazı çevreler zerrece alakası olmamasına rağmen sırf onun prestijinden yararlanmak için ona sahip çıkacaktır. Bazıları onun için "iyi bir yazardı ama sosyalistti" derken belki bazıları da "iyi bir yazardı çünkü sosyalistti" diyeceklerdir. Ama hemen belirtmeliyimki bu iki yaklaşımda sakat ve tek yanlıdır, çünkü herhangi bir kimsenin iyi bir yazar olması için ille de sosyalist olması gerekmez. Örneğin, Gogol iyi bir yazardır ama bırakalım sosyalistliğini aşırı derecede idealist ve dinin etkisinde bir insandır.

İkinci önermeye, yani "iyi bir yazardı çünkü sosyalistti" önermesine gelince, bunu mutlaklaştırmakta yanlıştır. Sosyalist olupta çok kötü yazan, yazarlarda vardı.

Şüphesiz ki bir yazarın sosyalist olması önemli bir vasıftır. Çünkü onlar, gerçeği olgularda aramasını bilirler. Çünkü onlar, binlerce sanat eserinden daha parlak ve canlı olan; binlerce sanat eserinin onun yanında sönük kaldığı halkın hayatının bütün derinliklerinde olmasını bilirler. İşte onları güçlü kılan ve düşüncelerine parlaklık kazandıran tek şey; onların bu özellikleri yani yaşam biçimleridir. Onlar şunu çok iyi bilirler ki, "kendini halktan uzak tutan bir devrimci kültür işçisi, barutu düşmanı yok etmeye yetmeyen ordusuz bir komutana benzer."

İşte Nazım bütün bunları bilen ve yılmadan bunun mücadelesini yürüten bir insandı. O, sanat eserlerinde öz ve biçim arasındaki uyumu ustaca kurmasını be-

SEVDA ÇİÇEKLERİ

Kenan Doğan, 1983

Kavga tohumlarıdır bunlar...
Emek verilmiştir, ter dökülmüştür bir tanem.
Serpiştirilmiş yeraltına ve yerüstüne
Can verilmiştir yemyeşil.

Acı dallarıdır bunlar
Yer yer budanmış
Sürgünlerde boy atmıştır bir tanem.
Baharda göz göz gövermiş,
Çiçeğe durmuş, ürün vermiştir.

Özlem yapraklarıdır bunlar...
Yazında kışında,
Gecesinde gündüzünde,
Yaşamı solumuştur bir tanem
Goncaları korumuştur.

Sevda çiçekleridir bunlar...
Uğruna kan dökülmüştür
Can verilmiştir bir tanem.
Açılır goncaları bir tanem,
Açılır, bir yürek gibi kankızıl.

cerdi. O, birçok devrimci ve sosyalist yazarın biçimi küçümseyip özü tek taraflı öne çıkaran slogan türündeki eserlerine karşı çıktığı gibi sanatı siyasetten ve biçimi özden koparan anlayışlara karşı da mücadele etti.

Nazım için edebiyatta en yüce olan şey parti edebiyatıydı. Ve onun için parti dışında edebiyat yoktu. O, bu anlayışını sık sık şöyle dile getiriyordu.

“Sosyalist gerçekçilik bir biçim sorunu değil, bir dünya görüşüdür. Her tiyatro Marksizm-Leninizm ilkelerinden hareket etmeli ve kendi özel biçimine sahip olmalıdır.... Sanatın Leninci anlayışında ısrar etmeliyiz. Parti sanatı anlayışında bükülmez Leninciler olmalıyız. Ancak böylece gerçek sanatı yaratabiliriz.”

“Partim dışında edebiyat yoktur benim için, çünkü benim için onsuz yaşam yoktur.”

Nazım, sahip olduğu bu anlayış doğrultusunda yıllarca mücadele yürüttü. O, ömrünün en güzel yıllarını cezaevinde geçirme pahasına da olsa doğru bildiği yolda yılmadan yürümesini ve hep kavganın içinde olmasını bildi. Dönemin iktidarları onu susturmak için çareyi yıllarca onu zindanda tutmada buldular. Fakat bu da fayda etmedi. Çünkü Nazım, dört duvar arasındayken bile dışarıda olmayı bildi. İçeride yazdığı bir çok eser dışarıdaki insana cesaret ve ilham kaynağı oldu.

Nazım cezaevinden çıktıktan sonra yedi tepeli şehrinde gonca gülünü bırakma pahasına da olsa ülkeyi terketmek zorunda kaldı ve ömrünün son yıllarını sovyetlerde geçirdi.

Nazım'ın bu dönemdeki çalışmaları ve yaşamı hakkında Sovyet yazarı Aleksandr Fevralski'nin "Nazımdan Anılar" adlı yapıtında oldukça güzel ve ilginç şeyler var. Nazım'ın, Mayakovski'yi çok sevmekle birlikte onu bir parça kıskanıp kıskanmadığı vb. gibi şeyler bir yana bırakıldığında anılarda ortaya çıkan en güzel özellik Nazım'ın bitmez tükenmez bir azimle yoğun bir çalışma içinde olduğudur.

Sağlığının ciddi derecede bozuk olduğu ve dinlenmesinin mutlak zorunlu olduğu bir ortamda o hiç ölmeyecekmiş gibi çalışıyor ve bir dizi eser üretiyordu. Bu eserler sadece şiir'le sınırlı değildi elbette. Nazım'ın, şiirlerinin yanı sıra önemli oyunları da vardır.

O, ömrünün son oniki yılını geçirdiği Moskova'da ki çalışmalarıyla sadece ülkemizin sanat ve edebiyatına önemli eserler sunmakla kalmadı, aynı zamanda o, Sovyet sanat ve edebiyatına da önemli katkılarda bulundu. Yazdığı birçok eser Sovyetlerde ve doğu bloku ülkelerinde oynandı ve büyük ilgi gördü.

Nazım haklı bir saygınlığa ve üne sahip olmasına rağmen müthiş derecede alacak gönüllü bir insandı. O, yaşamıyla ilgili olan sorulara mütavazi bir şekilde şöyle cevap veriyordu.

"Şaşılacak bir şey yok bu yaşamda. Yeraltı komünist partisinin üyesi, sıradan bir komünist olarak yaşadım. Türkiye'de 17-20 yıl hapiste yatmak olağan bir parti stajıdır. Bende dikkate değer olan şey, tüm komünistler için ortak olan şeydir. Gerçek bir komünist olmaya çaba gösterdim, güç bir şeydir bu. Ve yaşamımın sonuna kadar iyi, dürüst, sıradan bir komünist olmaya çaba göstereceğim."

İşte Nazım böyle idealleri olan ve geleceğin güzel günlerine müthiş inanan ve bu uğurda hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan bir insandı.

O, günümüzün Eylülist yazarları gibi en ufak bir fırtınalı dönemde kalemini satmadı. Aksine onun kalemi hep ezilenden yana oldu.

3 Haziran yaklaşıyor. Nazım'ın bu ölüm gününde kayda değer bir şeyin yapılacağını sanmıyorum. Ülkemizin sözde demokrat ve aydınlarının ağzını bıçak açmayacak. Havada görmemenin ve duymamanın kahrolası havası esecek. Bize ait olan bir şeye; bizden bir parça olan Nazım'a başkaları sahip çıkacak, ama biz sahip çıkamayacağız. Bu çok acı bir şey. Bari taşıyamayacağımız bir sıfatı kendimize yakıştırıp onu kirletmeyelim. Buna hakkımız yok. Devrimci olmak, demokrat olmak onun gereklerini yerine getirmekle olur.

Geçmişte ki yanlış, sekte ve çocuksu olan yaklaşımları terketmeliyiz. Bırakalım geçmişi bugün bile proletaryaya ve halka ait olan değerler gözlerimizin önünde birer birer heba oluyorlar. Bu böyle sürmemelidir. Proletaryaya ve halka ait olan bütün değerlere, onların gerçek temsilcisi olarak bizler sahip çıkmalıyız. Bu tarihsel bir sorumluluktur. Unutmayalım ki, günü geldiğinde şaşmaz yargıç olan tarih bizi de yargılayacak ve gerçek hükmünü verecektir.

GÜZ ÇİÇEKLERİNDEN NAZIM'A ÇELENK

Pablo Neruda

Niçin öldün Nazım?
Ne yaparız şimdi biz
şarkılarından yoksun?
Nerde buluruz başka bir pınar ki
orda bizi karşıladığın gülümseme olsun?
Seninki gibi ateşle su karışık
acıyla sevinç dolu,
gerçeğe çağıran bakışı nerde bulalım?
Kardeşim,
öyle yeni duygular, düşünceler yarattın ki bende,
denizden esen acı rüzgâr
kapacak olsa bunları
bulut gibi, yaprak gibi sürüklenir
yaşarken seçtiğin
ve ölümden sonra sana barınak olan
oraya, uzak toprağa düşerler.

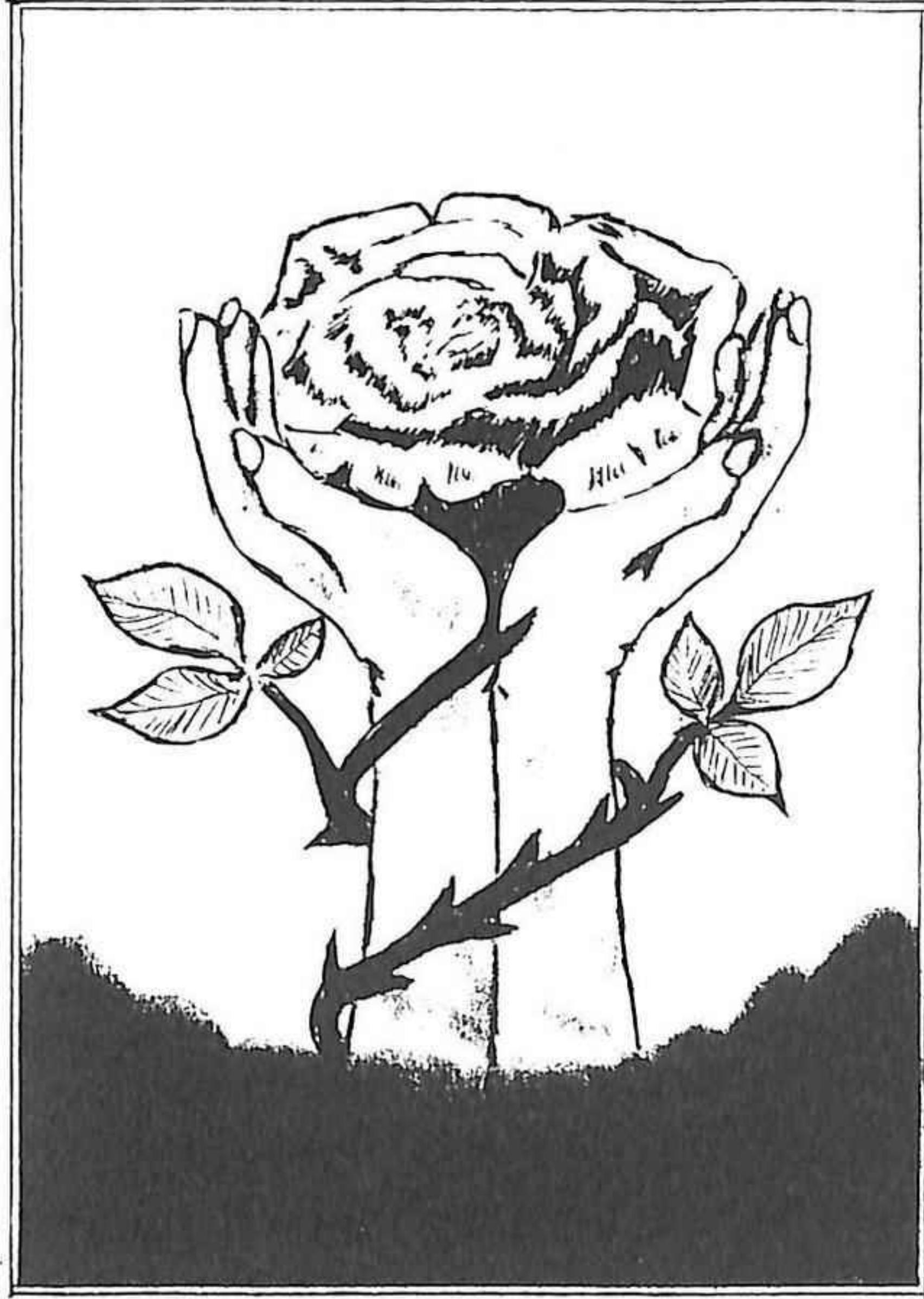
Al sana bir demet Şili kasımpatlarından,
al güney denizleri üstündeki ayın soğuk parlaklığını,
halkların savaşını, kendi doğuşumu
ve yurdumun kederli davullarının boğuk gürültüsünü
kardeşim benim, dünyada nasıl yalnızım sensiz,
çiçek açmış kiraz ağacının altına benzeyen
yüzüne hasret,
benim için ekmek olan, susuzluğumu gideren, kanıma
güç veren dostluğundan yoksun.

Hapisten çıktığında karşılaşmıştık seninle,
zorbalık ve acı kuyusu gibi loş hapisten,

zulumün izlerini görmüştüm ellerinde,
kinin oklarını aramıştım gözlerinde,
ama parlak bir yüreğin vardı,
yara ve ışık dolu bir yürek.

Ne yapayım ben şimdi?
Tasalanabilir mi dünya
her yana ektiğin çiçekler olmadan?
Nasıl yaşamalı seni örnek almadan,
senin halk zekânı, ozanlık gücünü duymadan?
Böyle olduğun için teşekkürler,
teşekkürler türkülerinle yaktığın ateş için.

“MAVİ GÖZLERİMDE KORKUYU GÖRMEK İÇİN BOŞUNA BAKACAKLAR NAZIM'A”

Karahan

Hiç kuşkusuz Nazım Hikmet yüzyılımızın en büyük şairlerinden biriydi. O sanatı, düşüncesi ve mücadele dolu yaşamıyla onurlu bir hayat bırakarak gitti. Eğer bugün şiir denilince akla ilk gelen isim Nazım oluyorsa bunun nedeni onun sanatının büyüklüğünde yatmaktadır. Çünkü bugünkü şiirimiz onun sanatına çok şey borçludur. Neydi Nazım'ın sanat anlayışı? Onu bu kadar yücelten, insanlığın ve vücutlarımızın en büyük ustası yapan, hangi bilene, hangi düşünceydi? Neden bunca yıl geçmesine rağmen, şiirleri değerini yitirmiyordu? Ölümünden 24 yıl sonra hâlâ sanatımız ve şairlerimiz neden Nazım'a oymak zorunda kalıyorlar? Neden dokunulmaz ilan ediliyor? Yoksa Nazım'ın sanatı, aşılması mümkün olmayan bir sanat mı? Tüm bu ve benzeri sorular gerek Nazım'ın sağlığında, gerekse ölümünden sonra uzun uzun tartışıldı.. Böyle giderse uzun bir süre daha tartışılacak gibi görünüyor.

Öncelikle şunu belirtelim ki, Nazım kendi çağdaşları içinde belirgin farklılıklar taşıyan ve bu farklılığını en güzel biçimiyle sanatında ifade eden şairlerimizden biriydi. İnsan-toplum-doğa üçgeninde sorunları ele alış tarzı, yorumlama ve yeniden yaratma yöntemi Nazım'ı üstün kılan en büyük özelliği idi. Düşünce ve duygu teknesinde gerçekliği yoğurup yeniden yaratırken, dilin, sesin, uyağın, imgenin ve anlatımın tüm inceliklerini kullanarak, şiirde güce ulaşılabilir bir vere varmıştır. Nazım'ın şiirlerinde yaratıcılığın temel faktörleri, şiirsellik-düşünselliğin in ustaca kullanılmasında yatmaktadır. O, bilincin yardımıyla düşünceyi son uzanımlarına kadar götürmüş, insana ait tüm duygu türevlerini şiirin nakışı yapmıştır. Bunu yaparken de şiiri şiir yapan tüm öğeleri kendi doğallığında devreye sokmuştur. Yani diyalektiğin şiir ırmağında akarken, her türlü katılığa, donmuşluğa, dogmatikliğe ve tek düzelığe karşı yaşamı ve insanı savunmuştur. Ve bu nedenle hayatı boyunca sevmek ve yaşamak en büyük tutkusu olmuştur. Nazım Hikmet bu tutkusu uğruna, yıllarca süren mapusluğa, sürgünlüğe ve memleket hasretine maruz kalacaktır. Onun bu sürgünlük ve mapusluk yaşamı daha sonraları en güzel şiirlerinin ilham kaynağı olacaktır. Kendi yaşamıyla, içinde yaşadığı tarihsel dönemin sınıfsal, toplumsal, sosyal ve siyasal olaylarını yorumlayıp-

yeniden yaratarak insanlığa paha biçilmez eserler bırakmıştır. Aşağıdaki örnekte bunun bir ifadesi değil mi?

*“Sevgiilim,
bu ayak sesleri, bu katliamda
hürriyetimi, ekmeğimi ve seni kaybettiğim oldu,
fakat açlığın, karanlığın ve çılgınlığın içinden
güneşli elleriyle kapımızı çalacak olan
gelecek günlere güvenimi kaybetmedim hiç bir zaman”*

İnsanın bireysel ve toplumsal varlığını eşit derecede savunarak ve bu varoluş biçiminin her ikisine ait özelliklerini sanatında işlemiştir. Hiç bir zaman birini diğerine feda etme gibi ucuz bir yolu seçmemiş ve önermemiştir. Tam aksine insan denilen sosyal varlığın bir yanını körelterek, diğer yanının geliştirilemeyeceğini, bu iki özelliğin ancak bir arada olabildiği ölçüde insanın tanımlanabileceğini vurgulamıştır.. Ve bu anlayışını da en güzel şekliyle şu dizelerinde dile getirmiştir:

*“Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
bir orman gibi kardeşçesine”*

Veya;

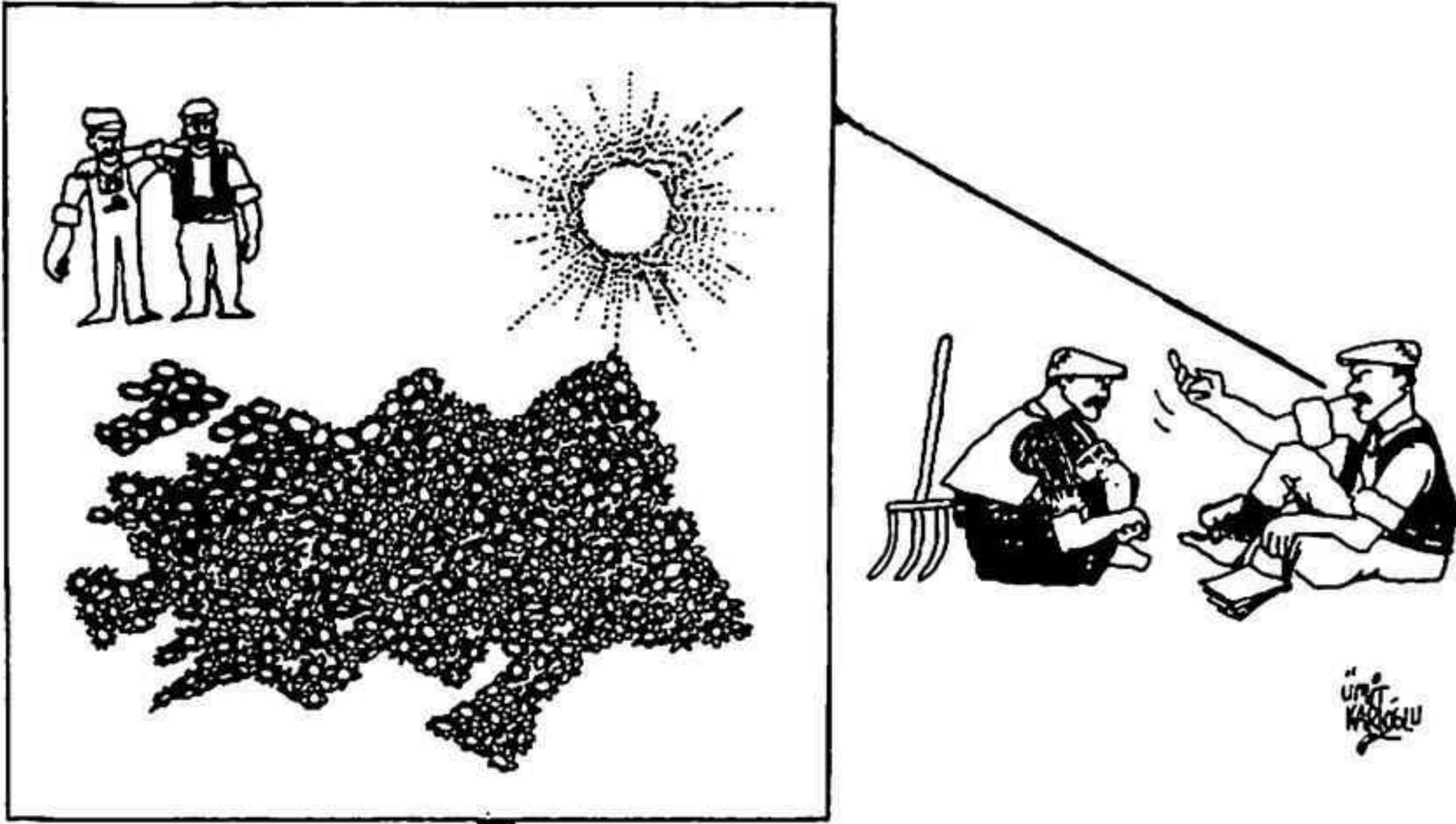
*“ Yaşamak;
birer birer
ve hep beraber
ipekli bir kumaş dokur gibi...
hep bir ağızdan
sevinçli bir destan
okur gibi
yaşamak...”*

İşte Nazım bu dizeleriyle yaşamın tadına varıyor, tüm güzellikleri içine sindirerek, daha anlamlı, daha özgür ve daha güzel bir yaşamı savunmaya çalışıyor. Bireyin tek başına yapabileceği işle, başkalarıyla bir araya geldiğinde yapabileceği bir işin yaşamı güzelleştiren iki unsur olduğunu üstüne basa basa belirtiyor.

Tüm ustalarda olduğu gibi, Nazım Hikmet'te yaşamak uğruna ölmeyi, yaşamın bir biçimi saymıştı.. *MAVİ GÖZLERİMDE KORKUYU GÖRMEK İÇİN/BOŞUNA BAKACAKLAR NAZIM'A/* dizesi bu tutumunun en özlü anlatımıdır... Nazım'da, devrimci, toplumsu ve gerçekçi sanat anlayışı hiç bir zaman tek boyutluluğa indirgenmemiştir. O, gerçekliğin tüm boyutlarını, tüm özellik ve yasalarını, şiirselliğin tüm olanaklarını kullanarak anlatmaya çalışmıştır. Bunu yaparken duygululuğu bütün dolgunluğuyla, en yalın, en yoğun, en güzel biçimiyle kullanmış ve düşünselleştirmiştir. Örneğin;

*“Ve karaciğer sancısını bırakırsak bir tarafa
gönül yine o gönül kafa yine o kafa”*

dizelerinde en yoğun anlatıma ulaşmış bulunmaktadır. Toplumeu, devrimci ve geleneksellikle-yeninin Marksist bir sentezini yapmıştır. Geleneksel şiirimizin gelişmeye açık, yeni, olumlu ve insansal yanını alarak onu yeniden doğurmuş ve günün koşullarına göre uyarlamıştır... koşullarına göre uyarlamıştır..

Bugün şiirimizin omurgasını, Nazım'ın yarattığı bu yeni çığır oluşturmaktadır. Nazım'ın sanatının yıllarca tartışılmaması, beraberinde öykünmeciliği de getirmiş ve Nazım dokunulmazlık tahtına oturtulmuştur. Ona öykünenler, Nazım'ın aşılamazlığını iddia etmiş ve bugün de aynı anlayış Nazım'ı savunma adına sürdürülmektedir. Halbuki Nazım demek tüm bu kavram ve anlayışların karşıtı demektir. Çünkü o, *"BEN ÖLEN BABAMDAN İLERİ/DOĞACAK ÇOCUĞUMDAN GERİYİM/* demişti.. Ve işte bu dizesiyle sanatta diyalektiği nakış işler gibi işlemiştir. O dünyaya bakarken, dünyayı yorumlarken diyalektik materyalizmin devrimci yöntemini sanatına uyarlamıştır. Bundan dolayı Nazım, şiirleriyle diyalektik düşünen, bilinc unsuruyla şiirselliği birleştiren ve sanatı insan olmanın bir fonksiyonu sayan bir anlayışa sahipti..

Nazım Hikmet eleştirel düşüncenin, eleştirel sanatın ödünsüz ve korkusuz bir mimarıydı. O insanın insanla, insanın toplumla, ve toplumun doğayla kurduğu bugünkü ilişkiyi eleştirmiş ve yerine daha özgür, daha demokratik ve daha güzel bir ilişkiyi savunmuştur. Savunmakla da kalmamış, kendi yaşamını, başkalarıyla olan ilişkisini düşüncesine uygun olarak şekillemeye çalışmıştır. İnsanın ve toplumun doğal yaşamında, kültürün, sanatın, ve edebiyatın rolünün bilincine varmış, ölünceye dek bu bilincin sorumluluğuyla hareket etmiştir. Sesinin bütün tonajlarını kullanarak, doğal ve zoraki imgelerle, sert ve yumuşak uyaklarla, düşünce ve duyguyla, bazen direnen, bazen haykıran, bazen ağlayıp, bazen gülen şiirler yazmıştır. Şiirlerinde, memleket, halk, ayrılık, özlem, umut, sevdâ ve mapusluk gibi konular diğer konulara rağmen ağırlıktadır. İlk kez Nazım'ın şiirlerinde politika doğal yerini alır. Bundan dolayı Nazım sanatını inancıyla, inancını onuruyla, ve mücadelesini bilgisiyle donatmış ender ozanlarımızdan biridir. O insanın makina gibi kullanılmadığı, insanın makinaya indirgenmediği ama makinanın insan için kullanıldığı bir dünya

istemmişti.. O sadece ülkemizde değil, tüm dünyada egemen sınıfları korkutan bir sanat adamıydı.. Sesi halkının sesi, yüreği halkının yüreği ve kavgası halkının kavgası olmuştu.. Hiç bir düşünce ve inanç adına, insan olma onurundan ödün vermemiştir. Onun bu özelliği sürgünlük yıllarında, Sovyet bürokrasisiyle (revizyonistlerle) karşı karşıya gelmesine yol açmıştı.. O halde Nazım'ı savunmak, boyun eğmezliği, direnişi, özgürlüğü ve demokrasiyi savunmaktır. Nazım'a öykünmek Nazım'ı dokunulmaz kabul etmek ve aşılamayacağını savunmak, Nazım'a yapılacak en büyü saldırıdır. Çünkü bir insana, onu savunmak adına da, saldırı yapılabilir, açıktan inkar ederek te..

Bugün için Nazi'ı savunmak, sanatta (marksist dünya görüşünün bir yasasıdır) aşılamayacak hiç bir duvarın olamayacağını kabul etmek demektir. Çünkü şiir bir ırmak gibidir, hiç bir zaman durağanlığı, sınırlılığı kabul etmez. Her durdurulmak istendiğinde coşar, coştukça kükrer ve aşamaz gibi görünen tüm engelleri, kendi akışını kolaylaştıran bir etken haline dönüştürür. Ozan için de bu böyledir. Onun için zorluklar, engeller ve baskılar en güzel şiirlerin yazılması için bir ilham kaynağını oluşturur. İşte sağ, solu-önü, arkası beton olan Nevzat Çelik. Koklıyamadığı toprak, bakamadığı gökyüzü ve tenefüs edemediği bahar için en güzel şiirlerini hücrelerinde yazmaktadır. Nazım Hikmet'in cezaevindeyken yazdığı bütün şiirlerinin bugün ezbere bilinmesi herhalde sebepsiz değildir.

Nazım'ın İdeolojik-Politik Konumu ve Bunun Sanatı Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Kaç Söz

Nazım'ı okuyan bir insan, hele Türkiye'li bir insansa, Nazım'ın eleştirilemeyeceği gibi bir kanıya kapılabilir. Ama böyle bir kanının yersiz olduğu, tam aksine Nazım'ında eleştirilebileceğini, yine Nazım'dan öğrenmiş bulunuyoruz. Örneğin ölümüne kadar TKP ile kurduğu ilişki, Kemalizme yaklaşımı, Kürt sorunu ile ilgilenmeyişi Nazım'ın eleştirilmesi gereken yanlarıdır. İnsanlığa bu kadar değerli eserler bırakan ozanın, dünyanın her yanıyla ilgilenip te Kürt sorunuyla ilgilenmemesi düşündürücü değil mi? Kemalizmle kurduğu ilişkinin, TKP'yle bağının böyle bir sonuca götürdüğü düşünülemez mi? Tüm bu konumun sanatına etkisinin olmadığını hangi akıllı bir kafa savunabilir. Sayısı on milyonu aşan bir halkın Kurtuluş Savaşı destanında yer almaması Nazım'ın eleştirilecek yanı değil de, hangi yanıdır. Aydınlarımızın, düşünür ve şairlerimizin çifte standartlı tutumunun tarihsel olarak kökenleri nerelere dayanmaktadır. En çok demokrasiyi savunuyorum diyen TYS'ının İ. Beşikçi ve Kürt sorunu karşısındaki tavrının sanat, edebiyat ve kültür alanındaki etkisi az mıdır? Elbette bugünkü şiirimiz devraldığı bu mirastan kurtulmadıkça Nazım'ı eleştiremeyecektir. Tüm bu eleştiriye rağmen Nazım'ı evrensel bir ozan olarak kabul etmemek mümkün değil. Sorun evrensel bir ozanda bulunmaması gereken bir tutumun, bugünkü şairlerimiz tarafından benimsenmemesidir. Nazım'ın kendi yaşadığı tarihsel dönemde, böyle bir eleştirinin yapılıp-yapılamaması ayrı bir yazının konusu olduğu için burada girmiyoruz. İnanıyorum ki, insanlığın ve toplumumuzun bugünkü gelişme düzeyi ve hızı ve sanat alanındaki yarattığı dinamikler dünü aşacak potansiyeli bağrında taşınmaktadır. Yeter ki bunun bilincinde olalım. Dün-bugün-yarın diyalektiğinde Nazım kendine layık olan yerini bulmuştur. Sorun bu yerin yarın ki kuşaklar için önemini kavrayabilmektir. □

GÜL GONCASI

Tansel, Ekim 87, İstanbul

-yitip giden dostlara-

Düştü yere koca kayın
Kana karışık kar
Mavzerlerin gölgesinde korku
Sahiplenemez ANAN...(!)
Okşayamaz kana karışık saçlarını
Ağlayamaz gözyaşları mavzerlerin gölgesinde

Saramaz dalı yaprağı
Saramaz seni gül goncası
Hiç sarmamıştı belki de
Hani! şimdi bulmuşken
Soğumuşsa bile,
Morarmışsa bile dudakların
Saramaz seni sımıcak
Ölüm, ölüm bile mavzerlerin gölgesinde
Tanırsın da saramazsın
Külçe külçe taşları, kayaları bassan bile..
Susturamazsın haykırışlarını yüreğinin

Susturamazsın da,
Saramazsın yine de
Saramazsın gül goncasını
Sevdalar mavzerlerin gölgesinde

Düştün yere
gül goncası..
Kana karıştı saçların
Düştü bir yana başın
bir yanında silahın
Ve sonsuzluğa götürdüğün özgürlüğün
bir de düşlerin...

Düştü bir yana gül goncası
 Bıraktın şimdi gerilerde
 Hiç başına vurmadiğin tarağın, aynan
 Güneşin,
 dağların ve
 Sevdan...

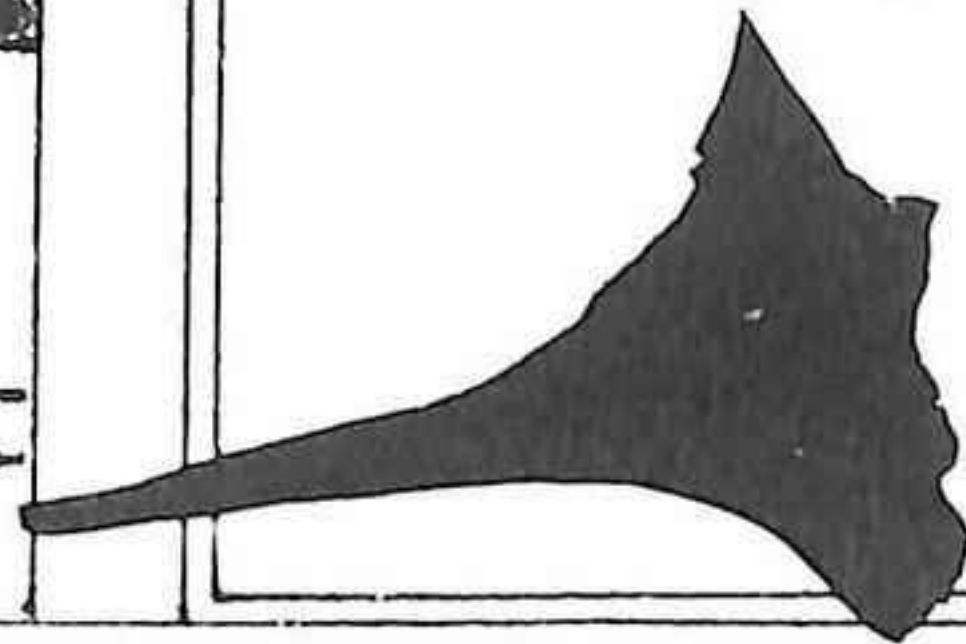
Bir ölüm kaldı ardında
 Bir ölüm ki
 Mavzerlerin korkaklığında
 Sahipsiz, kimliksiz.
 Gözyaşları mavzerlerin gölgesinde
 Çoğalır ulaşır sana
 gül goncası...

Düştü bir yana gül goncası
 Bıraktın şimdi gerilerde
 Hiç başına vurmadiğin tarağın, aynan
 Güneşin,
 dağların ve
 Sevdan...

Düştü bir yana gül goncası
 Bıraktın şimdi gerilerde
 Hiç başına vurmadiğin tarağın, aynan
 Güneşin,
 dağların ve
 Sevdan...

(Tansel Kaplan)

DARAĞACINA GİDERKEN

Tacim Çiçek, Afyon

mayınlı bir tarlada
sevdamızı büyütüyoruz toprağını bekler şuramızda
arkadaş gün olur kapın çalınır
iğrenç burgularda yüreğini sıkımaya
kuşlar kanatsız türkülerini eğitirken o güne
bakarsın başın vurulur ya bir duvara ya da ranzaya
sönmesin yarasaları çıldırtan iki üstün silahın
günler onaylarken sevdamızın haklılığını

meydanlara yüreğimi/sesimi/bir de resmimi bıraktım
sokaklarda silinmez izlerim kaldı
ki sokaklar kurtağzı
başlar kebabçıların gece yarısı dansı
simit sattığım günler geride kaldı
mahalle sinemasından dönüşümü bekler gibi
tedirgin durma kapıda
biliyorum içeride bekleyen babam değil hazırlıklıyım

bir yanım çocukça üzüyor senden yana
bir yanım ayakta bir barikatta
nasılsa ipi geçirecekler boynumuza
ya da doyuracaklar aç midelerimizi kurşunlarla
ipe iş elbisemi assın diye sevgili karım
kurşundan dökülsün diye sevgi heykeli
yüreklerimizi koyduk ortaya
ana
el değirmeninden çıkmış yüreğim
dayanmıyor haksızlığa
ana ellerim yabadır harmanlarda
arkadaşlarımda kazmadır yaşananı tüketen
ana bir serçeyim olduğumdan hızlı
kanatlarım mavzer
ne zaman bir küldev görsem
ölürsem düşen gözlerim olur mutlu mutlu
mayın kuytulara
bencileyin serçeler yağar barikatlara
Brenning kaşık çalmaktan asılmış anne
üzülme
yaşamı güzelleştirmekten asılacağım.

GÜNEŞİ İÇENLERİN TÜRKÜSÜ

Nazım Hikmet

Bu türkü:—
 toprak çanaklarda
 güneşi içenlerin türküsü
 Bu bir örgü:—
 alev bir saç örgüsü;
                     kıvranıyor;
 kanlı kızıl bir meş'ale gibi yanıyor
                                     esmer alınlarında
                             bakır ayakları çıplak kahramanların!
 Ben de gördüm o kahramanları,
 ben de sardım o örgüyü,
 ben de onlarla
             güneşe giden
             köprüden
             geçtim!
 Ben de içtim toprak çanaklarda güneşi!
 Ben de söyledim o türküyü!
 Yüreğimiz topraktan aldı hızını;
 altın yeleli arslanların ağzını
                                     yırtarak
                                     gerindik!
 Sıçradık;
             şimşekli rüzgârlara bindik!
 Kayalardan
             kayalara kopan kartallar
 çırpıyor ışıktı yıldızlanan kanatlarını
 Alev bilekli süvariler kamçılıyor
             şahlanan atlarını!
 A k ı n   v a r
             G ü n e ş e   a k ı n !
 G ü n e ş i   z a a a p t e d e c e ğ i z
             G ü n e ş i n   z a p t ı   y a k ı n !

Düşmesin bizimle yola:
 evinde ağlayanların
 göz yaşlarını
 boynunda ağır bir
 zincir gibi taşıyanlar!
 Bıraksın peşimizi
 kendi yüreğinin kabuğunda yaşayanlar:
 İşte:
 şu güneşten
 düşen
 ateşte
 milyonlarla kırmızı yürek yanıyor!
 Sen de çıkar
 göğsünün kafesinden yüreğini;
 şu güneşten
 düşen
 ateşe fırlat;
 yüreğini yüreklerimizin yanına at!
 A k ı n   v a r
 G ü n e ş e   a k ı n !
 G ü n e ş i   z a a a p t e d e c e ğ i z
 G ü n e ş i n   z a p t ı   y a k ı n !
 Biz topraktan, ateşten, sudan, demirden doğduk!
 Güneşi emziriyor çocuklarımıza karımız,
 toprak kokuyor bakır sakallarımız!
 Neş'emiz sıcak,
 kan kadar sıcak,
 delikanlıların rüyalarında yanan
 o "an"
 kadar sıcak!
 Merdivenlerimizin çengelini yıldızlara asarak,
 ölümlerimizin başlarına basarak
 yükseliyoruz
 güneşe doğru
 Ölenler
 döğüşerek öldüler;
 güneşe gömüldüler.
 Vaktimiz yok onların matemini tutmaya!
 A k ı n   v a r
 G ü n e ş e   a k ı n !
 G ü n e ş i   z a a a p t e d e c e ğ i z
 G ü n e ş i n   z a p t ı   y a k ı n !

Üzümleri kan damlalı kırmızı bağlar tütüyor,
kalın tuğla bacalar

kıvranarak

ötüyor!

haykırdı en önde giden
emreden!

Bu ses!

Bu sesin kuvveti

bu kuvvet,

yaralı aç kurtların gözlerine perde
vuran,

onları oldukları yerde
durduran

kuvvet!

Emret ki ölelim

emret!

Güneşi içiyoruz sesinde!

Coşuyoruz

coşuyorum!..

Yangınlı ufukların dumanlı perdesinde
mızrakları göğü yırtan atlılar koşuyor!

A k ı n v a r

G ü n e ş e a k ı n !

G ü n e ş i z a a a p t e d e c e ğ i z

G ü n e ş i n z a p t ı y a k ı n !

Toprak bakır

gök bakır.

Haykır güneşi içenlerin türküsünü.

Hay—kır

Haykıralım!

OKUYUCUDAN

Tohum Dergisine!

Adresinizi Gerçek Sanat'ın Mayıs sayısından edindim. Bir dostluğun başlangıcı olması umarıyla bu kısa not ile birlikte size bir kaç şiir ve iki öykü çalışması iletiyorum.

Ürünlerim, oluşum, G. Sanat, Eylül vs. gibi dergi ve kimi gazetelerde yayımlanmaktadır. Bu bağlamda ürünlerimin yayınlanıp yayınlanmayacağı ve derginizi nasıl izleyebileceğim konusunda beni aydınlatırsanız mutlanacağım.

Yazışmak ve dost kalmak umarıyla çabanızı yürekten kutlar sizi selamlarım. Dostlukla, sevgiyle... □

Tacim Çiçek
Sandıklı/Afyon

Selamlar,

Mehmet Çetin'in Bursa'dan arkadaşım. Kendisi sizin adresinizi verdi. Yayın sanat dergisi TOHUM'un sürekli adresime gönderilmesini istiyorum. Yalnız sizden ricam, Şubat-Mart sayılarını mutlaka istiyorum. İlginize şimdiden teşekkür ederim. Yanıtınızı bekliyorum. Selamlar. □

Mustafa Aybar
Kuşadası/Aydın

Sevgili Dostum,

Adresinizi bir dosttan aldım. Derginizin örnek sayılarını aşağıdaki adrese gönderirseniz sevinirim. Böylelikle Türkiye dışında üretilen bi-

zim ürünlerimizi tanımaktan onur duyuyorum.

Daha çağdaş, daha yeni bir dünyada buluşmak umuduyla.. Yazışmak dileğiyle...

Saygı ve dostlukla.. □

İ. Cem Özkan
6 Mayıs 87, Ankara

Malatya'dan Selamlar Merhaba Sevgili Dost,

Size ilk defa yazabilmenin sevinci ve heyecanı içerisindeyim. Çevremiz o kadar daralmış ki, yeni bir tanıdık, yeni bir dost edinmek sevinç ve mutluluk veriyor bize. Adresinizi öğrendikten hemen sonra yazıyorum bu mektubumu. Eminim elinize ulaşır.

Nasılsınız? Durumunuz hakkında yazarsan sevineceğim. Kısaca kendimden söz edersek, 1981 yılı Ocak ayından bu yana kapalı yaşam sürdürmekteyim. Adana Sıkıyönetim mahkemesinde yargılanıp müebbet cezaya çarptırıldım ve bu cezam Askeri yargıtayca onaylandı. 83 yılından bu yana da hükümlü statüsündeyim. Olanaklarımız, yaşam koşulları gereği oldukça sınırlı. En büyük sorunlarımızdan biri de "eğitim" sorunu. Hep bu sorunun üstesinden gelebilmek için uğraş gösteriyoruz. Okuma olanaklarımızın sınırlılığı kuşkusuz insanın kendini aşma, yenileme yönündeki faaliyetleri önünde engel oluşturuyor. Yurtdışında bazı tanıdıkların "Tohum" adında, sanat-edebiyat ağırlıklı aylık bir dergi

çıkardıklarını öğrendim. Bu derginin şu ana kadar yayımlanan sayıları da dahil, bize ulaştırılabilirse çok memnun kalacağım.

Kırşehir'den Süleyman ve Aydın'ın yazdıklarına göre derginin 1. Sayısı bitmiş. Tabi sizler açısından bana gönderebilme sakıncası yoksa metubunuzla birlikte bekliyorum. Şimdilik mektubumu kısa tutuyorum, ilerki süreçte yazışabilme umudunu taşıyarak.

Selam ve sevgilerimi iletiyor, yaşam ve çalışmalarınız da başarı dileklerini bildiriyorum.

Esen kalın. □

Ali Rıza
Malatya, 11 Mayıs 87

Tohum'a Emegi Geçen Tüm Dostlara Merhaba,

Tesadüfen elime geçen Ocak 87 tarihli 4. sayıda, yine tesadüfen kendime ve kendi şiirime raslayıverdim.

Şaşkınlığım, sevincim ve coşku birbire karıştı. İçimde var olan şiire olan eğilimimi yüreklendirdiğiniz için sağolun. Şiirimi sizlere kimin ve nasıl ulaştırdığını bilemiyorum ama bu çabası için o her kimse yüreğimdiki sevinci ve coşkuyu hepinizle paylaşmak istiyorum.

Hepinizi dostça selamlarım

Tansel

Tohum Dergisine

İlk bakışta büyük bir emek ürünü olduğu hemen belli olan Tohum'un 5. ve 6. sayılarını dikkatle okudum. Ülkemizde toplumcu sanatı yoz, bireyci, kozmopolit bir çizgiye çekmeye çalışanlara karşı alınan tavırların günden

güne arttığı bir dönemde, Karşı Edebiyat, Eylül, Dönemeç, Temmuz'un safında yer alarak, yani toplumcu sanatı savunarak çıkıyorsunuz. Sizi ve tüm Tohum emekçilerini kutlamak bir borçtur benim için... Bundan böyle ürünlerimle aranızda olacağımı ve sizlere omuz vereceğimi bilmenizi de isterim.

Bu ara şunu yazmadan da geçemeyeceğim: Dergide çok basit dil yanlışlarını gözledim. Örneğin: soru edatı olan Mİ'nin ayrı yazılması gerektiği halde, birleşik yazıldığı gibi. Bu konuda daha dikkatli olursa, derim.

Size bu mektupla birlikte iki şiirimi ve ikinci kitabımı da yolluyorum. Eleştiri ve önerilerinizi beklerken başarılarınızın sürekli olmasını diliyorum.

Dostlukla...□

Yılmaz Yeşildağ, 12 Mayıs 87
Artova/Tokat

Tohum Dergisi'ne

Gönderdiğiniz dergileri ve 9.4.87 tarihli notunuzu aldım. Tohum'un birinci sayısını ve bundan sonra çıkacak sayılarını da sabırsızlıkla bekliyorum. Ayrıca ihtiyaç olduğundan mümkünse bundan sonra her sayıdan ikişer tane göndermenizi rica edeceğim. Şimdiden gönderdikleriniz ve gönderecekleriniz için teşekkürler.

Size yayınlamanız için koğuşumuzun şairi ve idam mahkumu Kenan Doğan arkadaşın iki şiirini gönderiyorum. Beğenirseniz bundan sonra da göndermeye devam ederiz.

Dostça selamlar. □

S. Önder, 12 Mayıs 87
Kırşehir C.evi. 13. Koğuş

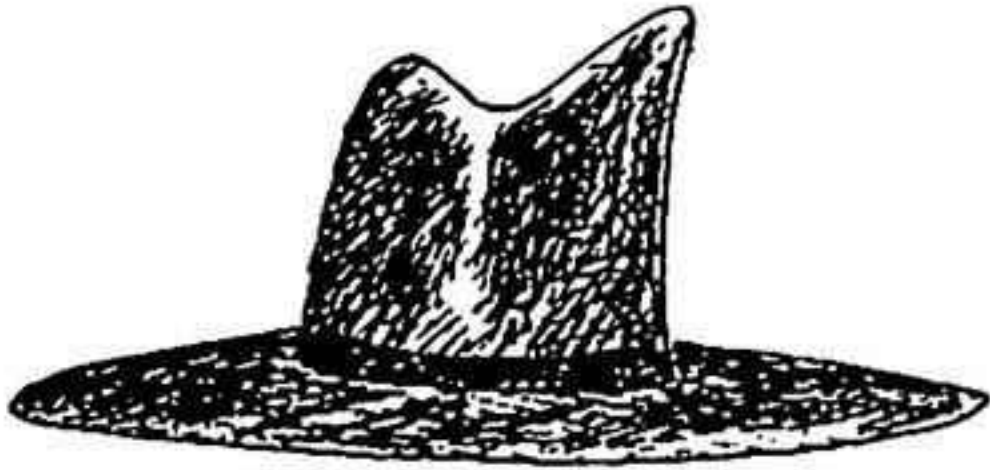

ümit kartoğlu

ÇARPINTILAR

çizgi_şiir

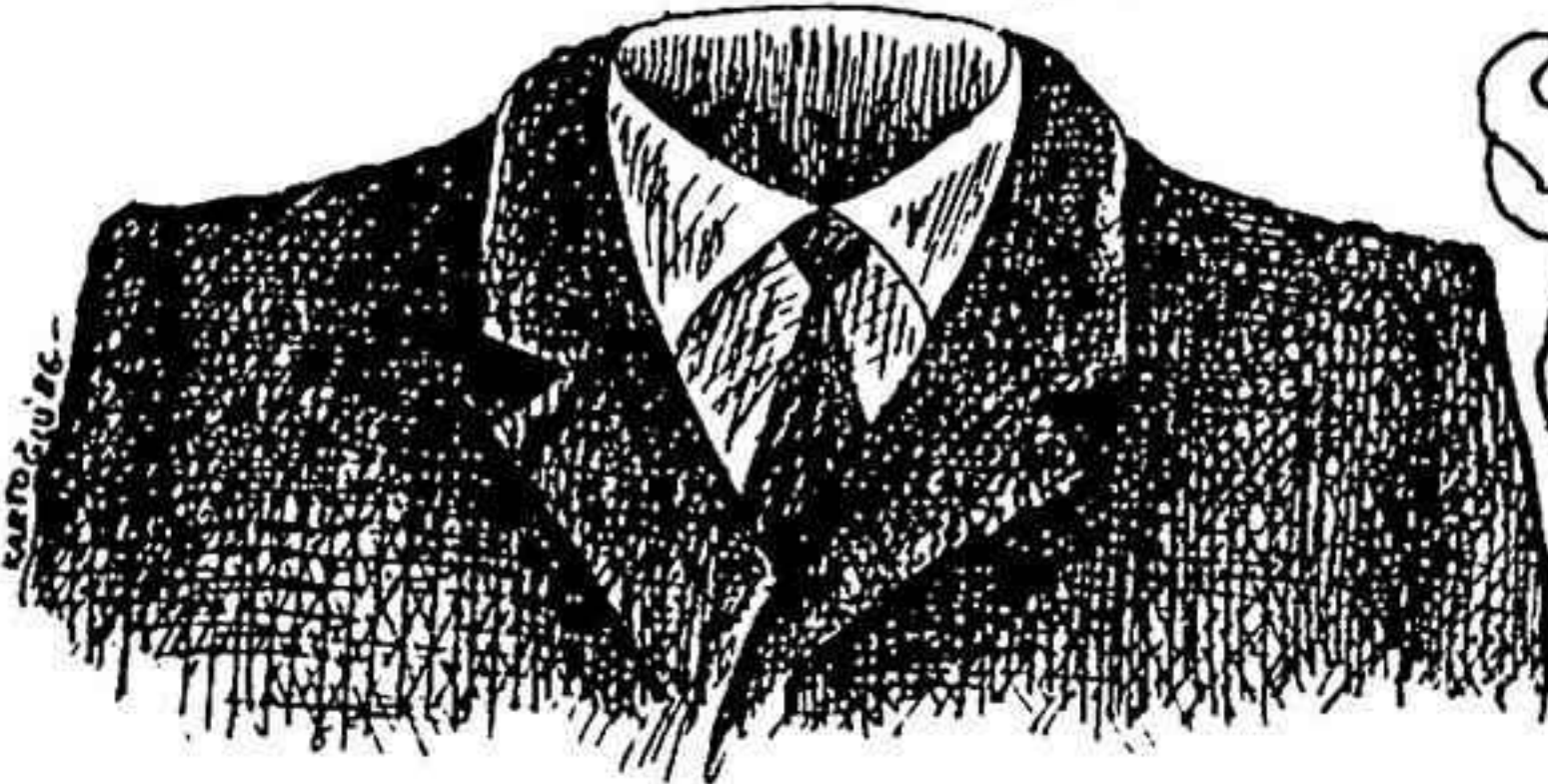

İNSAN YÜZÜ GÜZELDİR / ÇİRKİNDİ BUNLARINKİ
İNSAN YÜZÜ SICAKTIR / SOĞUKTU BUNLARINKİ
ELLERİ EL DEĞİLDİ
ELİ ANDIRIYORDU
GÖZLERİ GÖZ GİBİYDİ / BAKIŞSIZDILAR
GÖĞSE BENZER BİR KAFESTİ TAŞIDIKLARI
İÇİNDE YÜREK YOKTU

H. HÜSEYİN * TANIKLIKLAR dan - 3

İNCE UZUN BİR HAYVAN
ÇARPIYOR
ÇARPIYOR
ÇARPIYORDU KENDİNİ TAŞLARA
CANI MI SIKILIYOR
CAN MI ÇEKİŞİYORDU YOKSA ?
YOK EFENDİM DEDİ YANIMDAKİ ADAM
GÖMLEK DEĞİŞTİRİYOR YILAN
BU HALLERDEN ANLARIZ DEDİ AZÇOK
BİZ DE
SINIF DEĞİŞMİŞTİK BİR ZAMAN

C. YÜCEL * DEĞİŞİM

KARTOĞLU'84

yeni demokrasî

Aylık Siyasî Dergi

Her ayın dünyadan ve
Türkiye'den haber
ve yorumuyla
İşçinin-Emekçinin,
Köylünün-Esnafın,
Öğrencinin-Öğretmenin,
Gencin-Çiğyârın
Tüm İnsanlığın Özgür Sesi!
Mutlu Günlerin Habercisi

Adres: Ankara Cad. 107/89, Cağaloğlu-İstanbul

Tel: 519 44 73

DÂVET

N. Hikmet Ran

Dörtnala gelip uzak Asyadan
Akdenize bir kısrak başı gibi uzanan
Bu memleket, bizim.
Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
ve ipek bir halıya benzeyen toprak,
bu cehennem, bu cennet bizim.
Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
yok edin insanın insana kulluğunu!
Bu dâvet bizim.
Yaşamak! Bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine
bu hasret bizim!